

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Analýza maturitních didaktických testů z českého jazyka a literatury
určených skupinám žáků s PUP

Analysis of Final Exams from Czech Language and Literature Designed
for Groups of Pupils with Granted Adaptation of Conditions

Bc. Lucie Lacinová

Vedoucí práce: PhDr. Klára Eliášková, PhD.

Studijní program: Učitelství českého jazyka pro 2. stupeň základní školy a střední školy

Odevzdáním této diplomové práce na téma *Analýza maturitních didaktických testů z českého jazyka a literatury určených skupinám žáků s PUP* potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucí práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Prohlašuji, že jsem při její tvorbě nepoužila nástrojů umělé inteligence jiným způsobem, než je uvedeno ve vyjádření, které je součástí textu práce. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha, 5. 4. 2025

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala především vedoucí mé diplomové práce, PhDr. Kláře Eliáškové, Ph.D., za mnoho cenných rad a připomínek, které mi v průběhu psaní poskytovala, a rovněž za zapůjčení modifikovaných didaktických testů k analýze. Dále bych chtěla poděkovat Mgr. Iloně Větrovské a Mgr. Lucii Zelené ze společnosti CERMAT za poskytnutí zpracovaných výsledků maturitních zkoušek. Rovněž děkuji Ing. Vojtěchu Matouškovi za podněty ke statistické části dotazníkového šetření a Mgr. Martině Dvořákové za konzultace ohledně forem maturitní zkoušky v Německu. V neposlední řadě děkuji všem pedagogům a maturantům, kteří si našli čas, aby se zúčastnili dotazníkového šetření. A nesmím zapomenout ani na svou rodinu, které děkuji za podporu a trpělivost.

Obsah

Úvod	9
1 Teoretická část	11
1.1 Historický vývoj maturitní zkoušky z českého jazyka a literatury	11
1.2 Teoretická východiska	15
1.3 Didaktický test	16
1.4 Kategorie žáků s PUP	17
1.5 Žáci s tělesným postižením	19
1.6 Žáci se sluchovým postižením	19
1.6.1 Kategorizace žáků se SP	19
1.6.2 Specifické úpravy MZ pro žáky kategorie SP-3, zvláště pak v rámci MDT. 21	
1.7 Žáci se zrakovým postižením	23
1.8 Žáci se specifickými poruchami učení	25
1.9 Žáci-cizinci	28
1.10 Přehled modifikací pro skupiny žáků s PUP	29
1.10.1 Skupina 1	29
1.10.2 Skupina 2	29
1.10.3 Skupina 3	30
1.10.4 Povolené kompenzační pomůcky a formy asistence při MZ	31
1.11 Závěrečné testy žáků se SVP v zahraničním kontextu	32
1.11.1 Přehled evropských ekvivalentů české maturitní zkoušky	33
1.11.2 Srovnání evropských forem závěrečného testování vzhledem k jejich speciálně pedagogické přístupnosti	37
1.11.3 Zahraniční výzkumy zaměřené na modifikace závěrečných testů	38
2 Praktická část	39

2.1	Metodologie	39
2.2	Dotazníkové šetření	41
2.2.1	Přístup ke zkoumání a subjekt výzkumu	41
2.2.2	Podoba dotazníku	42
2.2.3	Fáze předvýzkumu.....	43
2.2.4	Průběh dotazníkového šetření.....	44
2.2.5	Konkrétní výsledky dotazníkového šetření a jejich interpretace.....	45
2.2.5.1.1	Šetření mezi žáky maturujícími ve šk. roce 2024/2025 z ČJL.....	45
2.2.5.1.2	Šetření mezi vyučujícími ČJL na SŠ.....	48
2.2.5.1.3	Shrnutí výsledků dotazníkového šetření	54
2.3	Srovnání formy a obsahu MDT z ČJL pro žáky intaktní a jeho modifikovaných variant.....	55
2.3.1	Obecná zjištění	55
2.3.1.1	Forma didaktického testu pro intaktní žáky.....	55
2.3.1.2	Formální odlišnosti zadání pro žáky se ZP	56
2.3.1.3	Formální odlišnosti zadání pro žáky se SP.....	57
2.3.1.4	Formální odlišnosti zadání pro žáky kategorie SPUO	57
2.3.2	2018 – jarní termín MZ	58
2.3.2.1	Zadání pro intaktní žáky.....	58
2.3.2.2	Zadání pro žáky skupin ZP-2 a ZP-3	61
2.3.2.2.1	Zadání pro žáky pracující s Braillovým písmem (prostý text).....	63
2.3.2.3	Zadání pro žáky skupin SPUO-2, SPUO-3 a SP-2.....	64
2.3.2.4	Zadání pro žáky neslyšící, skupina SP-3.....	65
2.3.3	2019 – jarní termín MZ	67
2.3.3.1	Zadání pro intaktní žáky.....	67

2.3.3.2	Zadání pro žáky se ZP	69
2.3.3.2.1	Zadání pro žáky pracující s Braillovým písmem (prostý text).....	72
2.3.3.3	Zadání pro žáky skupin SPUO-2, SPUO-3 a SP-2.....	72
2.3.3.4	Zadání pro žáky neslyšící, skupina SP-3.....	74
2.3.4	2020 – jarní termín MZ	74
2.3.4.1	Zadání pro intaktní žáky.....	75
2.3.4.2	Zadání pro žáky skupin ZP-2 a ZP-3	77
2.3.4.2.1	Zadání pro žáky pracující s Braillovým písmem (prostý text).....	79
2.3.4.3	Zadání pro žáky skupin SPUO-2, SPUO-3 a SP-2.....	79
2.3.4.4	Zadání pro žáky neslyšící, skupina SP-3.....	80
2.3.5	2021 – jarní termín MZ	81
2.3.5.1	Zadání pro intaktní žáky.....	81
2.3.5.2	Zadání pro žáky skupin ZP-2 a ZP-3	84
2.3.5.2.1	Zadání pro žáky pracující s Braillovým písmem (prostý text).....	87
2.3.5.3	Zadání pro žáky skupin SPUO-2, SPUO-3 a SP-2.....	88
2.3.5.4	Zadání pro žáky neslyšící, skupina SP-3.....	89
2.3.6	2022 – jarní termín MZ	89
2.3.6.1	Zadání pro intaktní žáky.....	89
2.3.6.2	Zadání pro žáky skupin ZP-2 a ZP-3	92
2.3.6.2.1	Zadání pro žáky pracující s Braillovým písmem (prostý text).....	98
2.3.6.3	Zadání pro žáky skupin SPUO-2, SPUO-3 a SP-2.....	98
2.3.6.4	Zadání pro žáky neslyšící, skupina SP-3.....	99
2.3.7	2023 – jarní termín MZ	99
2.3.7.1	Zadání pro intaktní žáky.....	100
2.3.7.2	Zadání pro žáky skupin ZP-2 a ZP-3	103

2.3.7.2.1	Zadání pro žáky pracující s Braillovým písmem (prostý text).....	106
2.3.7.3	Zadání pro žáky skupin skupiny SPUO-2, SPUO-3 a SP-2.....	106
2.3.7.4	Zadání pro žáky neslyšící, skupina SP-3.....	108
2.3.8	2024 – jarní termín MZ	108
2.3.8.1	Zadání pro intaktní žáky.....	108
2.3.8.2	Zadání pro žáky skupin ZP-2 a ZP-3	111
2.3.8.2.1	Zadání pro žáky pracující s Braillovým písmem (prostý text).....	113
2.3.8.3	Zadání pro žáky skupin SPUO-2, SPUO-3 a SP-2.....	114
2.3.8.4	Zadání pro žáky neslyšící, skupina SP-3.....	115
2.3.9	Souhrn zjištění z analýz maturitních DT	115
2.4	Komparace úspěšnosti žáků se SVP a žáků intaktních.....	118
2.5	Interpretace výsledků, diskuse	121
2.6	Limity výzkumu.....	122
2.6.1	Limity dotazníkového šetření	122
2.6.2	Limity analýz MDT a řešitelské úspěšnosti	124
Závěr.....		125
Seznam použitých informačních zdrojů		128
Vyjádření k využití nástrojů umělé inteligence		140
Seznam příloh.....		141

Seznam použitých zkratk

ADD – porucha pozornosti

ADHD – porucha pozornosti s hyperaktivitou

CERMAT – uzuálně Centrum pro zjišťování výsledků vzdělávání

CZVV – Centrum pro zjišťování výsledků vzdělávání

ČJ – český jazyk

ČJL – český jazyk a literatura

ČZJ – český znakový jazyk

DT – didaktický test

LpDM – literatura pro děti a mládež

MDT – maturitní didaktický test

MZ – maturitní zkouška

OCD – obsedantně kompulzivní porucha

PO – podpůrná opatření

PUP MZ – přiznané uzpůsobení podmínek maturitní zkoušky

SERR – Společný evropský referenční rámec

SP – sluchové postižení

SPU – specifické poruchy učení

SPUO – specifické poruchy učení a ostatní – kategorie PUP MZ

SVP – speciální vzdělávací potřeby

ŠPZ – školské poradenské zařízení

TP – tělesné postižení

VT – výchozí text

ZP – zrakové postižení

Úvod

Tato diplomová práce si klade za cíl zmapovat a zanalyzovat systém přiznaného uzpůsobení podmínek maturitní zkoušky (dále jen PUP MZ), a to konkrétně v rámci maturitního didaktického testu z českého jazyka a literatury (dále MDT z ČJL). V kapitolách teoretické části jsou popsána specifika jednotlivých kategorií žáků s PUP MZ s ohledem na potřebnou kompenzaci, tedy žáků s tělesným postižením, sluchovým postižením, zrakovým postižením, žáků-cizinců a žáků se specifickými poruchami učení a chování. V dalších kapitolách je zde uveden přehled umožněných modifikací maturitní zkoušky (dále MZ) pro jednotlivé skupiny dle stupně podpory v každé kategorii.

V praktické části jsou analyzovány příklady modifikací MDT z ČJL v jarních termínech MZ za roky 2018–2024, tyto modifikace jsou dále porovnávány s odpovídající variantou testu pro intaktní žáky a je diskutována přiměřenost a účelnost těchto modifikací ve vztahu k cílovým skupinám. K analýze byl za počáteční ročník zvolen MDT z ČJL z jarního termínu MZ roku 2018, neboť obsahuje velmi specifickou modifikaci úloh ve variantě pro žáky se zrakovým postižením. Zvolený rozsah analyzovaných ročníků jarních termínů MDT z ČJL byl vybrán tak, aby bylo možné mapovat vývoj testových úloh a forem jejich modifikací v rámci delšího časového úseku.

Na základě interních podkladů získaných od společnosti CERMAT¹ je také porovnána míra řešitelské úspěšnosti mezi žáky intaktními a žáky s PUP – zde je cílem určit, zdali modifikace MDT napomáhají žákům s PUP ke srovnatelné míře úspěšnosti při skládání maturitní zkoušky z ČJL. Z tohoto ohledu je rovněž důležité větší rozpětí zkoumaných ročníků, neboť roky 2020–2022 byly nejen ve školství silně ovlivněny protiepidemickými opatřeními během pandemie covid-19, a proto poskytuje širší časový rámec více dat i z období před pandemií. Praktická část práce rovněž obsahuje dotazníkové šetření prováděné mezi žáky maturitního ročníku 2024/2025 a mezi jejich učiteli ČJL, kteří je ke zkoušce

¹ Společnost CERMAT vystupuje od roku 2006 pod zkratkou CZVV (Centrum zjišťování výsledků vzdělání), avšak uзуální zkratka CERMAT (vycházející z názvu Centrum pro reformu maturitní zkoušky) zůstává i nadále užívána laickou i odbornou veřejností. Založení CZVV uvádí § 80 odst. 2 a 3 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). Dostupné z: <https://www.e-sbirka.cz/sb/2004/561/2024-01-01> [cit. 2025-03-09]

připravují. Šetření zkoumá formy přípravy na MZ z ČJL, možnosti a míru zapojení modifikací u žáků se SVP a oblasti učiva, z nichž mají žáci největší obavy. Pro srovnání bylo dotazníkové šetření provedeno jak mezi žáky se SVP, tak mezi žáky intaktními.

V rámci interpretace zjištění výzkumu jsou zkoumány možnosti dalších úprav stávající podoby MDT z ČJL, které by zvýšily komfort pro řešitele a přispěly tak k vyšší inkluzivitě českého školství. Dalším cílem práce je poskytnout rámcový přehled ohledně struktury a modifikací MDT z ČJL jednak pedagogům věnujícím se přípravě žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (dále SVP) na maturitní zkoušku, jednak žákům samotným a jejich rodičům, a zároveň upozornit na možná kritická místa, na něž by se žáci se SVP měli během svých maturitních příprav zaměřit.

1 Teoretická část

1.1 Historický vývoj maturitní zkoušky z českého jazyka a literatury

Cenným zdrojem ke studiu vývoje maturitních zkoušek je publikace Františka Morkese (2003), která uvádí, že maturitní zkoušky byly zavedeny v dobách Rakouska-Uherska, a tedy i v Českých zemích, tzv. „Exner-Bonitzovou reformou“ s názvem *Nástin organizace gymnázií a reálků v Rakousku* z roku 1849 (Mokres, 2003, s. 9). Původní podoba maturit se dělila na variantu pro gymnázia, pro reálky a pro učitelské ústavy. Rozdílné bylo složení předmětů, z nichž žáci zkoušky skládali, což zohledňovalo jejich budoucí aspiraci, tedy univerzitní dráhu, respektive obchodní či průmyslovou a učitelskou. V počátcích maturitního testování tedy mohl být přijat na vysokou školu pouze uchazeč, který splnil MZ na gymnáziu (Morkes, 2003, s. 14–15). Všechny MZ však zahrnovaly zkoušku z vyučovacího jazyka, kterým, jak si všímá např. prof. Šmejkalová (2010, s. 20), mohla být v dobách Rakouska-Uherska díky „Exner-Bonitzově“ reformě na našem území jak němčina, tak čeština.

Maturita z vyučovacího jazyka sestávala z písemné práce, pro kterou si žák volil jedno ze tří témat a jejíž rozsah činil 5 hodin, a z ústní zkoušky zaměřené na literaturu, která probíhala před zkušební komisí (Morkes, 2003, s. 14). Do středu pozornosti se MZ z ČJL dostala za první republiky, kdy byl předmět stěžejním prostředkem pro pěstování tzv. národního humanismu, který měl za cíl posílit mateřštinu a domácí písemnictví (Šmejkalová, 2010, s. 27). Avšak vlivem historických změn se význam a obsah maturity z ČJL dále měnil, ať už v době protektorátu, kdy bylo učivo spolu s výstupy centrálně podrobena germanizaci a cenzuře národního uvědomění (Šmejkalová, 2010, s. 199) nebo později za komunismu, který do maturitní zkoušky z ČJL přinesl také politická a ideologická témata spojená se SSSR (Šmejkalová, 2010, s. 232), důraz na socialistickou práci a masovost vysokoškolského vzdělávání, čemuž odpovídalo i jisté zjednodušení maturitních zkoušek, centrální zadávání politicky korektních témat maturitní písemné práce a přítomnost politických činitelů v maturitní komisi při ústní zkoušce. Výrazně bylo lze tyto tendence vnímat v době normalizace (Morkes, 2003, s. 47, srov. též Šmejkalová, 2010, s. 360 a s. 364).

V roce 1987 dochází díky novým metodickým pokynům k mírnému rozvolnění maturitní zkoušky z ČJL, nově byl výběr témat zkrácený, nyní 4hodinové písemné práce v gesci předmětových komisí a ředitelů škol (Šmejkalová, 2010, s. 365).

Jak ve své práci mapuje Tvrzníková (2013), v 90. letech začíná po prvotním uvolnění poměrů sílit snaha o zavedení jednotné státní maturity, byť i v předchozím období byla například témata písemné práce vyhlášována centrálně rozhlasem. Odborná diskuze na přelomu milénia podpořená například Sondami Maturant, které testovaly žáky v obecných studijních předpokladech, českém jazyce, cizím jazyce a matematice, vyústila v uzákonění státní maturity publikované v novém školském zákoně vydaném v roce 2004. Následnými novelizacemi se zahájení státních maturit dále posouvalo s cílem optimalizovat podobu zkoušky na základě odborných i laických debat. A ostrému spuštění předcházela v roce 2010 tzv. “Maturitní generálka” testující funkčnost systému a připravenost maturitních zadavatelů, hodnotitelů a komisařů. Z generálky benefitovali i samotní žáci, neboť státní maturita s sebou nesla novinku v podobě dvou stupňů obtížnosti, a účastníci zkušební kola si tedy mohli bezpečně vyzkoušet i náročnější verzi. Smyslem vyšší obtížnosti mělo být obdobně jako v dobách Rakousko-Uherska potvrzení způsobilosti ke studiu na vysoké škole, do budoucna se počítalo i s nahrazením přijímacích zkoušek na VŠ právě započítáním výsledku z maturity. Avšak mimo jiné z důvodu nízkého počtu maturantů, kteří si v prvních dvou letech vyšší úroveň vybrali, byla vyhláškou z roku 2012 dvojí úroveň pro maturitní ročníky 2013 a dále zrušena. (Tvrzníková, 2013) Jak ovšem vyplývá z výzkumů, za ČJL toto téma zpracovává např. doc. Štěpáník (2018), mnozí učitelé by dvojí úroveň zkoušení uvítali i nyní, pedagogům z gymnázií se současné nároky zdají být příliš nízké, kdežto vyučující ze SOŠ a učilišť upozorňují na nedostatečnou motivaci svých žáků ke studiu ČJL s ohledem na jejich budoucí kariéru.

V roce 2011 bylo tedy oficiálně zahájeno státní maturitní zkoušení, jehož povinnou součástí pro všechny maturanty od počátku byla a stále je zkouška z ČJL. Co se této zkoušky týče, jedná se o tzn. komplexní zkoušku sestávající ze tří dílčích částí², kterými jsou písemná práce, didaktický test a ústní zkouška, jež si v rámci hodnocení byly váhově rovnocenné v poměru 1:1:1. Dle znění vyhlášky č. 177/2009 Sb. (Vyhláška o bližších podmínkách ukončování vzdělávání ve středních školách maturitní zkouškou) patřily všechny tři dílčí

² více viz Katalog požadavků k MZ z českého jazyka a literatury. Dostupné z: <https://maturita.ceremat.cz/menu/katalogy-pozadavku>

části maturity z ČJL³, což znamenalo, že zadání všech dílčích částí byla centrálně zaštiťována CERMATEm, didaktické testy a písemné práce se navíc uskutečňovaly v jednotných termínech podle stejného zkušebního schématu.

Ústní část zkoušky zaměřená na analýzu literárního textu však byla do značné míry v gesci škol již od začátku, neboť centrálně byla vždy dána pouze rámcová specifikace literárních děl, na jejímž základě každá škola vytváří vlastní kánon, z něhož si žáci ke zkoušce sestavují osobní seznam děl odpovídající zadání z CERMATu. Žákovský seznam děl čítající 20 literárních děl musel obsahovat minimálně 2 díla z české a světové literatury do konce 18. stol., 3 díla české a světové literatury 19. století, 4 literární díla světové literatury 20. a 21. století a 5 děl české literatury 20. a 21. století. V současné době je centrálně definováno pouze, že kánon musí zastoupenými díly reflektovat školní vzdělávací program dané školy, který vychází z rámcového vzdělávacího programu daného oboru.⁴

Ústní zkoušení trvá 15 minut a na přípravu mají intaktní žáci 20 minut, tento model od zavedení státní maturity zůstal nezměněn. Škola může použít pracovní listy poskytnuté CERMATEm, případně může vytvořit vlastní na základě propozic: „Pracovní list je tvořen výňatkem z uměleckého textu, výňatkem z neuměleckého textu a vymezením struktury ústní zkoušky.“⁵ Před zrušením dvou úrovní obtížnosti byl počet děl v žákovském seznamu pro základní úroveň 20 děl a pro vyšší úroveň 30 děl. Žáci skládající MZ v základní úrovni obtížnosti vybírali ze školního seznamu čítajícího minimálně 45 literárních děl a žáci skládající vyšší úroveň obtížnosti měli na výběr minimálně ze 105 děl. Od zrušení dvou úrovní obtížnosti musejí mít žáci na výběr přinejmenším ze 60 titulů.⁶

Odlišné je pojetí ústní zkoušky pro specifickou skupinu žáků se sluchovým postižením, o něm viz kapitola 1.6.2 o modifikacích MZ.

³ viz. znění čtvrté části Zákona č. 561/2004 Sb. (školského zákona) dle novel z let 2010–2013 (Dostupné z: <https://www.e-sbirka.cz/sb/2004/561> [cit. 2024-08-13]).

⁴ Viz znění třetí části Vyhlášky ze dne 10. června 2009 o bližších podmínkách ukončování vzdělávání ve středních školách maturitní zkouškou (Dostupné z: <https://www.e-sbirka.cz/sb/2009/177?zalozka=text> [cit. 2024-08-13]).

⁵ Vyhláška ze dne 6. května 2020 o přijímacím řízení, maturitní zkoušce a závěrečné zkoušce ve školním roce 2019/2020 (Dostupné z: <https://www.e-sbirka.cz/sb/2020/232/2020-05-07?zalozka=text> [cit. 2024-08-13]).

⁶ Rovněž viz pozn. 4.

Výraznějšími změnami procházela podoba a forma hodnocení písemné práce. Dle vyhlášky č. 177/2009 Sb. stanovoval CERMAT pro každý termín 10 témat, z nichž si žák mohl vybrat, a následně měl intaktní žák v základní obtížnosti 60 min. a ve vyšší obtížnosti 90 min. na vypracování textu do záznamového archu. Žáci s odlišným mateřským jazykem plnící zkoušku v základní obtížnosti měli navýšení časového limitu o 15 min. a možnost použití překladového slovníku. Uzpůsobení podmínek pro další kategorie žáků se SVP probíhalo na základě zařazení do určité skupiny dle míry znevýhodnění⁷. Se zavedením státní MZ přišel i nový koncept kriteriálního hodnocení písemných prací dle zahraničního vzoru. Práce byly hodnoceny dle šesti kritérií, a to:

- téma,
- funkční styl,
- pravopis,
- volba jazykových prostředků,
- koheze textu (gramatická a syntaktická soudržnost),
- koherence textu (logická soudržnost).⁸

V roce 2011 opravovali centrálně zadané písemné práce učitelé přímo na dané škole. V roce 2012 se práce odesílaly k centrálnímu hodnocení nezaujatým hodnotitelům ze společnosti CERMAT, ovšem tento postup se v následujícím školním roce opět změnil a hodnocení se vrátilo pro šk. roky 2012/2013 až 2015/2016 zpět na školy, avšak princip kriteriálního hodnocení zůstal zachován. Ve šk. letech 2016/2017 až 2019/2020⁹ se písemné práce opět hodnotily centrálně.¹⁰

Po zrušení dvou úrovní obtížnosti ve školním roce 2012/2013 se časový limit pro vypracování písemné práce sjednotil pro intaktní žáky na 90 minut, k němuž se ještě

⁷ Přehled možných modifikací pro jednotlivé skupiny je uveden v kapitole 1.9.

⁸ Blíže viz: https://top-az.eu/wp-content/uploads/2020/06/TOPAZ-PP-2020_08-Maturitní-zkouška-v-datech.pdf

⁹ Ve šk. roce 2019/2020 byla písemná práce z důvodu pandemie covid-19 v jarním termínu MZ zrušena, psala se pouze v podzimním termínu MZ.

¹⁰ Blíže viz příslušné Maturitní zpravodaje z let 2012–2017 dostupné z: <https://maturita.ceremat.cz/archiv-maturitni-zkousky/maturitni-zpravodaje-archiv>

připočítávalo 25 minut na prostudování a výběr zadání. Novelizací č. 311/2016 Sb. se zredukoval počet nabízených témat v zadání na šest a doba výběru zadání na 20 min. Časový limit pro písemnou práci se následně v roce 2018 sjednotil na 110 minut a další čas navíc pro výběr zadání se již nepřipočítával.

Pravděpodobně největší změnou od zavedení státních maturit byla novela č. 405/2020 Sb., která vyjmula ústní část zkoušky i písemnou práci ze společné části MZ z ČJL. Ministerstvo dále stanovuje pouze minimální rámec propozic – u písemné zkoušky musí mít žáci na výběr nejméně ze čtyř témat pro napsání souvislého textu o délce min. 250 slov s časovým limitem ne kratším než 110 minut včetně času na volbu zadání. Pro ústní zkoušku platí i nadále minimální rozsah školního seznamu děl v počtu 60, z něhož si žáci volí vlastní seznam čítající 20 děl. Pracovní listy skládající se z úryvku z daného literárního textu, které dále ověřují i znalosti a dovednosti žáka vztahující se k učivu o jazyce a slohu, vytváří škola samostatně. Změnila se také váha výsledků jednotlivých částí, dřívější rovnocennost se posunula k poměru 40 % z hodnocení písemné práce a 60 % z hodnocení ústní zkoušky.

Předpokládáme, že vyučující žáků se SVP považují návrat hodnocení písemných prací na školy za kladný, neboť jak upozorňovali respondenti ve výzkumu ohledně státní maturity z ČJL (Štěpáník, 2018), centrální hodnocení písemných prací eliminovalo lidský faktor i v pozitivním slova smyslu, kdy učitel daného žáka s jeho průběžným výkonem a potřebami zná.

1.2 Teoretická východiska

Oproti analýzám podoby jednotlivých částí MZ z ČJL pro žáky intaktní, které jsou předmětem mnohých odborných publikací a závěrečných prací, se MZ z ČJL a jejím úpravám, případně učebním strategiím, ve vztahu k žákům se SVP věnují badatelé v omezenější míře.

Z odborných studií zabývajících se na MZ z ČJL zaměřených na žáky intaktní jmenujme především práce doc. Štěpánika (2018) a prof. Šmejkalové (Šmejkalová, 2010, dále Krátký a Šmejkalová, 2023). Závěrečné práce se zaměřují buďto na historický vývoj MZ z ČJL (Juráková, 2009, srov. Tvrzníková, 2013), na postoj žáků k MZ z ČJL (Robauschová, 2023), nebo na analýzu MDT (Koudelková, 2020, srov. Veselý, 2024).

S ohledem na žáky se ZP řeší problematiku MZ z ČJL např. dr. Eliášková, a to v publikaci *Specifické aspekty výuky českého jazyka na středních školách u žáků se zrakovým postižením*: učební text pro posluchače ČJ učitelství 2. a 3. stupně a dále kapitolou *Český jazyk u žáků se zrakovým postižením* v publikaci *Tyflopédická podpora učitele střední školy: Adaptace výuky žáka se zrakovým postižením* (2017, s. 4–21).

Tematikou MZ z ČJL pro žáky se SP se dlouhodobě zabývá Andrejsek (2010 a 2015), který se MDT z ČJ rovněž věnuje jako koordinátor společné části MZ z ČJ pro žáky se SP-3 přímo ve společnosti CERMAT.¹¹ Písemné práce z ČJ u žáků se SP v kontextu maturitních příprav s důrazem na specifické chyby této kategorie SVP pak zkoumala Konečná (2020).

Z celkového pohledu, tedy nejen v rámci ČJL, pak popisují specifika a modifikace státní MZ pro žáky se SVP ve svých závěrečných pracích Vymazalová (2012) a Havlíčková (2015). Pro kategorii SPU shrnula modifikace státní MZ Halfarová (2014).¹²

Výsledky současného mezioborového bádání v oblastech didaktiky ČJL a speciální pedagogiky jsou rovněž reflektovány autory jednotlivých částí *Katalogu podpůrných opatření* (UPOL, 2015), z něhož, jak již bylo zmíněno v kap. 1.3, vychází i systém PUP MZ.

1.3 Didaktický test

MDT, který i po všech dosavadních novelizacích jako jediný nadále zůstává součástí společné části MZ, se skládá z uzavřených a otevřených otázek mapujících žakovu znalost dle *Katalogu požadavků*, jež vychází z RVP. Maximální počet získaných bodů je 50¹³ a minimum pro složení této dílčí části je 22 bodů¹⁴, tedy 44 % a následně je žák hodnocen slovy „uspěl(a)“, případně „neuspěl(a)“, pokud minimální bodové hranice nedosáhne¹⁵. Dle

¹¹ Blíže viz kap. 1.6.2

¹² Tyto tři práce vznikly v době před novelizacemi, kdy do společné části náležely všechny tři části MZ z ČJL.

¹³ Neplatí pro skupinu neslyšících žáků ve skupině SP-3, více viz následující kapitoly.

¹⁴ <https://maturita.ceremat.cz/menu/maturitni-zkouska/zkousky-spolecne-casti/cesky-jazyk-literatura>

¹⁵ https://maturita.ceremat.cz/files/files/Sdělení_VŘ_MSMT-64_2024-3.pdf

Katalogu požadavků společnosti CERMAT¹⁶ je rozložení testovaných znalostí z jednotlivých jazykových a literárních rovin následující:

- pravidla českého pravopisu 10–20 %,
- slovo, věta, souvětí 25–35 %,
- porozumění textu 20–30 %,
- charakter textu a jeho výstavba 10–20 %,
- literární historie a literární teorie 10–20 %.

Analýza MDT z ČJL pro žáky intaktní byla předmětem již několika absolventských prací, například Veselý (2024) zjistil analýzou MDT v jarním termínu MZ v letech 2021–2023, že procentuální zastoupení jednotlivých rovin odpovídá deklarovanému rozmezí (odchylku 1,9 % nachází autor v roce 2022 u okruhu *charakter textu a jeho výstavba*), úlohy testující znalosti z oblasti morfologie a syntaxe jsou tedy zastoupené nejvíce, následovány úlohami na porozumění textu. V rámci typů testových úloh dle Veselého (2024) dominují uzavřené otázky s výběrem odpovědi, a to v nadpoloviční většině z celkového počtu úloh. Následují otevřené úlohy se stručnou odpovědí, poté úlohy uzavřené dichotomické, tedy úlohy s odpovědí ANO-NE, dále úlohy přiřazovací a většinou jedna úloha uspořádací (srov. též Byčkovský, 2007, s. 16–22).

Intaktní žáci mají na vypracování MDT časový limit 85 minut. Skupiny žáků se specifickými vzdělávacími potřebami mají nárok na navýšení časového limitu a další uzpůsobení podmínek. Jelikož MDT zůstal jako jediný zahrnut do společné části MZ z ČJL, bude se tato práce dále zaměřovat hlavně na něj. Jednotlivé kategorie žáků se SVP a typy modifikací MDT z ČJL budou obsahem následujících kapitol.

1.4 Kategorie žáků s PUP

Následující podkapitoly poskytují přehled kategorií žáků s přiznaným uzpůsobením podmínek maturitní zkoušky (dále PUP MZ), tato kategorizace zhruba koresponduje s rozlišením skupin žáků se specifickými vzdělávacími potřebami (dále SVP). Dle § 20 vyhlášky č. 177/2009 Sb. o bližších podmínkách ukončování vzdělávání ve středních

¹⁶ Dostupné z: <https://maturita.cermat.cz/menu/katalogy-pozadavku>

školách maturitní zkouškou¹⁷, musí žák pro získání PUP doručit spolu s přihláškou k MZ *Doporučení o uzpůsobení podmínek MZ* vydané školským poradenským zařízením. Národní ústav odborného vzdělávání definuje na základě § 16 školského zákona (zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání) tři souhrnné kategorie žáků se SVP¹⁸, a to žáky:

- A) **se zdravotním postižením** — sem spadají osoby s tělesným postižením, zrakovým postižením, sluchovým postižením, mentálním postižením, poruchou autistického spektra, vývojovými poruchami učení a chování, vadami řeči aj.,
- B) **se zdravotním znevýhodněním** — čímž se rozumí např. chronická onemocnění, zdravotní oslabení nebo lehčí zdravotní poruchy způsobující poruchy učení a chování,
- C) **se sociálním znevýhodněním** — což jsou žáci z rodin s nízkým sociokulturním zázemím, ohrožení sociálně patologickými jevy, azylanti a žadatelé o azyl a další.

Rozdělení v této práci je sestaveno na základě přehledu uveřejněného v příloze č. 3 vyhlášky 177/2009 Sb.¹⁹, který vychází hlavně z první výše zmíněné kategorie, již dále dělí dle jednotlivých znevýhodnění. Tento přehled specifikuje možné modifikace a využití kompenzačních pomůcek pro jednotlivé kategorie. Klasifikace reflektuje rozdělení stupňů podpory, jak je uvedeno v *Katalogu podpůrných opatření*²⁰, oproti pětistupňové škále PO jsou však maturanti rozdělení v rámci typu SVP do tří skupin v závislosti na nutné míře kompenzace. Pro přiznání možnosti PUP MZ musí žák doložit své potřeby posudkem ze školského poradenského zařízení (dále ŠPZ). Z interních materiálů společnosti CERMAT vyplývá, že v letech 2013–2023 se počet maturantů se SVP pohyboval v rozmezí 4,2–7,3 % z celkového počtu prvomaturantů (tedy žáků přistupujících k MZ poprvé) přihlášených k MZ z ČJL²¹.

¹⁷ Konkrétně dle 2. odstavce dané vyhlášky. Dostupné z: <https://www.e-sbirka.cz/sb/2009/177>

¹⁸ <https://www.nuov.cz/co-se-rozumi-pojmem-specialni-vzdelavaci-potreby>

¹⁹ Dostupné z: https://www.e-sbirka.cz/sb/2009/177?zalozka=text#pril_3

²⁰ <http://katalogpo.upol.cz/>

²¹ Viz Příloha 3.

1.5 Žáci s tělesným postižením

Žáci s tělesným postižením (dále TP) představují heterogenní skupinu, jejímž společným rysem jsou poruchy ve statické a motorické těle (Kollárová in Lechta, 2016, s. 274). TP může být buďto vrozené, nebo získané (proděláním úrazu, amputace, nebo způsobené vážnou nemocí). Žáci s TP se potýkají s problémy i při základních aktivitách a může být u nich přítomna částečná až úplná imobilita. Nejčastější diagnózou TP ve školství jsou postižení zapříčiněná mozkovou obrnou, kde poškození mozku ve většině případů ovlivňuje nejen motorické, ale i kognitivní funkce (Čadová, 2015, s. 11).

Hlavním požadavkem v rámci inkluze žáků s TP je bezbariérové prostředí. Mezi kompenzační pomůcky patří držáky na psací a pracovní nástroje, obraceče listů, běžné i speciálně upravené počítače a samozřejmě zdravotnické pomůcky, konkrétně ortopedicko-protetické, tj. ortézy, protézy a přístroje usnadňující lokomoci jedince jako jsou vozíky, hole či berle (Kollárová in Lechta, 2016, s. 278–279).

1.6 Žáci se sluchovým postižením

1.6.1 Kategorizace žáků se SP

Žáci se sluchovým postižením (dále SP) čelí problémům spojeným s částečnou až úplnou ztrátou sluchu. Horáková (2012, s. 15) uvádí klasifikaci sluchových vad Světové zdravotnické organizace (WHO) přeloženou do češtiny, a to:

Velikost ztráty sluchu podle WHO	Název kategorie ztráty sluchu
0–25 dB	Normální sluch
26–40 dB	Lehké poškození sluchu
41–60 dB	Střední poškození sluchu

61–80 dB	Těžké poškození sluchu
81 dB a více	Velmi těžké poškození sluchu až hluchota

Kategorii žáků se SP můžeme dále rozdělit podle stupně ztráty sluchu do čtyř podskupin²²:

- **Nedoslýchaví žáci** – ti dokáží s využitím kompenzačních pomůcek vnímat sluchem alespoň částečně mluvenou řeč.
- **Neslyšící žáci** – tedy žáci mající těžce narušený sluch a osvojení mluvené řeči závisí na včasném zapojení kompenzačních pomůcek a speciálně pedagogické práci s poruchou.
- **Ohluchlí žáci** – jsou žáci, které postihla hluchota až po osvojení řeči (tzv. postlingválně).
- **Žáci s kochleárním implantátem** – sem spadají žáci ohluchlí a neslyšící s voperovaným kochleárním implantátem.

Co se týče způsobu komunikace, kombinují žáci se SP v individuální míře různé systémy, jimiž může být mluvený jazyk, znakový jazyk či písemná forma jazyka, doplněné o znakování, odezírání a neverbální komunikaci spolu s využitím ICT technologií. (Schmidtová in Lechta, 2016, s. 263–264)

Poruchy sluchu mají vliv na vývoj řeči a myšlení, i při získání vady v průběhu života jsou tyto funkce ovlivněny. U žáků se SP se „(...) *vzhledem k nízké úrovni řeči, malé slovní zásobě a špatnému porozumění mluvené a psané řeči projevují obtíže v chápání významu chování ostatních lidí, jejich pocitů, nálad, postojů. Rovněž se objevují problémy s vyjádřením vlastních potřeb a emocí*“ (Klímová a Zítková, 2020, s. 19). Dle Schmidtové (in Lechta, 2016, s. 265–266) s malou slovní zásobou souvisí i problém s významy slov – neznalost synonym, homonym potíže s obrazností pojmenování atd. Žák také může slovo znát, a přitom nerozumět jeho významu, nebo považuje paradigmatické tvary jednoho slova za samostatné lexémy. Problém mají žáci se SP také s určováním slovních druhů a užíváním správných slovních tvarů.

²² Blíže viz Schmidtová in Lechta 2016, s. 262

Běžně užívanými kompenzačními pomůckami žáků se SP jsou sluchadla, kochleární implantáty, přenosná bezdrátová zařízení či indukční smyčka určená k potlačení rušivých zvuků z okolí (Barvíková, 2015). Dle Schmitdové (in Lechta, 2016, s. 264) spočívá usnadnění pracovních a komunikačních podmínek také v dostatečném osvětlení místnosti a zajištění dobré akustiky.

Podle vyhlášky č. 27/2016 Sb., § 6, odst. 1 mají žáci využívající jiný komunikační systém než mluvenou řeč právo na zajištění komunikace v systému odpovídajícím jejich potřebám. Pro žáky s SP radící se do skupiny neslyšících, jejichž mateřským jazykem je český znakový jazyk (ČZJ), to znamená nárok na využití tlumočnicka ČZJ, případně na přepisovatele do psaného jazyka v reálném čase. Obě varianty asistence může žák využívat v průběhu celého vyučování i při dalších akcích pořádaných školou. Při výuce ČJ (psanou formou) jsou zapojovány metody jako při výuce cizího jazyka.²³

1.6.2 Specifické úpravy MZ pro žáky kategorie SP-3, zvláště pak v rámci MDT

Garance pro žáky neslyšící, jejichž mateřským jazykem je ČZJ, zaručující, že se tito žáci mohou učit českému jazyku formou cizího jazyka díky výše citované vyhlášce č. 27/2016 Sb., s sebou logicky nese také odlišné očekávané výstupy při maturitní zkoušce z ČJL. I tato zkouška je tedy koncipována jako zkouška z cizího jazyka, a to na úrovni B1 dle Společného evropského referenčního rámce pro jazyky (SEERR), která je definována s ohledem na dovednosti uživatele jazyka následovně: „*Rozumí hlavním myšlenkám srozumitelné spisovné vstupní informace (input) týkající se běžných témat, se kterými se pravidelně setkává v práci, ve škole, ve volném čase atd. Umí si poradit témat, se kterými se pravidelně setkává v práci, ve škole, ve volném čase atd. Umí si poradit s většinou situací, jež mohou nastat při cestování v oblasti, kde se tímto jazykem mluví. Umí napsat jednoduchý souvislý text na témata, která dobře zná nebo která ho/ji osobně zajímají. Dokáže popsat své zážitky a události, sny, naděje a cíle a umí stručně vysvětlit a odůvodnit své názory a plány.*“²⁴ Je ovšem nutné podotknout, že maturitní zkouška z českého jazyka pro neslyšící

²³ Vyhláška č. 27/2016 Sb. o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. [online]2016 [citováno 17-07-2024] Dostupné z: <https://msmt.gov.cz/dokumenty-3/vyhlasaka-c-27-2016-sb-o-vzdelavani-zaku-se-specialnimi-2>

²⁴ <https://msmt.gov.cz/mezinarodni-vztahy/spolecny-evropsky-referencni-ramec-pro-jazyky>

není z důvodu nízkého počtu maturantů, který se pohybuje řádově v nižších desítkách ročně, standardizovaným testem, tudíž určení žákovy výstupní úrovně jako B1 je pouze přibližné.

MDT z ČJ se skládá ze dvou částí, a to: čtení s porozuměním a jazyková kompetence. Oproti variantě pro intaktní žáky neobsahuje didaktický test z ČJ pro neslyšící žáky úlohy ověřující znalosti z oblasti literární historie a teorie literatury. Skladba úloh koresponduje s podobou MDT z cizích jazyků pro žáky intaktní, avšak na rozdíl od nich neobsahuje test pro žáky neslyšící poslechový subtest. Současný koordinátor pro společnou část MZ z ČJ pro žáky zařazené do skupiny SP-3, Jan Andrejsek²⁵ vyjmenovává ve své práci dovednosti ověřované v rámci MDT (Andrejsek, 2015, s. 23). Mezi dovednosti v rámci čtení řadí dovednosti z oblasti pochopení hlavních myšlenek textu a jeho výstavby, vyhledávání informací z textu, porozumění jednoduchému návodu k předmětu každodenní potřeby a také dovednost odhadnout význam neznámého výrazu. Pod oblast jazykové kompetence spadá aplikace pravidel morfologických, syntaktických, pravidel o stavbě slov a také volba vhodných lexikálních prostředků²⁶. Typ textů zvolených k ověřování zmíněných dovedností bude rovněž součástí analýzy v praktické části této práce. Jak autor dále popisuje, v prvním roce státní maturitní zkoušky bylo zastoupení úloh 25:15 ve prospěch čtení s porozuměním, tento nepoměr byl v následujících letech upraven na 26:20 a zároveň došlo v testech k rozrůznění typů úloh, jelikož v prvním roce obsahoval didaktický test pouze uzavřené úlohy s možností zisku až 33 % bodů při náhodném výběru odpovědí. Navýšení počtu úloh zároveň dorovnávalo stav vůči didaktickému testu z cizího jazyka pro intaktní žáky, kde je počet úloh vyšší díky poslechovému subtestu.

Specificky upravené jsou z doby centrálního zadávání rovněž profilové části MZ z ČJ, aby jejich náročnost odpovídala uživatelské úrovni B1. V písemné části MZ z ČJ pracovali maturanti se SP na dvou textech, jeden byl v delším rozsahu 120–150 slov a druhý v kratším rozsahu 60–70 slov, formulace zadání nebyla uzpůsobena testované jazykové úrovni, neboť žáci mohli využít videonahrávku s překladem do ČZJ (Andrejsek, 2015, s.

²⁵ Mgr. Jan Andrejsek působil jako vyučující v Ústavu jazyků a komunikace neslyšících na FF UK a také jako učitel češtiny na SŠ pro sluchově postižené.

²⁶ K požadavkům kladeným na žáky skupiny SP-3 v rámci MDT viz např. požadavky pro MZ z anglického jazyka. Dostupné z: https://maturita.ceremat.cz/files/files/AJ_Katalog_pozadavku_MZ-17-18_opr_2.pdf [navštíveno 14-07-2024]

50). V „ústní“ části probíhalo zkoušení formou chatu, a to bez užívání ČZJ, aby se testovala pouze znalost českého jazyka, průběh zkoušky byl modifikovanou verzí ústní zkoušky z cizího jazyka pro intaktní žáky, jednalo se o reakci na základní otázky, popis obrázku a vedení jednoduchého rozhovoru (Andrejsek, 2015, s. 61). Tato podoba zkoušení zůstává na školách zřízených podle paragrafu 16 odst. 9 školského zákona zachována i nyní²⁷.

1.7 Žáci se zrakovým postižením

Žáky se zrakovým postižením (dále jen ZP) lze dle Šimka a Šimka (in Lechta 2016)²⁸ rozdělit do čtyř kategorií v závislosti na stupni, resp. typu postižení, a to následovně:

- žáci **nevidomí** – v případě úplné slepoty je vizus (tedy možné využití zrakového smyslu) nulový, při praktické slepotě s využitím korekce rozezná žák prsty až těsně před očima, u vzdělávání těchto žáků převládají hmatové a sluchové vjemy,
- žáci **se zbytky zraku** – zde se jedná o hraniční případy mezi slepotou a slabozrakostí, vizus se pohybuje mezi 6–1,5 % normy,
- žáci **slabozrací** – tato skupina je značně různorodá, charakteristickým rysem je snížené vizuální vnímání a na něj navázané problémy s narušením prostorové orientace, grafickými činnostmi a rychlou zrakovou únavou,
- žáci **s poruchami binokulárního vidění** – projevuje se zde porucha vnímání prostoru, porucha čtení a psaní, porucha analyticko-syntetické činnosti, grafomotoriky atd., u této skupiny žáků je možná reedukace zraku.

Nevidomí žáci využívají v rámci českého jazyka a literatury kompenzační pomůcky prakticky neustále, nejčastěji se jedná o Pichtův psací stroj a Braillovo slepecké písmo. Dále mají tito žáci možnost pracovat na počítači s hlasovým výstupem, který lze doplnit o braillovský řádek. Sluchová kompenzace zraku však může být pro žáky únavná a poskytovat příliš stimulů, je-li pomocí aplikace čtena složitě komponovaná strana.

Žáci se zbytky zraku pracují v hodinách českého jazyka a literatury s výrazně zvětšeným černotiskem (tj. běžným písmem), případně s pomocí digitální lupy, nebo přes

²⁷ Jak bylo zjištěno dotazem na SŠ vzdělávajících žáky spadající do skupiny SP-3, konkrétně na SŠ Výmolova.

²⁸ ŠIMKO, Jozef a ŠIMKO, Marián. Zrakové postižení In LECHTA, Viktor. *Inkluzivní pedagogika* 1. vydání. Praha: Portál, 2016, 464 stran. ISBN 978-80-262-1123-5

počítač se zvětšovacími programy, eventuálně s odečítači obrazovky s hlasovou syntézou obdobně jako žáci nevidomí.

Žáci slabozrací se pohybují na škále zrakového postižení mezi lehkým, středním až těžkým postižením a pro práci ve výuce využívají zvětšený černotisk nebo elektronický zvětšený černotisk. Je vhodné použít bezpatkové písmo (Arial, Comic Sans, Verdana aj.) do maximální velikosti 26 b. (Elišková, 2017).

Žáci s poruchami binokulárního vidění, jsou dle Květoňové a Šumníkové (2022, s. 102–105) žáci trpící šilhavostí či tupozrakostí; Šimko a Šimko (in Lechta, 2016) řadí do této kategorie i žáky s monokulem, tedy s jedním funkčním okem. Žáci s poruchami binokulárního vidění pracují obdobně jako žáci slabozrací s upraveným bezpatkovým černotiskem.

Mezi obecné zásady pro práci s textem se u žáků se ZP řadí nahrazování důležitých grafických informací slovním popisem. Zvýrazňování informací v textu je vhodné provádět použitím majuskulí nebo ztučnění, spíše než podtržením. Je též důležité si uvědomit, že Braillovo písmo podtrhávání neumožňuje a u více zvětšeného černotisku zaniká i rozdíl mezi základní a ztučenou formou písma. Z těchto důvodů se jako funkční řešení doporučuje přepsat úkol znovu pod text a strukturovat zadání úloh tak, aby u nevidomých žáků odpovídalo práci s odečítačí aplikací. (Elišková, 2017, s. 39–40)

Mimo již zmíněné kompenzační pomůcky využívají žáci se ZP také: optické pomůcky (tj. brýlové obruby, hyperokulátory, dalekohledové systémy), optoelektrické pomůcky (tedy kamerové zvětšovací lupy, tablety, čtečky digitálních knih), pomůcky na bázi PC, fuserovou tiskárnu a různá indikační zařízení s hlasovým výstupem jako jsou hodinky, kalkulačky atd.²⁹

Ve vztahu k žákům nevidomým a žákům se zbytky zraku musíme mít ohledně úspěšnosti v ČJL na paměti, že se v jejich případě znevýhodnění nevztahuje pouze k oblasti základní percepce a produkce textu, ale že je ovlivněno celé jejich vnímání okolního světa. Žáci s těžkým ZP mají problém s vnímáním barev a vzhledových charakteristik, což se odráží i na jejich schopnosti porozumění metaforičnosti jazyka v té oblasti, která je založená

²⁹ <http://katalogpo.upol.cz/zrakove-postizeni-nebo-oslabeni-zrakoveho-vnimani/pomucky/4-4-3-reedukacni-a-kompenzacni-pomucky-2/>

na vizuálních konotacích (*Tyflopedická podpora učitele střední školy* 2017, s. 12).³⁰

Za výrazný problém konceptu MDT z ČJL (nejen vzhledem k žákům se ZP) je považována orientace na text, předpokládající značnou soustředěnost a u žáků se ZP také výrazné zatížení zástupných smyslů. V případě, že žáci se ZP zrak částečně využívají, je důležitým prvkem zraková hygiena, kdy v závislosti na typu poruchy by měli žáci s textem na blízko pracovat pouze 5–15 minut (Šimko a Šimko in Lechta 2016, s. 249).

1.8 Žáci se specifickými poruchami učení

Specifické poruchy učení (dále jen SPU) jsou vrozené, případně v raném dětství získané poruchy, které výrazně ovlivňují žákovy kognitivní funkce, tedy percepci a v jisté míře pak i produkci textu, a proto je v současné době brán zřetel na rozlišení jednotlivých SPU a snaha o jejich včasnou diagnostiku. „Nejčastěji bývají specifické poruchy učení definovány jako neschopnost naučit se číst, psát a počítat pomocí běžných výukových metod za odpovídající inteligence a přiměřené sociokulturní příležitosti.“ (Jucovičová a Žáčková, 2020, s. 12) Všechny dílčí kategorie žáků se SPU spojuje fakt, že jejich porucha je celoživotní a nelze vyléčit, pouze kompenzovat (Klímová a Zítková, 2020, s. 16).³¹

Poruchou učení, která svými projevy nejvíce ovlivňuje úspěšnost žáků v jazyce a následně tedy i v MZ z ČJL, je **dyslexie**, která se projevuje problémy s rozpoznáváním slov, nedostatky v hláskování a sekundárně s sebou nese potíže s chápáním čteného textu (Dickman, 2003)³². V praxi se může jednat např. o záměny hlásek ve slově (ať už akusticky, resp. vizuálně podobných, nebo zcela odlišných), vynechávání písmen, chybějící koncovky nebo nepochopení významu interpunkce. Žáci rovněž mohou mít problém se

³⁰ Gymnázium pro zrakově postižené a Střední odborná škola pro zrakově postižené, Praha 5, Radlická 115. *Tyflopedická podpora učitele střední školy*. Adaptace výuky žáka se zrakovým postižením. Praha 2017 ISBN 978-80-270-3164-1

³¹ KLÍMOVÁ, Květoslava. ZÍTKOVÁ, Jitka. *Edukace žáků se specifickými poruchami učení v českém jazyce a literatuře* [online] Masarykova univerzita, 2020 [cit.13-07-2024] Dostupné z: <https://munispace.muni.cz/library/catalog/book/1970>

³² Mezinárodní dyslektická asociace a Národní institut zdraví a vývoje dítěte v USA. Dickman, 2003. (cit. podle: Matějček, Vágnerová, 2006, s. 8).

zapamatováním jmen, míst, směrů nebo antonym. Z typografického hlediska je pro žáka s dyslexií důležitých několik kompenzačních kroků³³:

- zarovnání textu vlevo pro snazší orientaci díky nestejně dlouhým řádkům,
- dodržení maxima 60–70 znaků na řádek,
- řádkování min. 1,5,
- užití bezpatkového písma (Arial, Comic Sans nebo Verdana) o velikosti min. 12 b.

Co se velikosti písma týče, přišel se zajímavým zjištěním španělský výzkum zaměřený na přístupnost internetových textů, podle nějž se nejen čtenářům s dyslexií, ale i čtenářům intaktním lépe a rychleji četly texty sázené písmem o velikosti 26 b.³⁴

Britská asociace dyslektiků (*British Dyslexia Association*) doporučuje autorům textů určených dyslektikům vyvarovat se rovněž užívání kurzívy, podtrhávání textu a psaní delších úseků verzálkami, neboť tyto úpravy ztěžují dyslektikům orientaci v textu.³⁵

Další poruchou učení mající dopad na úspěšnost v jazyce je **dysgrafie**. Problémy žáka-dysgrafika pramení z deficitu jemné a hrubé motoriky, čímž je zasažena zraková a pohybová paměť spolu s pozorností a prostorovou orientací. Žáka stojí velké úsilí snaha o čitelné písmo a také si obtížně vybavuje pravidla pravopisu (Bartoňová, 2007, s. 69).

Mezi poruchy učení patří také **dysortografie**, jejíž projevy jsou způsobeny poruchou sluchové percepce. Žáci-dysortografici mívají primárně problém s psaním diktátu, který se naštěstí v MZ nevyskytuje. Jak píše Jucovičková a Žáčková (2020), dělá dysortografikům problém osvojování gramatických pravidel, kdy žák sice poučku zná, ale nezvládá ji aplikovat, což se týká například zařazení jmen k deklinačním vzorům nebo shody přísudku s podmětem (srov. též Klímová a Zítková, 2020, s. 25).

³³ Klímová K. Zítková J. Edukace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v českém jazyce a literatuře – zaměřením na žáky s SPU a zdravotním znevýhodněním. Metodická příručka. elektronicky 2020. ISBN 978-80-210-9834-3 str. 22

³⁴ RELLO, Luz a BAEZA-YEATER, Ricardo. How to present more readable text for people with dyslexia. s. 39 Online. Berlín: Springer-Verlag Berlin Heidelberg, 2015 Dostupné z: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10209-015-0438-8> [citováno 25-02-2025]

³⁵ Viz BDA. Dyslexia Style Guide, dostupné z: <https://cdn.bdadyslexia.org.uk/uploads/documents/Advice/style-guide/BDA-Style-Guide-2023.pdf?v=1680514568>

Dalšími SPU, které však nemusí mít přímý vliv na řešitelskou úspěšnost v MDT z ČJL, jsou:

- **dyskalkulie** – porucha počítání a práce s číselnými výrazy,
- **dysmúzie** – postihující „hudebnost“, vnímání rytmu, melodie atd.,
- **dyspinxie** – porucha kreslení³⁶.

Vyhláška č. 177/2009 ke kategorii SPU přidružuje pro potřeby maturitní zkoušky ještě souhrnnou podkategorii „ostatní“, kam spadají:

- žáci s **dyspraxií**³⁷ - tedy s poruchou ovlivňující jemnou a hrubou motoriku,
- žáci s **poruchami pozornosti**³⁸ - tito žáci mohou mít převažující **nevýběrovou pozornost** (ADD), tzn. že reagují na všechny podněty bez rozlišení důležitosti, případně poruchu pozornosti v kombinaci s **hyperaktivitou** (ADHD), kdy žáky provází psychomotorický neklid a impulzivita,
- žáci s **poruchou autistického spektra** (PAS) - zde je přítomna tzv. *autistická triáda* – „*narušená sociální komunikace, narušená interakce a abnormality v chování, zájmech a hře*“ (Kulíšek a Ryšánková, 2020), tito žáci potřebují individualizovanou formu testování, zejména s důrazem na jasně formulované otázky (Čadilová a Žampachová, 2021, s. 12)
- žáci s **vývojovou afázií** či **dysfázií** – tedy s narušenou komunikační schopností,
- žáci se **zdravotním znevýhodněním** jako je diabetes, epilepsie, psychiatrické diagnózy a další.

S přihlédnutím k diagnostické šíři SPU je logické, že se jedná o nejpočetněji zastoupenou kategorii žáků se SVP přihlášených k MZ z ČJL. Z celkového počtu přihlášených prvomaturantů v jarním termínu roku 2013 tvořila tato kategorie 3,9 % a s

³⁶ Pedagogický lexikon. NPI. Hesla: dyskalkulie, dysmúzie a dyspinxie https://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogick%3%bd_lexikon/

³⁷ Jucovičová, D. Žáčková, H. *Katalog podpůrných opatření* Dílčí část pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu specifických poruch učení a chování. Olomouc, 2020

³⁸ viz tamtéž

rostoucí tendencí se podíl postupně zvyšoval až na 7,1 % v roce 2024³⁹. I tento stabilní nárůst naznačuje, že modifikace MZ z ČJL považují žáci, případně i jejich rodiny a učitelé za efektivní a snaží se proto status žáka s SPUO využít u maturitní zkoušky čím dál častěji.

Z kompenzačních pomůcek pro žáky se SPU jmenujme čtecí okénka a záložky pro dyslektiky, vizuální oporu ve formě přehledů a tabulek pro žáky s dysortografií, protismykové podložky a upravené psací potřeby pro žáky s dysgrafií nebo pomůcky pro podporu pozornosti u žáků se specifickými poruchami chování, jimiž jsou různé relaxační míčky a antistresové předměty (Jucovičová a Žáčková, 2020, s. 201–207). Je rovněž důležité si uvědomit, že u mnoha žáků se jednotlivé typy SVP prolínají, a tito žáci pak potřebují kompenzovat několik obtíží najednou.

1.9 Žáci-cizinci

§ 20 školského zákona (zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání) zaručuje právo na vzdělání občanům Evropské unie, jejich rodinným příslušníkům i dalším osobám oprávněně pobývajícím v ČR. Z důvodu přetrvávajícího ozbrojeného konfliktu způsobeného invazí vojska Ruské federace na Ukrajinu, který s sebou nese zvýšenou migraci ukrajinského obyvatelstva i do České republiky (ke 30. 9. 2023 bylo dle MŠMT⁴⁰ na středních školách evidováno 9643 ukrajinských žáků, z toho 50,5 % tvořili azylanti, případně žadatelé o azyl), vydalo MŠMT speciální vyhlášku⁴¹ zaručující úpravu podmínek konkrétně pro maturanty z řad ukrajinských uprchlíků. Tato vyhláška umožňuje žákům například využít při MDT z ČJL Pravidla českého pravopisu. Tímto způsobem se ministerstvo snaží reflektovat situaci, kdy někteří uprchlíci jsou na českých středních školách již od invaze v únoru 2022, ale stále s velkým jazykovým hendikepem, a další žáci do škol z Ukrajiny průběžně přicházejí.

Splní-li žák jakékoliv národnosti podmínku předchozího 4letého studia mimo ČR,

³⁹ Viz. Příloha č. 3

⁴⁰ Dostupné z: <https://msmt.gov.cz/ministerstvo/novinar/aktualni-pocty-ukrajinskych-uprchliku-na-ceskych-skolach>

⁴¹ Dostupné z: <https://msmt.gov.cz/file/61411/>

může při didaktickém testu využívat překladový slovník a také má nárok na prodloužení časového limitu o 30 min.⁴²

1.10 Přehled modifikací pro skupiny žáků s PUP

Jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách, modifikace MDT z ČJL jsou odstupňovány na třech úrovních pro každou z obecných kategorií žáků se SVP (TP, ZP, SP a SPUO). Podobně jako v *Katalogu podpůrných opatření* v sobě automaticky každý stupeň uzpůsobení obsahuje modifikace z předchozího stupně. Má-li žák souběh více znevýhodnění, je zařazen do kategorie a skupiny na základě hendikepu, který více ovlivňuje práci s textem.⁴³

1.10.1 Skupina 1

První úroveň PUP, tzn. skupina 1 umožňuje navýšení časového limitu, a to o 75 % pro žáky s TP a ZP, o 50 % pro žáky se SP a o 25 % pro souhrnnou kategorii SPUO. Dále mohou všichni žáci spadající do první skupiny využívat kompenzační pomůcky. Co se týče kompenzačních pomůcek, CERMAT upozorňuje na fakt, že je pro kladný efekt kompenzace nutné, aby se jednalo o takovou pomůcku, se kterou byl žák v průběhu svého studia zvyklý pracovat.⁴⁴ Pravidlo pro zvýšení časové dotace říká, že žák není povinen limit vyčerpat a svou práci může odevzdat i dříve. Zároveň žáci s PUP mají nárok na libovolné množství přestávek dle individuální potřeby⁴⁵, což je spolu s navýšením časového limitu důvodem pro konání MDT odděleně od intaktních žáků.⁴⁶

1.10.2 Skupina 2

Je-li žák na základě posudku zařazen do druhé skupiny PUP, přísluší mu kromě navýšení časového limitu a využití kompenzačních pomůcek také formální úprava zadání, v

⁴² <https://maturita.cermat.cz/menu/maturitni-zkouska/zkousky-spolecne-casti/cesky-jazyk-literatura>

⁴³ Blíže viz Příloha 2 k vyhlášce č. 177/2009 Sb. Dostupné z: <https://www.e-sbirka.cz/sb/2009/177?zalozka=text>

⁴⁴ <https://maturita.cermat.cz/menu/upravy-podminek-zkousky/uzpusobeni-podminek>

⁴⁵ Blíže viz Příloha 3 k vyhlášce č. 177/2009 Sb. Dostupné z: <https://www.e-sbirka.cz/sb/2009/177?zalozka=text>

⁴⁶ Podrobnější informace viz Příloha 3 k vyhlášce č. 177/2009 Sb. výše.

této skupině jsou již rozdílnější modifikace mezi jednotlivými typy SVP.

Žáci s TP náležící do skupiny 2 mají nárok na navýšení časového limitu o 100 %. Dále dochází k formálním úpravám zkušební dokumentace a k obsahovým úpravám ve smyslu nahrazení některých úloh. Žáci s TP mají také možnost zapisovat řešení přímo do testového sešitu a mohou využívat kompenzační pomůcky.

Žákům se ZP je umožněno využít navýšení časového limitu o 100 %, dále mají možnost zvětšení písma MDT a PL k ústní zkoušce na 14–26 b., případně mohou zadání dostat v Braillově písmu, nebo v elektronické verzi. Řešení mohou žáci zapisovat přímo do testového sešitu a některé úlohy založené například na grafickém uspořádání mohou být nahrazeny. Žáci mohou též využívat kompenzační pomůcky (jako jsou pomůcky zmíněné v kapitole 1.3 tj. Pichtův psací stroj, počítač s hlasovým výstupem a další).

Pro žáky se SP platí ve skupině 2 také navýšení časového limitu o 100 %, formální i obsahové úpravy zadání a možnost využití asistenta, nebo tlumočnicka ČZJ. Žák se SP si může zvolit, jestli bude pracovat s upraveným zadáním, nebo se zadáním pro intaktní žáky. I v případě práce se zadáním pro intaktní žáky mohou žáci se SP využít ostatních uzpůsobení podmínek pro tuto skupinu.

Oproti předchozím kategoriím SVP ve skupině 2 je nižší navýšení časového limitu pro žáky kategorie SPUO, konkrétně o 50 %, dále mohou tito žáci používat kompenzační pomůcky a využít formální a případně obsahové úpravy zadání s možností zápisu řešení přímo do zadání.

1.10.3 Skupina 3

Uzpůsobení podmínek pro maturanty s TP a ZP zařazené do skupiny 3 zahrnuje předchozí dva stupně modifikací doplněné o možnost asistence. U žáků se SP jsou modifikace z nižších stupňů doplněny kromě asistence a tlumočení do ČZJ dále o možnost konání modifikované MZ z ČJ pro neslyšící. Žáci spadající do kategorie SPUO mají ve skupině 3 navýšený časový limit o 100 % oproti základnímu času a dále platí ustanovení ze skupiny 2. Žáci z podkategorie „ostatní“ mohou na této úrovni využít asistenci, tato možnost však není dostupná pro žáky se SPU.

1.10.4 Povolené kompenzační pomůcky a formy asistence při MZ

Povolenými kompenzačními pomůckami se dle pravidel stanovených přílohou vyhlášky č. 177/2009 Sb.⁴⁷ rozumí pomůcky **technického rázu** tzn. „osobní počítač včetně speciálního SW a upravených komponent, optické pomůcky, TV lupa, přídatné osvětlení, polohovací lehátka, Pichtův psací stroj, sluchadlo, kochleární implantát aj.“ a pomůcky **didaktické** tedy „speciální psací náčiní, slovník synonym apod.“. Zároveň platí, že typ využitelných pomůcek pro daného žáka je stanoven v posudku ze speciálně pedagogického centra. Pravidla⁴⁸ dále říkají, že pomůcky nesmí žákovi poskytnout neoprávněnou výhodu, čímž se rozumí užívání softwaru s automatickou opravou textu, přístup na internet a další sdílená úložiště nebo získávání informací ze souborů uložených v zařízení nebo na externích nosičích. Dovoleno není ani využívat kompenzační pomůcku jako komunikační zařízení.

Co se týče asistence, všechny její formy jsou vázány jasně definovanými pravomocemi, aby nedocházelo ke zvýhodnění žáků s PUP oproti žákům intaktním. Při MZ se rozlišují následující typy asistentů⁴⁹, a to:

- **Praktický asistent** – což je osoba poskytující asistenci žákům s TP, ZP, těžkou dyspraxií, PAS a souběhem více vad. Asistent pomáhá žákovi jak s praktickým průběhem zkoušky (orientace v testovém materiálu, harmonogram zkoušky, příprava a obsluha psacích potřeb), tak s polohováním a sebeobsluhou. Praktický asistent nemůže předčítat text ani zapisovat žakovy odpovědi.
- **Asistent-zapisovatel** – pomáhá žákům s postižením horních končetin, žákům se ZP, jejichž písemný projev je nečitelný a/nebo nezvládají zapisovat Braillovým písmem, případně žákům s dyspraxií. Asistent-zapisovatel zapisuje odpovědi přesně podle instrukcí žáka, na požádání žáka může provést opravu textu, avšak sám nesmí žakovy odpovědi nijak komentovat nebo samovolně upravovat.

⁴⁷ Použití kompenzačních pomůcek. Online. Praha. Dostupné z: <https://maturita.cermat.cz/menu/upravy-podminek-zkousky/uzpusobeni-podminek/pouziti-kompenzacnich-pomucek> [cit. 2024-07-16]

⁴⁸ Pravidla pro použití technických kompenzačních pomůcek v rámci maturitní zkoušky. Online. Praha. Dostupné z: <https://maturita.cermat.cz/menu/upravy-podminek-zkousky/dokumenty-ke-stazeni> [cit. 2024-07-16]

⁴⁹ Stanoveno vyhláškou č. 177/2009 Sb. o bližších podmínkách ukončování vzdělávání ve středních školách maturitní zkouškou, Odstavec 6. Dostupné z: <https://www.e-sbirka.cz/sb/2009/177?zalozka=text>

- **Asistent-předčítatel** – asistuje žákům s těžkým ZP, kteří nejsou schopni bez problémů přečíst písmo o velikosti 26 b. ani za použití zvětšovacích pomůcek. Asistent-předčítatel nezaujatě předčítá instrukce a grafické prvky popisuje způsobem, jakým je vidí intaktní žáci, nesmí nic vysvětlovat ani objasňovat.
- **Motivující asistent** – pomáhá žákovi s PAS, poruchami jako ADD, ADHD, nebo OCD. Jeho úkolem je dbát na plynulé pracovní tempo žáka, pomáhat s časovou organizací práce a řešit mimořádné (afektivní) situace.
- **Asistent-modifikátor** – tato forma asistence je v ojedinělých případech přidělena žákovi s narušenou komunikační schopností, SP či PAS. Asistent-modifikátor objasňuje slova a slovní spojení v rámci zadání textu, aby byl maturant schopen pochopit úkol a samostatně jej vypracovat.
- **Technický asistent** – tato osoba není přidělena konkrétnímu žákovi a neplní speciálně pedagogickou roli, ale zajišťuje funkčnost a obsluhu technických kompenzačních pomůcek jako je PC.
- **Tlumočník** – pro žáky se SP ve skupině 3 je k dispozici osoba tlumočící do ČZJ nebo jiného komunikačního systému. Instrukce k MDT z ČJ v úpravě pro neslyšící jsou do škol distribuovány i s videoinstrukcemi v ČZJ na CD.

1.11 Závěrečné testy žáků se SVP v zahraničním kontextu

Závěrečné zkoušky probíhají i v dalších evropských zemích. Níže je představen jednak přehled podoby vybraných závěrečných zkoušek z vyučovacího, resp. úředního jazyka,⁵⁰ v sousedních státech a také vztah k modifikacím pro skupiny žáků se SVP. Dále jsou zkoušky porovnány s českou maturitou a jsou diskutovány klady a zápory jednotlivých přístupů s ohledem na potřeby žáků se SVP.

⁵⁰ Problematika názvosloví ohledně mateřského, vyučovacího a úředního jazyka je ve vztahu k závěrečným zkouškám komplikovaná. V této práci je jako vyučovací jazyk chápán úřední jazyk dané země, neboť i žáci skládající závěrečné zkoušky na škole, kde je vyučovací jazyk odlišný od úředního jazyka, musí většinou rovněž skládat závěrečnou zkoušku i z jazyka úředního.

1.11.1 Přehled evropských ekvivalentů české maturitní zkoušky

Za obdobu MZ lze kupříkladu považovat zkoušky zemí Spojeného království (konkrétně jde o Anglii, Severní Irsko a Wales) tzv. A-levels, které slouží zároveň pro přijetí na vyhlášené vysoké školy. Zkoušky z anglického jazyka a literatury (dále AJL) se skládají z ústní a písemné části a jsou hodnoceny nezávislymi hodnotiteli. Zajímavé je, že bodové rozpětí se pro každou známku určuje až po vyhodnocení testů na základě složitosti daného ročníku a úspěšnosti řešitelů.⁵¹ A-levels z AJL obsahují otevřené úlohy ověřující čtení s porozuměním, schopnost argumentace a interpretace literárních textů⁵², čímž jejich podoba připomíná maturity z ČJL před zavedením státního testování. V rámci inkluzivního přístupu mají britští žáci možnost požádat pořádající organizaci o úpravu podmínek. Každá žádost je posuzována individuálně a míra a způsoby modifikace se mohou výrazně lišit. Mezi nejčastější úpravy dle zastřešující organizace Ofqual patří:⁵³

- úprava písma (zvětšení fontu, Braillovo písmo),
- využití asistenčního softwaru,
- asistent pro čtení zadání a/nebo zapisování diktovaných odpovědí,
- změna formy zkoušení z písemného na ústní,
- navýšení časového limitu,
- vyřazení některé z testových úloh.

⁵¹ více viz: <https://ofqual.blog.gov.uk/2024/08/05/gcse-9-1-grades-to-uni-places-what-you-need-to-know-about-2024-exam-results/> [cit. 2024-08-17]

⁵² Ukázkové testy z AJL dostupné z: <https://www.cambridgeinternational.org/programmes-and-qualifications/cambridge-international-as-and-a-level-english-literature-9695/past-papers/> resp. <https://www.cambridgeinternational.org/programmes-and-qualifications/cambridge-international-as-and-a-level-english-language-9093/past-papers/> [cit. 2024-08-17]

⁵³ Blíže viz: <https://www.gov.uk/guidance/regulating-gcses-as-and-a-levels-guide-for-schools-and-colleges-2022/reasonable-adjustments> [cit. 2024-08-14]

Mezinárodní podobu má závěrečná zkouška IB (International Baccalaureate), již mohou žáci skládat z různých předmětů, avšak testovacími jazyky jsou pouze angličtina, španělština a francouzština. Modifikace této zkoušky může mít podobu⁵⁴:

- úpravy pracovního prostředí,
- grafické úpravy zadání včetně změny barev,
- využití speciálních pomůcek a digitálních technologií,
- navýšení časového limitu,
- nároku na přestávky.

V Německu je ekvivalentem české maturity na gymnáziích zkouška Abitur. Tato zkouška je primárně písemná a může trvat až pět hodin, žák píše esej na jedno ze čtyř témat, například se jedná o analýzu literárního textu či komentář k odbornému pojednání, tato témata jsou centrálně zadávána vždy v rámci každé spolkové republiky⁵⁵. Jak si všimají ve své studii Krátký a Šmejkalová (2023), podobá se zkouška Abitur maturitní písemné práci, jaká se historicky psala i na našem území. Ústní část zkoušky se liší dle spolkové země, může se jednat o obhajobu projektu, nebo zkoušku z literatury, případně může student skládat ústní zkoušku z matematiky, či přírodních věd a z německého jazyka pouze zkoušku písemnou.⁵⁶

Stejně jako u zkoušek A-Levels slouží výsledek z Abitur jako podklad pro přijetí žáka na vysokou školu. Jak podotýkají Kellems et al. (2024), přestože se v Německu účastní středoškolské výuky pouze zlomek žáků se SVP, existují i zde modifikace, a to jak kurikulární, tak v rámci závěrečných zkoušek, přesná podoba modifikací opět závisí na konkrétní spolkové zemi.

Kromě zkoušky Abitur nabízejí německé střední (odborné) školy ještě další typy

⁵⁴ Čerpáno z dokumentu k modifikacím IB na gymnáziu Hermanna Böse v Brémách. Dostupné z: <https://www.hbg-bremen.de/fileadmin/IB/SpecialEducationalNeeds.pdf> [cit. 2024-08-17]

⁵⁵ K podobě zkoušky Abitur z němčiny viz např.: <https://www.isb.bayern.de/schularten/gymnasium/leistungserhebungen/abiturpruefung/deutsch/> [cit. 2025-01-07]

⁵⁶ Možná skladba zkoušky Abitur např.: <https://www.gymnasiale-oberstufe.bayern.de/abiturpruefung/faecherwahl> [cit. 2025-01-07]

závěrečných zkoušek s diferencovanou obtížností, jedná se hlavně o zkoušku Fachhochschulreife⁵⁷, též nazývanou Fachabitur, jejíž náročnost v naukových předmětech není tolik vysoká, na rozdíl od Abitur zahrnuje i praktickou část a slouží k přijetí na tzv. univerzity aplikovaných věd⁵⁸.

Na Slovensku se MZ ze slovenského jazyka a literatury dělí na část externí, tedy společnou, která má formu MDT, a interní, jejíž součástí je písemná práce a ústní zkouška⁵⁹. Přestože interní část je koncipována podobně jako česká profilová část, rozdíl představuje například způsob výběru témat písemné části, kdy v den zkoušky dochází prostřednictvím ústřední maturitní komise k centrálnímu losování čtyř témat, z nichž si každý žák následně volí jedno zadání. V externí části jsou všechny úlohy textocentrické a Národní institut vzdělávání a mládeže specifikuje rovněž i počet a typy jednotlivých výchozích textů (dále VT).⁶⁰ Úpravami podmínek pro žáky se SVP (slovensky označení jako žáci „so zdravotným znevýhodněním“) a žáky-cizince se zabývá § 16 vyhlášky č. 224/2022 školského zákona SR.⁶¹

Výčet modifikací pro žáky se zdravotním znevýhodněním zahrnuje následující možnosti:

- prodloužení časového limitu,
- grafické a obsahové modifikace úloh či jejich nahrazení,
- možnost alternativního záznamu odpovědí,
- poslech VT,
- přítomnost tlumočnicka či asistenta,
- využití kompenzačních pomůcek.

⁵⁷ Blíže viz např.: <https://rp.baden-wuerttemberg.de/rps/abt7/ref75/fachhochschulreife/> [cit. 2025-01-08]

⁵⁸ Specifika těchto odborných škol dostupná z: <https://www.uni-assist.de/en/tools/glossary-of-terms/description/term/fachhochschule-university-of-applied-sciences/> [cit. 2025-01-08]

⁵⁹ Dostupné z: www2.nucem.sk/dl/5970/Základné%20informácie%20MS%202025_final_20_09_2024.pdf [cit. 2025-02-01]

⁶⁰ Dostupné z: https://www2.nucem.sk/dl/5955/Specifikacia_testu_VUJ_MS_2024_2025_web_final.pdf [cit. 2025-02-01]

⁶¹ Dostupné z: <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2022/224/> [cit. 2025-02-01]

Žáci-cizinci žijící na území SR méně než dva, resp. čtyři roky mají nárok na prodloužení časového limitu o 50 %, resp. o 25 %. Na Slovensku je možné maturovat i z jazyka a literatury národnostních menšin, a to z maďarštiny a ukrajinštiny, avšak i žáci, kteří si tyto zkoušky zvolí, nejsou osvobozeni od MZ ze slovenského jazyka a literatury.⁶²

I žáci v sousedním Polsku skládají centrální závěrečnou zkoušku, která se zde nazývá zkráceně Matura, celkové výsledky z maturitní zkoušky pak slouží rovněž i pro přijetí na vysokou školu, od školního roku 2024/2025 je v platnosti nová verze MZ. Forma zkoušky z vyučovacího jazyka je částečně podobná české maturitě z ČJL, skládá se z části ústní, zaměřené na literárněhistorické aspekty maturitní četby, a poté z části písemné, která se dále dělí na část slohovou a na dvě části testové: jazykovou a literárněhistorickou. Avšak testové úlohy jsou častěji otevřené, vyžadující delší odpověď, čímž se blíží spíše anglosaskému typu závěrečného testování. Žáci si u zkoušky rovněž mohou zvolit ze dvou úrovní obtížnosti. Polská MZ nabízí různé modifikace pro žáky se SVP, součástí je i možnost odpuštění ústní části zkoušky žákům, kteří ze zdravotních důvodů nejsou schopni mluvit. I samotné přehledy maturitních požadavků nabízejí např. všechny informace v prostém černotisku pro hlasové odečítání, či převod do Braillova písma a rovněž obsahují i překlady do ukrajinštiny.⁶³ Co se týče žáků se ZP, jsou modifikace MZ z vyučovacího jazyka v polském modelu více než žádoucí, neboť některé úlohy přímo pracují s obrazy, plakáty či jinými grafickými materiály.⁶⁴ Aktuální modifikovaná zadání bohužel nejsou volně dostupná, proto nelze snadno ověřit, jakým způsobem jsou modifikace provedeny.

Ve Francii pak maturitě odpovídá zkouška Baccalauréat, ve Španělsku EBAU a závěrečné zkoušky se skládají např. také v Rakousku, Švýcarsku nebo v Itálii. Na vzdělávacích portálech daných zemích se pak dají také dohledat informace potvrzující, že s modifikacemi závěrečných testů lze počítat již ve většině evropských zemích. Nejčastějšími

⁶² Viz tamtéž.

⁶³ Podrobně viz <https://cke.gov.pl/egzamin-maturalny/egzamin-maturalny-w-formule-2023/informatory/>

⁶⁴ Ukázkové zadání polské Matury z jara 2024: <https://arkusze.pl/maturalne/jezyk-polski-2024-maj-matura-podstawowa.pdf>

modifikacemi pak jsou již zmíněné navýšení časového limitu, využití ICT technologií či osobní asistence.⁶⁵

1.11.2 Srovnání evropských forem závěrečného testování vzhledem k jejich speciálně pedagogické přístupnosti

Z předchozí kapitoly je vidno, že závěrečné testování má napříč Evropou různou podobu a je mu také přikládána různá váha. Při zamýšlení se nad dostatečností a vhodností modifikací maturitní zkoušky z vyučovacího jazyka je srovnání se zahraniční praxí více než žádoucí. V anglosaském i polském pojetí převládá důraz na vyjadřovací a argumentační schopnosti žáka, neboť v otevřených textocentrických úlohách musí být žák nejen schopen identifikovat typické výrazové prostředky nebo myšlenky, ale rovněž musí dokázat svá tvrzení dostatečně argumentačně podpořit.

Naproti tomu české MDT pracují ve velké míře s uzavřenými úlohami a i ony nepříliš hojně zastoupené otevřené úlohy cílí primárně na jednu správnou odpověď (jméno konkrétního autora, tři dané hledané výrazy z VT atd.). Pro některé skupiny žáků se SVP může být tato jasná struktura s jedinou správnou odpovědí přínosná a návodná, neboť omezuje prostor pro nepochopení a rovněž cílí na nižší úroveň kognitivních procesů.⁶⁶ Na druhou stranu pro žáky s potížemi v oblasti komunikace a pro neurodivergentní jedince obecně může být u uzavřených otázek problematická práce s distraktory, tedy s výběrem správné odpovědi v kontextu nepravdivých variant.

Ohledně absence testování kritického myšlení a argumentačních schopností lze oponovat tím, že čeští žáci své argumentační schopnosti zapojují v ústní části maturitní zkoušky, ovšem i zde je potřeba brát v potaz rozdíl mezi ústní a písemnou formou takové argumentace.

V současné situaci, kdy těžiště úloh v MDT z ČJL stojí na faktografických znalostech, ubírá se i na mnoha středních školách výuka právě směrem k práci s didaktickými testy a přípravě žáků na jejich úspěšné splnění, jak si všímá Štěpáník (2018).

⁶⁵ Např. situace ve Španělsku přehledně popsána zde:

<https://www.educaweb.com/noticia/2024/02/13/selectividad-2024-como-pedir-adaptaciones-alumnado-necesidades-especiales-21482/> [citováno 17-8-2024]

⁶⁶ Model revidované Bloomovy taxonomie vzdělávacích cílů in Štěpáník (2020, s. 35)

Pokud by však příprava na závěrečné zkoušky spočívala v úlohách vyžadujících argumentaci a vlastní invenci žáka, posunulo by se české školství směrem ke komunikačnímu přesahu výuky a k rozvoji kritického myšlení dle zásad RWCT a žáci by nebyli limitováni jednou očekávanou odpovědí, nýbrž by své znalosti a schopnosti manifestovali tvůrčím způsobem.

MŠMT od roku 2021 pilotuje komplexní absolventský projekt, který si klade za cíl propojit profilové části MZ do jednoho projektu, který by zahrnoval poznatky jak ze všeobecně vzdělávacích předmětů, tak z předmětů daného oboru vzděláván s přesahem do reálného prostředí, kam se absolvent chystá směřovat svou kariéru. V pilotním režimu musí absolventský projekt nahrazovat i profilovou MZ z ČJL vyjma ústní zkoušky.⁶⁷

1.11.3 Zahraniční výzkumy zaměřené na modifikace závěrečných testů

Zahraniční speciálněpedagogičtí odborníci se také zabývají problematikou vnímání modifikací testů pro žáky se SVP. Zmíňme například Sylvii Langovou z USA, která se se svým týmem ve studii z roku 2005 zabývala dopady testových modifikací z pohledu učitelů, žáků i rodičů. Ve své práci shrnuje poznatky ohledně vztahu žáků k modifikacím, kdy například žáci s lepšími výsledky hodnotí modifikace kladněji než žáci s horším průměrem, kteří se spíše snaží přiblížit intaktním spolužákům. Z průzkumu mezi rodiči a učiteli žáků se SVP autorce vyplynulo, že úspěchy žáků se SVP jsou dle dospělých pouze *víceméně* srovnatelné. Upozorňuje také na potenciální problém ze strany rodičů, kdy na základě informovanosti o existenci modifikací může přibývat diagnostikovaných žáků, jejichž rodiče vystavením diagnózy doufají v lepší zkušební podmínky, byť to žákův stav přímo nevyžaduje (Langová, 2005). Francouzská studie z roku 2023⁶⁸ zase řeší, zda a v jakém ohledu jsou žáci při využití modifikací vnímání jinak než žáci intaktní. Badatelé zde zkoumali žáky s dyspraxií, jejichž handicap není na první pohled viditelný, při řešení testu z mateřského jazyka v kombinaci se dvěma formami modifikace, a to buďto zkrácení testové úlohy, nebo využití zápisu do počítače. Závěrem výzkumu bylo, že klasifikačně hodnotili

⁶⁷ Blíže viz: <https://msmt.gov.cz/vzdelavani/stredni-vzdelavani/pokusne-overovani-alternativni-zkousky-profilove-casti>

⁶⁸ STANCZAK, Arnaud. et al. Can students with special educational needs overcome the “success” expectations? Springer 2023 [cit. 2024-08-17] Dostupné z: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11218-023-09806-x>

učitelé žáky se SVP adekvátně k množství chyb, avšak kompetenčně považovali učitelé žáky s modifikacemi za slabší a míru zvládnutí učiva hodnotili hůře než u žáku intaktních. Z těchto a dalších výzkumů (např. dle Rose et al. 2012), vyplývá, že studenti se SVP se kromě svého handicapu musí často potýkat také s nedůvěrou okolí relativizující jejich studijní úspěchy.

2 Praktická část

2.1 Metodologie

Výzkumný problém je stanoven jako zhodnocení míry a efektivity modifikací v rámci MZ z ČJL pro jednotlivé skupiny žáků se SVP, se specifickým zaměřením na společnou část MZ, tedy MDT. První dílčí hypotéza je formulována tak, že současná podoba maturitní zkoušky z ČJL zohledňuje potřeby žáků se SVP dostatečně na to, aby měli v MDT stejnou míru řešitelské úspěšnosti jako žáci intaktní. Takto stanovená hypotéza předpokládá, že nabídka poskytovaných modifikací je dostatečná pro splnění maturitní zkoušky z ČJL všemi skupinami žáků se SVP s různým typem a mírou znevýhodnění a řešení žáků se SVP se tak projevují stejnou mírou úspěšnosti jako u intaktních žáků. Druhá dílčí hypotéza předpokládá, že žákům se SVP vyhovuje, že zadávání témat písemných prací z ČJL a jejich následné hodnocení spadá nyní do kompetence škol, které daní žáci navštěvují.

Pro ověření výzkumných hypotéz jsou tedy formulovány následující výzkumné otázky:

- Do jaké míry považují maturanti se SVP současnou podobu MZ z ČJL za vyhovující?
- Považují vyučující připravující žáky se SVP k MZ z ČJL současné modifikace MZ za dostatečné?
- Odpovídá nabídka modifikací MDT z ČJL potřebám žáků se SVP?

Jednou z forem výzkumu v rámci této diplomové práce je online dotazníkové šetření, které proběhlo mezi dvěma skupinami respondentů, a to mezi žáky, kteří skládají MZ ve školním roce 2024/2025, tato skupina zahrnovala žáky se SVP i žáky intaktní, a dále mezi učiteli ČJL, kteří připravují k MZ z ČJL žáky se SVP, jak na běžných školách, tak na středních školách zřízených podle §16 odst. 9 školského zákona. Cílem dotazníkového

šetření bylo potvrdit hypotézu o dostatečnosti modifikací MZ z ČJL pro různé skupiny žáků se SVP. Odpovědi respondentů byly vyhodnoceny pomocí nástrojů aplikací *Google Forms* a *Google Tabs* a dále prostřednictvím aplikace pro datovou analýzu a tvorbu diagramů *Microsoft Power BI*. Pro snazší práci s daty bylo každému respondentovi přiděleno referenční číslo⁶⁹ na základě pořadí přijatých odpovědí. Odpovědi žáků byly dále pomocí třídících funkcí (např. *CountIf* v tabulkách) děleny podle jednotlivých proměnných, primárně na odpovědi žáků se SVP a žáků intaktních. Sady odpovědí žáků a vyučujících byly vyhodnocovány zvláště a následně byly porovnány výstupy z jednotlivých šetření. Vizualizace výsledků dotazníkového šetření jsou u některých otázek prezentovány přímo, jinde souhrnně a všechny grafy jsou rovněž součástí přílohy č. 3.

Dále byla v praktické části komparativní analýzou srovnána zadání MDT z ČJL pro žáky intaktní s variantami MDT pro jednotlivé skupiny žáků se SVP v jarních termínech let 2018 až 2024. Analýza se věnovala jednak stránce obsahové, kde bylo zkoumáno jak složení MDT z pohledu zastoupených tematických celků a také typů úloh, tak použité VT, které byly posuzovány z hlediska přináležitosti do komunikačních sfér⁷⁰, jednak stránce formální, kde byly identifikovány grafické modifikace jednotlivých úloh.

Analýzy MDT začínají v každém ročníku popisem varianty pro intaktní žáky, z níž modifikované varianty vycházejí. V první tabulce k zadání pro intaktní žáky jsou úlohy kategorizovány podle tematických okruhů dle *Katalogu požadavků*. Tabulka je inspirována formátem, který použil Veselý (2024), když se zabýval analýzou MDT pro intaktní žáky. Kategorizaci dle tematických okruhů můžeme vytknout náchylnost k subjektivní interpretaci badatelem, neboť některé úlohy se nachází na hranici mezi jednotlivými okruhy. Pro rámcový přehled o zastoupení oblastí, na něž je v úlohách cíleno, a pro informaci o poměru maximálního možného bodového zisku, budeme toto rozdělení považovat za dostačující. Byť se v MDT setkáváme s diskutabilními případy, kdy se například v jednom z níže analyzovaných zadání v první úloze po žákovi chce, aby vybral úsek textu, v němž se vyskytuje apozeice. Úloha by se tedy svým zaměřením na syntax řadila do kategorie *Slovo*,

⁶⁹ V tabulce označeno jako User ID.

⁷⁰ Kategorizace vychází k pojetí J. Hoffmannové a kol., jak je popsáno v publikaci *Stylistika mluvené a psané češtiny*. Praha: Academia (2016).

věta, souvětí, avšak protože je doplněna o text vysvětlující význam slova apozice s konkrétním příkladem, lze se na úlohu dívat i tak, že testuje porozumění textu.⁷¹ Po analýze zastoupení tematických okruhů následuje popis VT s ohledem na zařazení do komunikační sféry a případné určení útvaru (u beletrie rovněž i žánrová klasifikace). Druhá tabulka přináší přehled zastoupení typů úloh v konkrétním ročníku. Dále následují přehledy modifikací pro jednotlivé skupiny žáků se SVP.

Třetí metodou výzkumu je analýza dat, pomocí níž jsou zkoumány interní podklady od společnosti CERMAT obsahující přehledy počtů přihlášených maturantů k MDT z ČJL MZ v letech 2013–2024, dále počty žáků, kteří zkoušku reálně konali, a také jejich procentuální úspěšnost. Analýzy se zaměřují na jarní termíny MZ, neboť většina prvomaturantů skládá zkoušky právě na jaře. Všechna data jsou dále analyzována se zřetelem na rozdíly mezi intaktními žáky a všemi zohledněnými kategoriemi SVP, jimiž jsou žáci s tělesným, zrakovým a/nebo sluchovým postižením a žáci se specifickými poruchami učení a jejich podkategorie „ostatní“ (přesné vymezení kategorií viz kap. 1.4 až 1.9).

2.2 Dotazníkové šetření

2.2.1 Přístup ke zkoumání a subjekt výzkumu

Aby se podpořila zjištění získaná analýzou maturitních DT a jejich modifikovaných verzí, která jsou obsahem kapitoly 2.3, bylo přistoupeno ke kvantitativní formě výzkumu pomocí dotazníkového šetření, toto šetření však obsahovalo i prvky kvalitativního výzkumu, jak bude vysvětleno v podkapitole o limitech výzkumu. Cílem dotazníkového šetření bylo ověření hypotéz, a to:

Dílčí hypotéza č.1: „Současná podoba MZ z ČJL zohledňuje potřeby žáků se SVP dostatečně na to, aby měli v MDT z ČJL stejnou míru řešitelské úspěšnosti jako žáci intaktní.“

Dílčí hypotéza č.2: „Žákům se SVP vyhovuje, že zadávání témat písemných prací z ČJL a jejich následné hodnocení spadá nyní do kompetence škol, které daní žáci navštěvují.“

⁷¹ Analýze MDT z ČJL pro intaktní žáky se věnovala ve své práci rovněž Koudelková (2020), avšak jelikož autorka poskytuje souhrnná zastoupení jednotlivých tematických okruhů, nebylo oproti srovnání s prací Veselého (2024) možné zjistit, u kterých konkrétních úloh se naše zařazení rozchází.

Dotazníkovým šetřením bylo zjišťováno subjektivní vnímání žáků ohledně využívání a funkčnosti PUP a způsob jejich přípravy na MZ z ČJL. Z praxe předpokládáme, že se žáci ve výuce na jednotlivé části MZ z ČJL připravují a mají o jejich struktuře představu. Výzkumné hypotézy byly ověřovány nejen dotazníkovým šetřením mezi žáky, ale rovněž šetřením mezi pedagogy, kteří žáky k MZ z ČJL připravují pravidelně, a mohou tak poskytnout pohled z perspektivy více maturitních ročníků. Pro srovnání probíhalo dotazníkové šetření i mezi žáky intaktními a žáky, kteří si PUP nenárokují. Za základní soubor výzkumu (Gavora, 2020, s. 59) tedy považujeme všechny prvomaturanty, kteří ve školním roce 2024/2025 maturují v jarním termínu MZ z ČJL, a dále pedagogy, kteří v tomtéž školním roce vyučují předmět ČJL v maturitním ročníku. Jednou z proměnných, které budou středem zájmu, je status žáka, tedy jestli patří do některé ze skupin s PUP, či nikoliv. Totéž platí při vyhodnocování odpovědí pedagogů, tedy přizpůsobují-li přípravy na MZ z ČJL, pokud ve svých třídách mají žáky s PUP.

2.2.2 Podoba dotazníku

Dotazník k diplomové práci byl vytvořen ve dvou verzích pomocí webové aplikace *Google Forms*, jedna obsahovala otázky pro vyučující ČJL, kteří připravují žáky k maturitě, a druhá verze mířila na žáky maturitního ročníku, obě s cílem zjistit informace o metodách příprav na MZ, vytipovat nejproblematictější maturitní okruhy a potvrdit, či vyvrátit hypotézu o dostatečnosti modifikací. Otázky pro dotazníky byly konzultovány s odborníky z oboru sociologie a datové analýzy. Oba typy dotazníku byly rovněž doplněny průvodním dopisem, který objasňoval smysl dotazníkového šetření. Průvodní dopisy i plná znění obou dotazníků jsou rovněž součástí příloh této DP.

Varianta pro pedagogy čítala celkem 20 otázek rozdělených do několika částí: úvodní všeobecná část, základní informace žácích se SVP, otázky na způsob a míru přípravy k jednotlivým částem MZ z ČJL, zhodnocení podoby MZ z ČJL a jejich modifikací. Dotazník kombinoval otázky uzavřené s výběrem odpovědi, uzavřené škálové a otevřené s krátkou i rozsáhlou odpovědí (Gavora, 2020, s. 102–104).

Dotazník určený maturantům se skládal z 19 otázek, rozdělených na úvodní všeobecnou část, otázky na charakter SVP a využívání PUP, otázky na způsob a míru školní i domácí přípravy k jednotlivým částem MZ z ČJL, zhodnocení dostatečnosti modifikací

MZ z ČJL. Dotazník opět kombinoval otázky uzavřené s výběrem odpovědi, uzavřené škálové a otevřené s krátkou i rozsáhlou odpovědí. Ve skladbě otázek a formulaci jejich znění bylo potřeba mít na paměti, že dotazník cílí na žáky s různými typy znevýhodnění, proto byl kladen důraz na jasnost a jednoznačnost otázek i variant odpovědí. Otázek muselo být zároveň přiměřené množství, aby i žáci s ADHD udrželi při vyplňování pozornost (Ross a Randolph, 2014).

Jednotlivé otázky a možné odpovědi na ně budou blíže představeny v podkapitole zabývající se analýzou získaných dat. Konkrétní podoba obou dotazníků je součástí Příloh č. 1 a 2.

2.2.3 Fáze předvýzkumu

Před samotným dotazníkovým šetřením proběhla na konci prosince 2024 fáze předvýzkumu, během níž byla oslovena vyučující a část maturantů z jedné pražské SŠ zřízené dle § 16 školského zákona a pro srovnání také vyučující a jedna maturitní třída z jednoho klasického středočeského gymnázia. V rámci předvýzkumu se podařilo získat data od 12 žáků a 3 vyučujících, na základě odpovědí respondentů bylo přistoupeno k úpravě několika otázek v dotazníku.

Odpovědi respondentů v předvýzkumu potvrdily předpoklad, že v hodinách ČJL probíhají přípravy na jednotlivé části MZ z ČJL a že mají žáci alespoň rámcový přehled o struktuře a požadavcích MZ z ČJL. Bylo tedy možné dále vést dotazníkové šetření zamýšleným směrem.

Ve verzi pro učitele byla otázka „*Kolikátý ročník na maturitní zkoušku připravujete?*“ doplněna o částici „*jíž*“, neboť jeden z respondentů tuto otázku, která byla cílena na počet let praxe v přípravě maturantů, pochopil jako dotaz na ročník ve smyslu třídy. Dále byla přidána otázka na konkrétní způsob přípravy na ústní část zkoušky, která byla v původní verzi opomenuta.

U dotazníku pro maturanty došlo po zpětné vazbě z předvýzkumu k odstranění otázky: „*Spatřujete v této hypotetické nové části maturitní zkoušky z ČJL úskalí pro žáky s SVP? Příp. jaká?*“, která je určena pro vyučující a ve verzi pro žáky se objevila nedopatřením.

Celkově bylo na základě dat získaných v předvýzkumu konstatováno, že dotazníky

obsahují adekvátní otázky a je možné přistoupit k získávání dat mezi širší skupinou respondentů.

2.2.4 Průběh dotazníkového šetření

Dotazníkové šetření probíhalo v roce 2025 v období od ledna do konce února. Dotazníky byly šířeny online dvěma způsoby, jednak kontaktováním konkrétních vyučujících ČJL s prosbou o vyplnění dotazníku a jeho šíření mezi maturanty na dané škole, jednak prostřednictvím profesních skupin na sociálních sítích (zde se jednalo o facebookové skupiny: *Učitelé* + spravovanou organizací *Učitelská platforma*, dále o skupinu *Učitelé češtiny sobě* a o skupinu *Studenti PedF UK*). Přímou oslovení byli vyučující a žáci 11 škol, z čehož bylo 7 gymnázií, 3 střední školy a jedna obchodní akademie. Tři z těchto kontaktovaných institucí patřily mezi školy zřízené dle § 16 školského zákona.⁷²

Po získání dostatečného počtu respondentů byl sběr odpovědí ukončen a data byla převedena do tabulek, kde došlo k jejich dalšímu třídění a zpracování. Následně byly v programu *MS Power BI* vytvořeny vizualizace výsledků. Celkem se dotazníkového šetření zúčastnilo 15 SŠ pedagogů vyučujících ČJL, z nichž téměř polovina (47 %) vyučuje na SŠ zřízené dle § 16 školského zákona. Maturantů-respondentů bylo 59, z čehož necelou polovinu tvořili žáci intaktní. Jelikož je možné, že některým žákům dosud pomáhají s vyřizováním PUP MZ rodinní příslušníci či asistenti, byla do výběru SVP kromě jednotlivých kategorií a možnosti bez SVP⁷³, zařazena i možnost „Nevím jistě“. U této skupiny žáků předpokládáme, že nejspíš některou formu SVP mají, avšak v grafech zůstávají vyděleni jako samostatná kategorie s pracovním označením „nejistí“. Blíže viz graf 1 v Příloze č. 3.

⁷² Z důvodu GDPR nejsou názvy oslovených škol uvedeny, avšak autorka práce disponuje jejich seznamem.

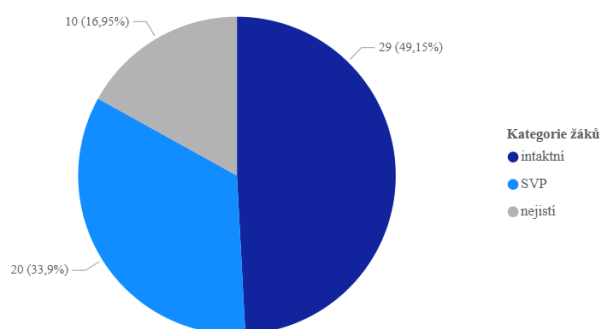
⁷³ Při zpracování dotazníkového šetření se pracuje s oborově uzualním označením „intaktní žáci“, avšak v dotazníku pro maturanty je použita formulace „Nemám žádné speciální potřeby.“, neboť lze předpokládat, že intaktní žákovská populace není s terminologií obeznámena.

2.2.5 Konkrétní výsledky dotazníkového šetření a jejich interpretace

2.2.5.1.1 Šetření mezi žáky maturujícími ve šk. roce 2024/2025 z ČJL

Všeobecné otázky na začátku dotazníku třídily žáky do skupin podle typu SŠ, na níž budou skládat MZ, a dále podle SVP, které žáci mají.

Graf 1: Zastoupení kategorií žáků-respondentů

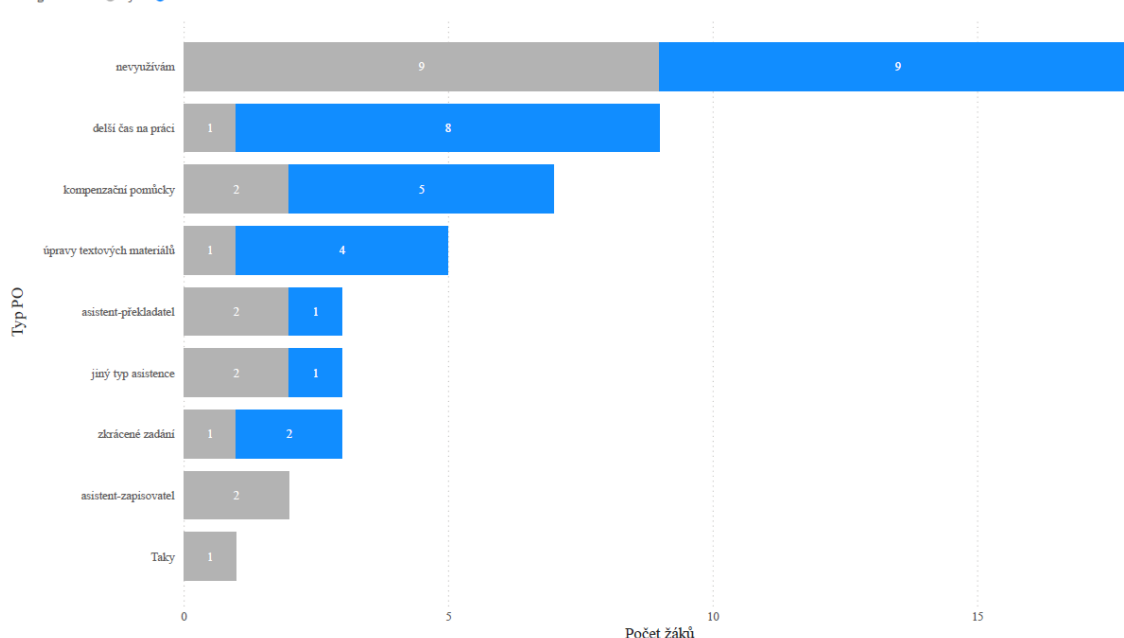
Následně byli žáci dotázáni, jakým způsobem jsou u nich při výuce ČJL dosud realizována podpurná opatření (dále PO)⁷⁴, zde 5 respondentů dále uvedlo, že PO nastavená mají, ale vyučující je nerespektují. Nejčastějšími úpravami podmínek, jež žáci v rámci PO využívají, jsou: delší čas na práci, využití kompenzačních pomůcek a úprava textových materiálů.

Obrázek 1 Druhy uzpůsobení podmínek využívaných žáky se SVP ve výuce ČJL

⁷⁴ Dotazníkové otázky byly směřovány spíše na PO než na PUP, neboť s PO mají žáci během svého studia již přímou zkušenost a PUP MZ z PO vychází.

Graf 4.1: Pokud během hodin ČJL využíváte PO, v jakém je to rozsahu (úpravy, asistence, kompenzační pomůcky...)?

Kategorie žáků @nejistí ● SVP

Na dotaz, zda považují modifikace MZ z ČJL za dostatečné, odpovědělo kladně téměř 80 % z celkového počtu respondentů.

Otázky zaměřené na přípravu⁷⁵ žáků na jednotlivé části MZ z ČJL doma a ve škole si kladly za cíl zmapovat, kolik času přípravám jednotlivé kategorie žáků věnují a případně, jestli se frekvence přípravy mezi kategoriemi liší. Z této sady otázek vyplynulo, že žáci se SVP věnují v průměru domácí přípravě na všechny části MZ z ČJL více než jejich intaktní spolužáci. Rovněž bylo zjištěno, že žáci intaktní vnímají jako frekventovanější přípravu ve výuce a také uvádí, že se výrazně více než srovnávané kategorie ve výuce připravují na ústní zkoušku.⁷⁶ Nutno dodat, že dotazníkové šetření probíhalo téměř čtvrt roku před termínem MDT,⁷⁷ a proto nelze vyloučit, že někteří žáci se přípravám začali intenzivněji věnovat až

⁷⁵ Škála odpovědí pro frekvenci přípravy nabízela možnosti: 1 – „Nepřipravuji se vůbec.“ až 5 – „Připravuji se pravidelně.“. Otázky byly vedeny ve dvou liniích, a to z hlediska domácí přípravy a přípravy ve výuce. Výsledky viz grafy 5–7 v Příloze.

⁷⁷ Ve školním roce 2024/2025 byl jarní termín společné části MZ stanoven na týden 2.–7. května 2025.

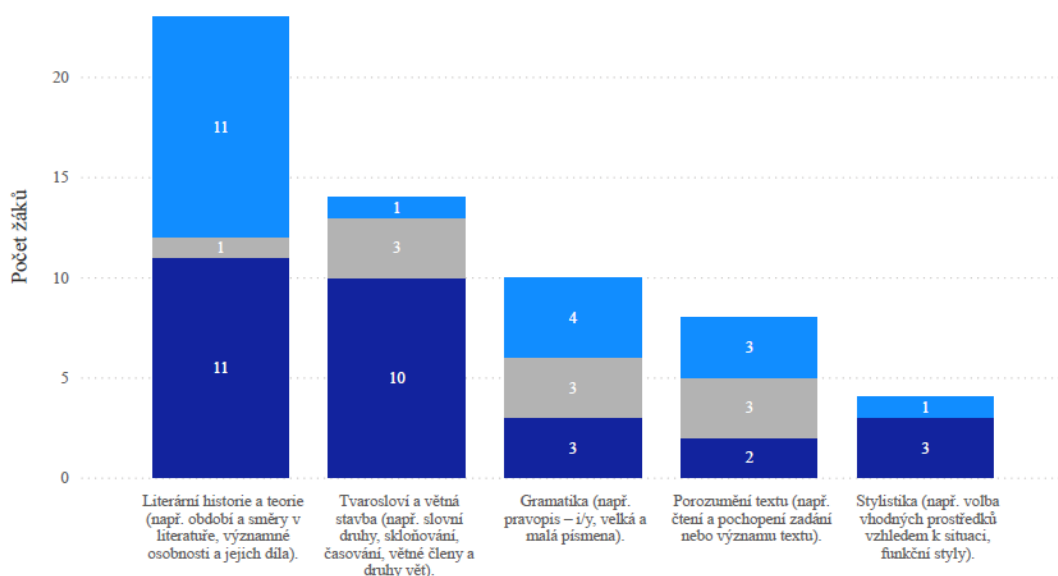
v následném období.

Po zjištění frekvence a typu příprav navazovaly otevřené otázky na způsob přípravy na jednotlivé části MZ z ČJL. Na MDT se většina žáků připravuje procvičováním s pomocí zveřejněných starších zadání MDT. Na písemnou práci trénují žáci buďto slohovými pracemi ve výuce, domácím psaním, nebo opakováním pravopisu. Na ústní zkoušku se žáci připravují čtením maturitní četby a vypracováním rozborů děl.

Žáci byli rovněž dotázáni, která oblast učiva ČJL jim přijde nejobtížnější vzhledem k MZ. Dle odpovědí vzbuzuje největší obavy oblast *Literární historie a teorie literatury*, a to u 39 % respondentů.⁷⁸ Druhou nejobávanější oblastí je tvarosloví a větná stavba, v MDT z ČJL by sem spadaly úlohy z okruhu *Slovo, věta, souvětí*, které patří mezi nejčteněji zastoupené, jak bude vidět v kapitolách zaměřených na analýzu MDT.

Graf 9: Nejobtížnější oblast učiva ČJL k MZ z hlediska žáků

Kategorie žáků ● intaktní ● nejistí ● SVP

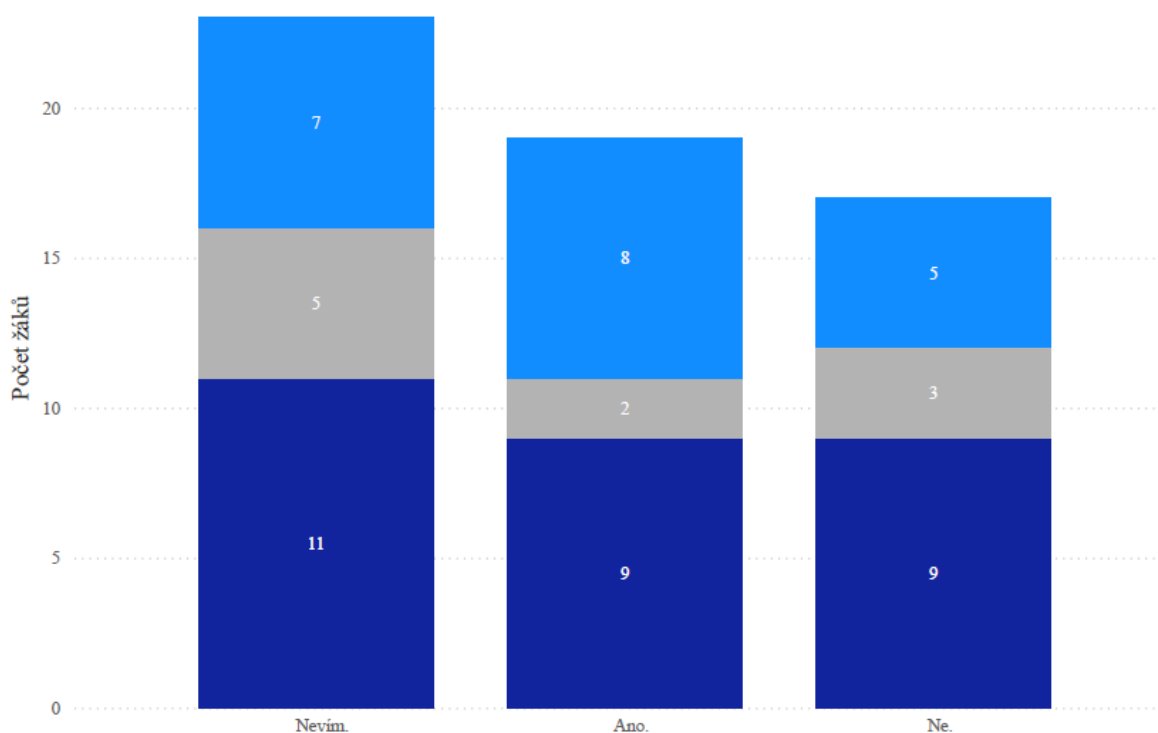
Obrázek 2 Která oblast učiva ČJL je pro žáky subjektivně nejobtížnější?

⁷⁸ Srov. výzkum R. Robauschové (2023) zaměřený na vnímání MZ z ČJL u intaktních žáků, kde respondenti mj. uváděli, že jsou si jistější v literatuře než v jazyce, avšak ze tří částí MZ měli největší strach z ústní zkoušky, jejíž podstatou jsou právě literárněvědné otázky.

Na dotaz: „*Vyhovovalo by Vám více, kdybyste místo maturitní písemné práce z ČJL mohli v rámci maturity zpracovat absolventský projekt na Vámi zvolené téma?*“ reagovali respondenti se značnou mírou zdrženlivosti, více než třetina si není jistá, cca třetina by tuto možnost uvítala a necelých 30 % žáků o tuto alternativu zájem nejeví. Příčinu nízkého zájmu o alternativní plnění formou absolventského projektu může být nedostatek informací, které žáci v současné době ohledně podoby zamýšleného komplexního projektu mají.

Graf 10: Zájem o nahrazení maturitní písemné práce z ČJL absolventským projektem

Kategorie žáků ● intaktní ● nejisti ● SVP

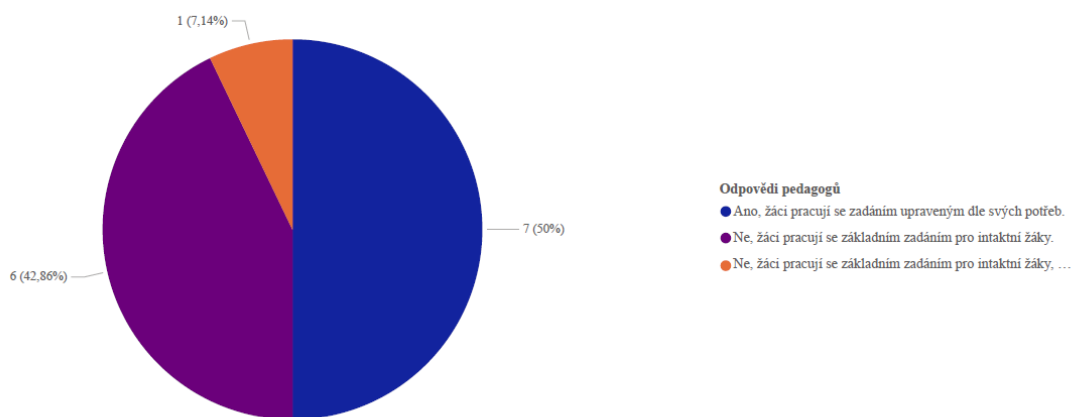
Obrázek 3 Reakce žáků na možnost plnění MZ formou maturitního projektu

2.2.5.1.2 Šetření mezi vyučujícími ČJL na SŠ

Na otázku „*Necháváte žáky vypracovávat maturitní didaktické testy z českého jazyka a literatury nanečisto?*“ odpovědělo kladně 14 dotazovaných, výjimku tvořil jeden začínající vyučující. Navazující otázka „*Pokud necháváte žáky vypracovávat maturitní didaktické testy z českého jazyka a literatury nanečisto, vypracovávají žáci se SVP zkušební testy s úpravou podmínek?*“ zjišťovala zapojování modifikací do nácviku testů a 50 %

pedagogů zde uvedlo, že žáci pracují se zadáním upraveným dle svých potřeb. Vyučující, kteří takto odpověděli, nepatřili pouze do skupiny pedagogů ze speciálních škol, naopak někteří vyučující ze škol zřízených dle § 16 zákona č. 561/2004 Sb. uvedli, že pracují se zadáním pro intaktní žáky.

Graf 11: Pokud necháváte žáky vypracovávat MDT z ČJL nanečisto, pracují žáci se SVP s upraveným zadáním?

*ale mají delší čas na práci.

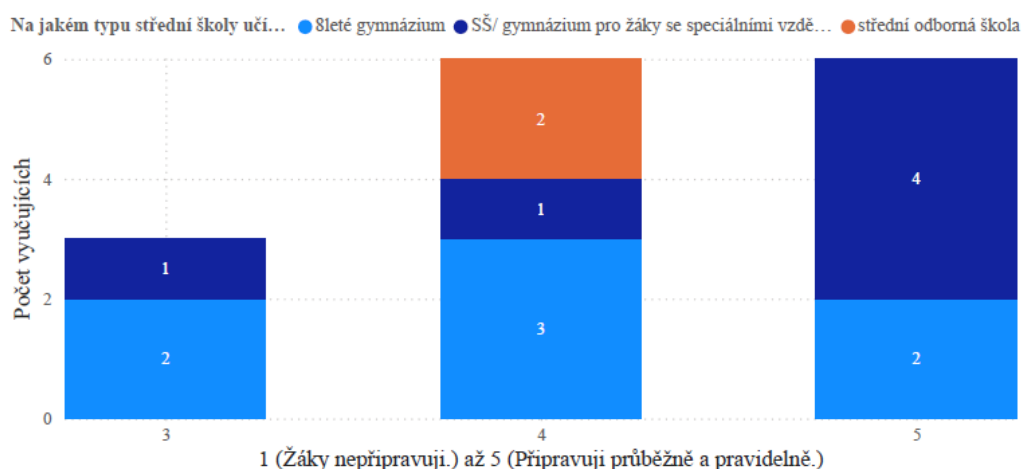
Obrázek 4 Graf úprav podmínek při cvičných DT ve výuce

Simulaci PUP při psaní DT provádí více než polovina dotazovaných vyučujících, sedm vyučujících uvedlo, že upravují zadání dle potřeb žáků, jeden vyučující žákům sice modifikované zadání neposkytuje, ale navyšuje žákům se SVP časový limit. Zajímavým zjištěním bylo, že tři vyučující uvedli, že mají v maturitním ročníku několik žáků, kteří PO nemají, ale dle vyučujícího by na něj nárok měli. Nejednalo se přitom o ojedinělé případy, podle respondentů se jedná o 4-6 žáků ve vyučovaném ročníku. Je k zamyšlení, zdali by to neměli být právě vyučující maturitních předmětů jako je ČJL, kteří žákům, popř. jejich ZZ, doporučí návštěvu ŠPZ v případě, že u žáka pozorují projevy znevýhodnění.

V rámci otázek, které cílily na přípravu na profilové části MZ z ČJL, byla škálovací

otázkou zjišťována frekvence přípravy⁷⁹ a otevřenou otázkou její způsob, a to jak na ústní zkoušku, tak na písemnou práci. Frekvence přípravy na písemnou práci probíhá dle odpovědí ve školách pravidelně, 40 % respondentů uvedlo, že žáky připravuje pravidelně, 40 % spíše pravidelně a 20 % respondentů připravuje žáky spíše nepravidelně. Žádný z pedagogů nevybral možnost, že by žáky nepřipravoval vůbec, nebo jen sporadicky.

Graf 12: Připravujete své žáky cíleně na maturitní písemnou práci z ČJL?

Obrázek 5 Frekvence zapojování přípravy na maturitní písemnou práci z ČJL ve výuce

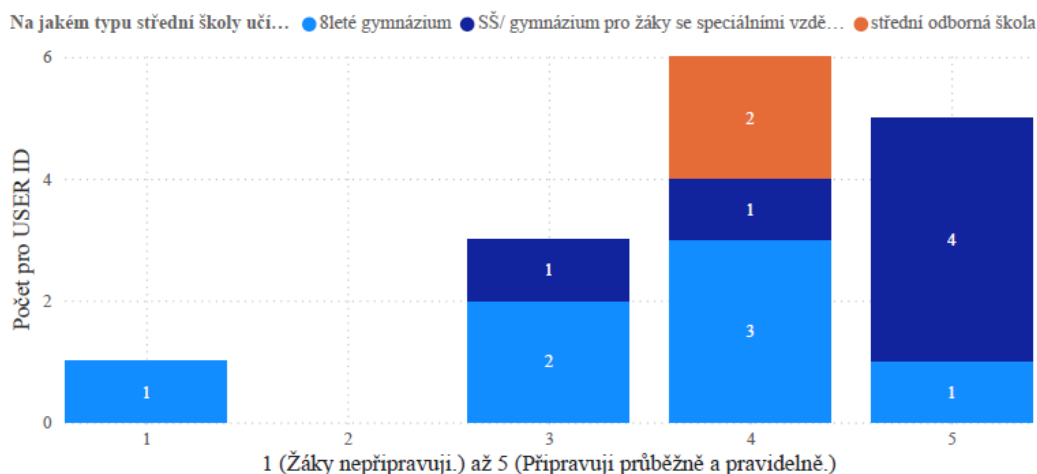
Vyučující se shodují v tom, že se žáky průběžně píše cvičné slohy, které následně rozebírají. 5 ze 13 respondentů, kteří odpovídali na podotázku ohledně individualizace během cvičných slohů, přímo uvedlo, že uzpůsobují podmínky žákům se SVP dle doporučení ze ŠPZ, konkrétně se jedná o navyšování časového limitu, alternativní způsob zápisu atd. Pedagogové byli rovněž dotázáni, zda ve vztahu k žákům se SVP hodnotí kladně fakt, že jsou písemné práce zadávány a hodnoceny na školách, které žáci navštěvují. 14 z 15 respondentů považuje změnu za pozitivní, jako zdůvodnění v souhrnu uvádějí, že učitel může u hodnocení přihlížet k možnostem a specifickým potřebám daného žáka, pokud ho zná.

Z odpovědí ohledně frekvence a způsobu příprav na ústní část MZ vychází, že třetina

⁷⁹ Škála odpovědí nabízela možnosti: 1 – „Nepřipravuji.“ až 5 – „Připravuji pravidelně.“

dotazovaných zařazuje do hodin přípravu pravidelně, 40 % spíše pravidelně, 20 % spíše nepravidelně a jeden začínající vyučující žáky nepřipravuje vůbec.

Graf 13: Připravujete své žáky cíleně na maturitní ústní zkoušku z ČJL?

Obrázek 6 Frekvence přípravy na maturitní ústní zkoušku z ČJL ve výuce

Způsoby přípravy vychází z podoby ústní zkoušky MZ, vyučující zařazují domácí i školní četbu maturitních děl a následnou analýzu textů. Modifikace pro žáky se SVP⁸⁰ probíhá rovněž dle doporučení ŠPZ, například poskytnutím upraveného pracovního listu a delšího času na přípravu. Při přípravě žáků se ZP jsou pro studium maturitní četby využívány audioknihy. Žáci náležející do skupiny SP-3 nacvičují na svou verzi zkoušky, která má podobu chatu.⁸¹

Dále bylo mezi pedagogy zjišťováno, zda považují modifikace MZ z ČJL pro žáky se SVP za dostačující, případně jaké úpravy by z vlastní zkušenosti navrhovali. 80 % dotazovaných si myslí, že jsou úpravy v současné podobě dostatečné. Jeden respondent se vyjádřil tak, že postrádá více úrovní obtížnosti MZ, další vyučující požaduje více modifikací⁸² pro skupiny SPUO a SP-2. Jeden z respondentů, kteří modifikace označili

⁸⁰ Zapojení modifikací do přípravy žáků se SVP na ústní zkoušku z ČJL popisuje 50 % ze 14 pedagogů, kteří odpověděli, že žáky na tuto část zkoušky připravují.

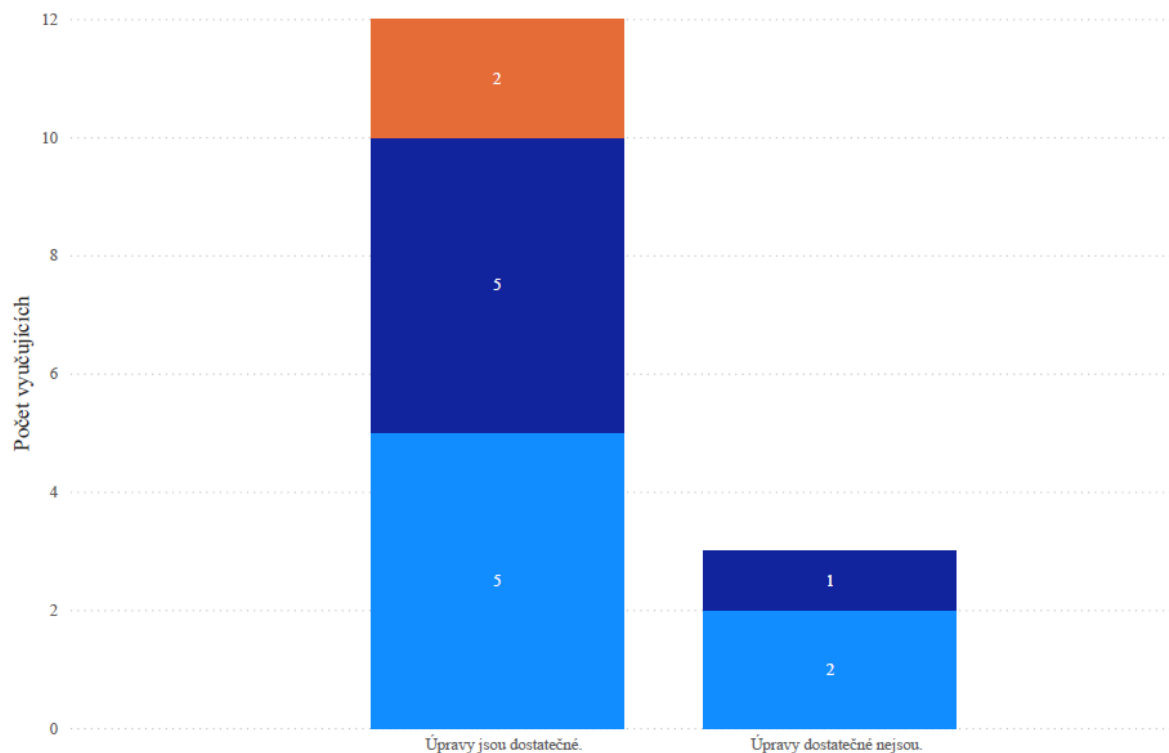
⁸¹ Blíže viz kap. 1.6.2

⁸² Respondent však blíže nespécifikoval, o jaké další modifikace MZ z ČJL (a kterých její částí) by se dle něj mělo jednat.

za dostatečné, připojil připomínku, že mu chybí podklady pro asistenty a rovněž by byl pro zrušení možnosti, aby žákům asistovali rodinní příslušníci.

Graf 14: Dostatečnost PUP MZ z ČJL z pohledu pedagogů

Typ SŠ ● 8leté gymnázium ● SŠ/ gymnázium pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami ● střední odborná škola

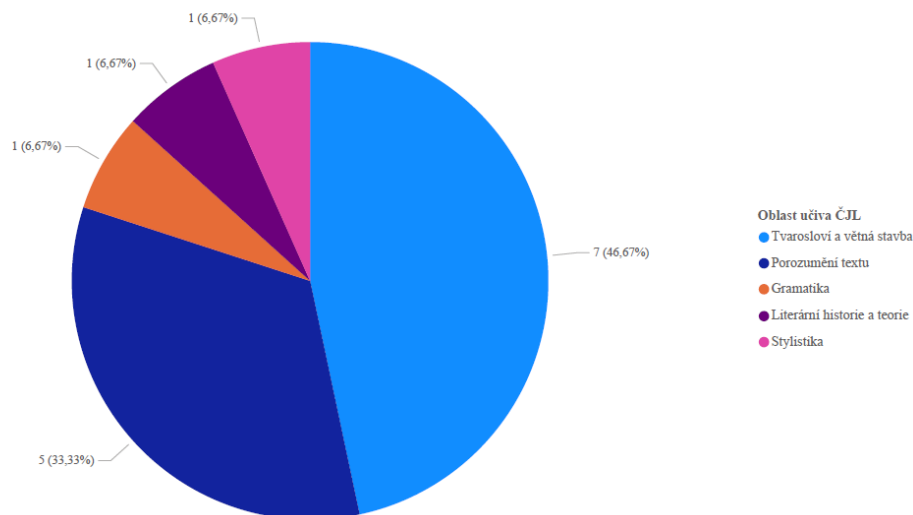

Obrázek 7 Dostatečnost PUP MZ z ČJL z pohledu pedagogů

Z odpovědí na otázky „Znáte rozsah, v němž mají Vaši jednotliví žáci nárok na úpravu podmínek maturitní zkoušky z ČJL?“ a „Nakolik jsou podle vás o možnosti úprav podmínek maturitní zkoušky informováni samotní žáci?“ lze usuzovat, že vyučující si připadají ohledně možností PUP jistější, než jejich žáci, neboť 60 % dotázaných uvedlo, že jsou s rozsahem PUP plně seznámeni, a 26,7 % vyjádřilo vysokou míru seznámení s PUP, kdežto plné obeznámení svých žáků potvrzuje 53,3 % vyučujících a průměrnou míru obeznámení u žáků vidí 40 % dotázaných.

Ohledně oblasti učiva ČJL, která je z pohledu vyučujících pro žáky u MZ nejobtížnější, se největší část pedagogů přiklonila k variantě *Tvarosloví a větná stavba*, což byla druhá nejčastější odpověď u žáků, kteří pak za nejobtížnější označili oblast *Literární historie a teorie*, již vyučující označují jako jednu z nejméně problematických.

Graf 15: Která část učiva ČJL je podle vás pro žáky vzhledem k MZ nejproblematičnější?

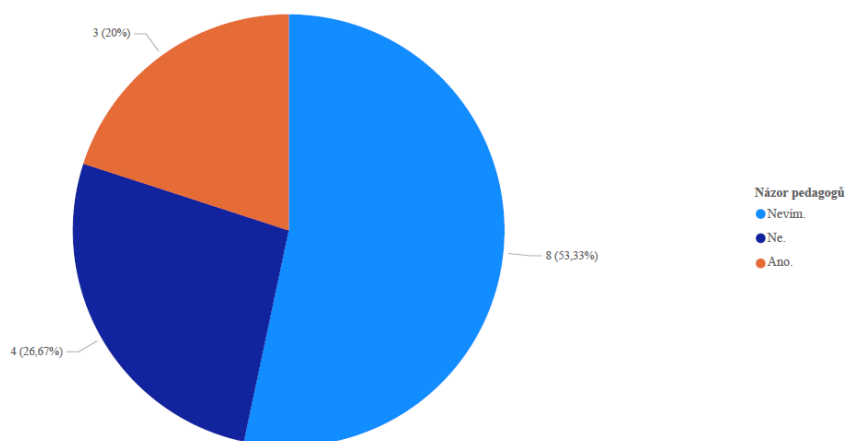
Obrázek 8 Nejobtížnější učivo k MZ z ČJL z pohledu pedagogů

Poslední sada otázek se snažila zjistit názor pedagogů na hypotetickou možnost plnění MZ formou komplexního absolventského projektu.⁸³ Více než polovina dotázaných neví, zdali by současnou podobu MZ nahradili maturitním projektem, 4 respondenti jsou dokonce zcela proti. Vyučující argumentují náročností jak pro žáky, kteří by se v posledním ročníku museli projektem intenzivně zabývat, tak pro učitele, na něž by připadla úloha vedoucích těchto prací. Objevil se rovněž argument, že by možným úskalím mohla být volba tématu např. u žáků s PAS, kteří „mají tendenci řešit stejná témata a utíkat k nim“.⁸⁴

⁸³ více viz <https://msmt.gov.cz/vzdelavani/stredni-vzdelavani/pokusne-overovani-alternativni-zkousky-profilove-casti>

⁸⁴ Citováno z odpovědi respondenta s User ID 14.

Graf 16: Souhlasili byste s nahrazením maturitní písemné práce z ČJL komplexním absolventským projektem?

Obrázek 9 Názor pedagogů na nahrazení části MZ z ČJL maturitním projektem

2.2.5.1.3 Shrnutí výsledků dotazníkového šetření

Z výsledků dotazníkového šetření vyplývá, že žáci se SVP při přípravách na MZ z ČJL ve většině případů využívají modifikace kompenzující jejich znevýhodnění. Žáci se SVP dle odpovědí více spoléhají na domácí přípravu na jednotlivé části MZ z ČJL než jejich intaktní spolužáci. Nejvíce se žáci se SVP připravují na ústní zkoušku z ČJL, a to doma, formou četby děl k MZ a zpracováním rozborů. Žáci intaktní rovněž uvádějí, že se připravují nejvíce na ústní zkoušku, avšak v rámci výuky. Na MDT se žáci nejčastěji připravují vyplňováním volně dostupných testů z předchozích ročníků MZ.

Kladně je vnímáno hodnocení písemných prací vyučujícím na škole, kam žák patří. Většina dotázaných žáků i vyučujících se shoduje na tom, že současná podoba PUP MZ je dostačující. Ohledně možnosti konat MZ formou absolventského projektu vyjadřují jak vyučující, tak maturanti spíše nejistotu, pravděpodobně z důvodu nedostatku přesných a medializovaných informací k tématu.

2.3 Srovnání formy a obsahu MDT z ČJL pro žáky intaktní a jeho modifikovaných variant

V následujících podkapitolách budou analyzovány MDT z ČJL, které byly použity v letech 2018 až 2024 v jarním termínu MZ. Počáteční ročník analyzovaného rozpětí, rok 2018 byl zvolen jednak z důvodu výrazné obsahové modifikace ve variantě pro žáky se ZP, jednak pro zajištění dostatečně dlouhého časového úseku, v jehož rámci by se zaprvé projevil případné změny v modifikacích a zadruhé by takto bylo možné se vyhnout možnému zkreslení řešitelské úspěšnosti vlivem pandemie covid-19 v letech 2020–2022. Předmětem analýzy bude obsahová i formální stránka zadání se zvláštním zřetelem na modifikace pro jednotlivé skupiny žáků s PUP MZ.

2.3.1 Obecná zjištění

2.3.1.1 Forma didaktického testu pro intaktní žáky

Zadání obsahují úvodní informace o hodnocení aj.: MDT se skládá ze 32 úloh, maximální počet bodů je 50 a pro úspěšné splnění testu je dolní hranice 44 %; dále se v testovém sešitě nachází instrukce k vyplňování do záznamového archu, postup pro zápis otevřených odpovědí a způsoby oprav při změně odpovědi. MDT je sázen bezpatkovým fontem a velikost písma je 12 bodů. V následujících kapitolách budou analyzovány testy z hlediska skladby úloh, a to jak na formální, tak na tematické rovině. Bodové hodnocení úloh je rozloženo takto⁸⁵:

- Uzavřené úlohy s více odpověďmi mají hodnotu jednoho bodu.
- Uzavřené otázky uspořádací jsou hodnoceny třemi body, avšak pouze pokud je úloha naprosto bez chyb.
- Uzavřené otázky dichotomické mají při správném určení všech čtyř podúloh hodnotu dvou bodů, při jedné chybě získá žák jeden bod a při dvou a více chybách nezíská za úlohu žádný bod.

⁸⁵ Viz Klíče správných řešení k MDT dostupné z: <https://maturita.ceremat.cz/menu/testy-a-zadani-z-predchozich-obdobi/cesky-jazyk-a-literatura/testy-a-zadani-cesky-jazyk>

- Uzavřené otázky přiřazovací jsou hodnoceny jedním bodem za každou přiřazovanou podúlohu, v případě nesprávného či chybějícího řešení podúlohy se odečítá jeden bod.
- Otevřené otázky jsou hodnoceny jedním bodem za každý požadovaný výraz, pokud některý výraz chybí, jeden bod z maximálního zisku se odečítá, v případě vypsání jiného než požadovaného výrazu či při nedodržení dalších náležitostí (gramaticky správný zápis odpovědi) se rovněž odečítá jeden bod.

2.3.1.2 Formální odlišnosti zadání pro žáky se ZP

MDT z ČJL pro žáky se ZP vychází ze zadání pro žáky intaktní. V této práci jsou analyzována zadání pro skupiny žáků ZP-2 a ZP-3-A, tedy zadání pro žáky, kteří pracují buďto samostatně (skupina 2), či s asistencí (skupina 3), základní zvětšení písma je 14 b. Další možností modifikace je využití písma až do velikosti 26 b., zadání v Braillově písmu či práce s prostým textem v PC.⁸⁶

Jelikož žáci mohou práci vyplňovat buďto do záznamového archu, přímo do zadání, do počítače, nebo na volné listy papíru, reflektují tyto formy individualizace i instrukce na začátku testového sešitu, které obsahují nad rámec základních informací shodných s informacemi pro intaktní žáky o počtu úloh, maximálním počtu bodů, hranici úspěšnosti, správném zápisu odpovědí do záznamového archu atd., také informace o způsobu zápisu odpovědí do testového sešitu, do počítače či na volné listy papíru a povolený způsob případné opravy odpovědi.

V rámci formálních úprav zadání lze konstatovat několik tendencí:

- VT nejsou zasazeny do zvýrazňovacího rámečku.
- Bodové hodnocení se nachází těsně vedle čísla úlohy, nikoliv na opačné straně řádku.
- Pro zvýraznění částí textu se nepoužívá kurzíva ani podtržení.
- Uzavřené dichotomické úlohy s odpovědí ANO-NE nejsou doprovázeny křížkovacími okénky, nýbrž kroužkovací dvojicí slov pro každou (pod)úlohu.

⁸⁶ Blíže viz *Maturita bez handicapu*, 2016 Dostupné z: https://maturita.ceremat.cz/files/files/uprava-podminek/Podrobna-charakteristika-uzpusobeni-podminek_ver2016.pdf

- Otevřené úlohy jsou následovány volným řádkem uvozeným jako “**Odpověď:**”, kam mohou žáci řešící úlohy přímo do testového sešitu odpověď zapisovat.
- Zadání končí slovy „Konec didaktického testu“, nikoliv „Zkontrolujte, zda jste do záznamového archu uvedl/a všechny odpovědi“.

2.3.1.3 Formální odlišnosti zadání pro žáky se SP

Žáci se SP zařazení do skupiny 2, tedy žáci, jejichž mateřským jazykem je český jazyk, pracují s modifikovaným zadáním, které vychází ze zadání pro intaktní žáky a je totožné se zadáním pro žáky kategorie SPUO. Žáci spadající do skupiny 3, což jsou neslyšící žáci, jejichž mateřským jazykem je ČZJ, řeší specifickou formu didaktického testu, která je variací na didaktický test z cizího jazyka pro intaktní žáky, jak již bylo popsáno v kapitole 1.6.2.

2.3.1.4 Formální odlišnosti zadání pro žáky kategorie SPUO

Žáci kategorie SPUO spadající do skupin 2 a 3 pracují se stejnou variantou modifikovaného zadání jako žáci se SP v kategorii 2. Zadání se od intaktní varianty na první pohled liší v několika ohledech, přičemž část úprav je srovnatelná s úpravami pro žáky se ZP (srov. podkapitola 2.3.1.2):

- Veškerý text je zarovnán doleva, nikoliv do bloku.
- Zadání je sázeno větším písmem vel. 14 b.
- Bodové hodnocení se nachází těsně vedle čísla úlohy, nikoliv na opačné straně řádku.
- Uzavřené dichotomické úlohy s odpovědí ANO-NE nejsou doprovázeny křížkovacími okénky, nýbrž kroužkovací dvojicí slov pro každou (pod)úlohu.
- Otevřené úlohy jsou následovány volným řádkem uvozeným jako “**Odpověď:**”, kam mohou žáci řešící úlohy přímo do testového sešitu zapisovat odpověď.
- Kurzíva, použitá pro zvýraznění důležitých výrazů a pasáží ve verzi pro intaktní žáky, je nahrazována jinými způsoby zvýraznění textu.
- V zadání jednotlivých úloh jsou zvýrazněna klíčová slova.
- Zadání končí slovy „Konec didaktického testu“, nikoliv „Zkontrolujte, zda jste do záznamového archu uvedl/a všechny odpovědi“.

2.3.2 2018 – jarní termín MZ

MDT z ČJL v jarním termínu roku 2018 řešilo celkem 61 226 prvomaturantů, z toho 3 964 žáků s PUP. Nejpočetnější podskupinou byla souhrnná kategorie SPUO, do níž spadalo 3714 žáků, druhou nejpočetnější byla kategorie SP o 109 žácích (z čehož kategorie SP-3 čítala pouze 18 žáků), 101 žáků patřilo do kategorie TP a 40 žáků do kategorie ZP. Detailní přehled viz Příloha 3.

2.3.2.1 Zadání pro intaktní žáky

Níže se nachází přehled tematických okruhů a četnost jejich zastoupení v rámci MDT v jarním termínu MZ 2018.

Tabulka 1 Zastoupení tematických okruhů v MDT z ČJL jarní termín MZ 2018

Tematický okruh	Číslo úlohy	Četnost	Relativní četnost	Deklarovaná četnost v Katalogu požadavků	Maximální bodový zisk	Maximální bodový zisk v %
<i>Pravidla českého pravopisu</i>	3, 8, 21, 28, 32	5	15,6 %	10–20 %	9	18
<i>Slovo, věta, souvětí</i>	1, 2, 7, 13, 17, 23, 24, 25, 27, 30	10	31,2 %	25–35 %	16	32
<i>Porozumění textu</i>	4, 11, 15, 16, 18, 22, 31	7	21,9 %	20–30 %	10	20

<i>Charakter textu a jeho výstavba</i>	5, 14, 20, 26	4	12,5 %	10–20 %	6	12
<i>Literární historie a literární teorie</i>	6, 9, 10, 12, 19, 29	6	18,8 %	10–20 %	9	18

Výše uvedená tabulka dokládá, že zadání pro jarní termín 2018 dodrželo deklarované rozložení tematických okruhů.⁸⁷ Zároveň lze vidět, že i méně četné tematické okruhy obsahují úlohy bodované vyšším počtem bodů, což je dáno buďto tím, že úloha se dále dělí na podúlohy (např. úloha 4 se čtyřmi tvrzeními k ověření porozumění textu), nebo je vyšší maximální počet bodů za danou úlohu (což se týkalo třeba úlohy 14 ověřující znalost principů textové návaznosti).

VT užitá v zadání spadaly do následujících komunikačních sfér:

- Mediální, zastoupena třikrát (dvě recenze: VT pro úlohy 1–7 a VT pro úlohy 22–27 a dále novinový článek k úlohám 30–32),
- Literární, rovněž zastoupena třikrát (báseň *Nemoc* Jiřího Karáska ze Lvovic k rozboru v rámci úloh 9–12, úryvek z románu *Ne před slunce západem* J. Sinisalo k seřazení v úloze 14, úryvek z povídky *Ruský člověk* J. Němce k analýze v úlohách 15–20).
- Odborná, zastoupena třikrát, z toho dvakrát s funkcí spíše pomocnou (definice termínů *apozice* a *metonymie* pro potřeby úloh 1, resp. 15) a jednou jako soubor medailonů literárních autorů k přiřazení v úloze 29.

⁸⁷ Ovšem Koudelková (2020) zařazuje úlohy mírně odlišně a okruh *Slovo, věta, souvětí* je dle ní zastoupen pouze s relativní četností 21, 87 %. Jak bylo zmíněno výše, některé úlohy nelze zařadit jednoznačně do konkrétního okruhu, neboť propojují znalosti z více oblastí.

Tabulka 2 Zastoupení jednotlivých typů testových úloh MDT jarní termín 2018

Typ úlohy	Číslo úlohy	Četnost	Relativní četnost	Maximální bodový zisk	Maximální bodový zisk v %
<i>Otevřená</i>	3, 7, 17, 25, 30	5	15,6 %	12	24
<i>Uzavřená dichotomická</i>	4, 18, 22, 28	4	12,5 %	8	16
<i>Uzavřená s výběrem odpovědi</i>	1, 2, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 15, 16, 19, 20, 21, 23, 24, 26, 27, 31, 32	20	62,5 %	20	40
<i>Uzavřená přiřazovací</i>	13, 29	2	6,3 %	7	14
<i>Uzavřená uspořádací</i>	14	1	3,1 %	3	6

Jak je patrné z přehledu, největší podíl v MDT v jarním termínu 2018 tvořily uzavřené úlohy s výběrem odpovědi v počtu 20, čemuž odpovídal i nejvyšší možný bodový zisk v rámci testu, tj. 40 %, který by sám o sobě téměř stačil na 44 % hranici úspěšnosti. S výrazně nižší četností se vyskytovaly úlohy otevřené, jichž bylo v testu celkem 5, avšak maximální možný bodový zisk byl stále relativně vysoký, žáci mohli získat až 12 bodů, neboť úlohy se většinou dělily na podúlohy, nebo bylo v rámci jedné úlohy požadováno vypsat z textu více slov, každé za jeden bod, jako tomu bylo například v úloze č.3, kde žáci museli ve VT vyhledat čtyři slova s pravopisnou chybou a zapsat je gramaticky správně.

2.3.2.2 Zadání pro žáky skupin ZP-2 a ZP-3

Jak již bylo zmíněno, zadání pro žáky se ZP vychází z varianty pro intaktní žáky, proto i skladba otázek zůstává do velké míry stejná a dochází hlavně k úpravám na formální rovině. Analýzu grafických úprav shrnuje tabulka níže.

Tabulka 3 Přehled grafických modifikací zadání MZ jaro 2018, skupiny ZP-2 a ZP-3

Modifikace	Úlohy	Četnost
<i>Upravené pole pro zápis odpovědi</i>	3, 4, 7, 13, 14, 17, 18, 22, 25, 28, 29, 30	12
<i>Podtržení nahrazeno verzálkami</i>	3, 6, 11, 17, 23, 25, 30	7
<i>Kurzíva nahrazena verzálkami</i>	2, 7, 27	3
<i>Podtržení nahrazeno ztučněním</i>	10, 20	2
<i>Kurzíva nahrazena běžným textem v uvozovkách</i>	10	1

Pozn.: Úlohy 10 a 11 nekorespondují přímo s úlohami v zadání pro intaktní žáky – více viz níže, modifikace jsou zde porovnávány analogicky s úlohami obdobnými v zadání pro intaktní žáky.

Je patrné, že modifikace nejsou vždy konzistentní, výrazy podtržené v zadání pro intaktní žáky jsou v některých případech zvýrazněny verzálkami, jindy tučným písmem. Ztučnění však obzvlášť při použití většího velikosti fontu nemusí být pro žáky se ZP dostatečně rozlišitelné od základního textu. Odůvodněním tohoto dvojího řešení by mohla být potřeba zvýraznit úseky VT, aniž by došlo k ovlivnění čtenářského dojmu. Nicméně i ve VT nacházíme slova zvýrazněná verzálkami (vlastní jména ve VT pro úlohy 1–7), případně kombinaci obou typů zvýraznění (ztučněná přídavná jména a verzálkami napsaný termín *preromantismus* ve VT k úlohám 22–27).

U úloh s upravenými poli pro zápis odpovědi se konkrétní modifikace liší s ohledem na typ dané úlohy: u úloh dichotomických mají možnost zakroužkování odpovědi u každé podúlohy, u otevřených úloh mají možnost zápisu odpovědi přímo do testového sešitu a u přiřazovacích úloh kroužkují žáci správné odpovědi rovnou ke každé podúloze, nevypisují je tedy zvlášť dolů pod celé zadání.

Pozornost si zaslouží VT k úlohám 9–12, zde se totiž zadání pro žáky se ZP značně

liší od varianty pro intaktní žáky, a to na obsahové rovině. Úlohy 9–12 se totiž vztahují k básni, žáci intaktní pracují s básní *Nemoc* Jiřího Karáska ze Lvovic, kdežto žáci se ZP pracují s básní *Pozdě k ránu* Karla Hlaváčka. Obě básně jsou ukázkou dekadentní poezie (což zjišťuje úloha 12 v obou zadáních), obě cílí v podobné míře i na zrakové vnímání a stejná je i délka úryvků, VT pro žáky se ZP je naopak ještě o jeden verš delší. I čtyři úlohy navázané na VT se, byť v jiném pořadí, zaměřují na stejné jevy:

Úloha 9 v zadání pro žáky se ZP je z kategorie lit. teorie a žáci určují, je-li báseň lyrická, či epická, a dále je ověřována znalost druhů rýmů. Této úloze odpovídá úloha 10 v zadání pro intaktní žáky.

Úloha 10 (resp. 11 v zadání pro intaktní žáky) zase cílí na znalosti z morfologické a syntaktické roviny (tematický okruh *Slovo, věta, souvětí*) ohledně vztažného zájmena „jež“. Zde si lze povšimnout rozdílu ve formulaci jednotlivých variant odpovědí. Ve variantě pro intaktní žáky je v textu na dvou místech podtrženo zájmeno ve tvaru „jež“ a žáci vybírají správnou kombinaci slov, k nimž je odkazováno. Ve variantě pro žáky se ZP je ve zvolené básni ztučněn jednou tvar „již“ a jednou tvar „jež“ - žáci tedy ze čtyř možností opět volí správnou kombinaci, avšak pořadí zájmen je učeno jejich tvarem a nemusí se tedy blíže popisovat. U jednotlivých možností jsou dále posuzovaná slova zvýrazněna uvozovkami oproti zvýraznění kurzívou ve verzi pro žáky intaktní.

Obrázek 10 Úloha k zájmenu „jež“ pro intaktní žáky

1 bod

11 Ke kterým slovům odkazují ve výchozím textu zájmena jež?

(Posuzovaná zájmena jsou ve výchozím textu podtržena.)

- A) První zájmeno odkazuje ke slovu *tma*, druhé zájmeno odkazuje ke slovu *krev*.
- B) První zájmeno odkazuje ke slovu *tma*, druhé zájmeno odkazuje ke slovu *žily*.
- C) První zájmeno odkazuje ke slovu *hodiny*, druhé zájmeno odkazuje ke slovu *žily*.
- D) První zájmeno odkazuje ke slovu *hodiny*, druhé zájmeno odkazuje ke slovu *krev*.

Zdroj: CERMAT

Úloha 10; 1 bod

Které z následujících tvrzení o zájmenech tučně vyznačených ve výchozím textu je pravdivé?

- A) Zájmeno „již“ odkazuje ke slovu „saze“, zájmeno „jež“ odkazuje ke slovu „domy“.
- B) Zájmeno „již“ odkazuje ke slovu „vůně“, zájmeno „jež“ odkazuje ke slovu „domy“.
- C) Zájmeno „již“ odkazuje ke slovu „saze“, zájmeno „jež“ odkazuje ke slovu „lucerny“.
- D) Zájmeno „již“ odkazuje ke slovu „vůně“, zájmeno „jež“ odkazuje ke slovu „lucerny“.

Obrázek 11 Úloha k zájmenu „jenž“ v DT pro žáky skupin ZP-2, ZP-3⁸⁸

Úloha 11 ve variantě pro ZP spolu s úlohou 9 v zadání pro intaktní žáky pak v rámci literární teorie pracují s motivy básně.

Z obsahové stránky ani z paralelní konstrukce úloh tedy nevychází plně uspokojivé vysvětlení, proč byla pro žáky se ZP vybrána jiná ukázka a upraveno pořadí a obsah úloh navázaných na tyto VT. Možným vysvětlením se zdá být etická otázka navázaná na verš „*Noc. Zrak tmou zalitý, že zmírám, sním*“, kde by bylo možné vnímat zmínku o zraku jako necitlivou vůči žákům se ZP.

V testovém sešitě pro žáky se ZP se na dvou místech (po úloze 8 a po VT k úlohám 22–27) objevuje prázdná strana s upozorněním, že pokračování je na další straně. Umístění VT k úlohám 9–12 na levou stranu může být praktické pro žáky, kteří se budou k textu vracet od úloh na vedlejší straně. A oddělení VT k úlohám 22–27 na samostatný list rovněž umožňuje žákům při rozložení dokumentace paralelní práci s textem a úlohami, což by nebylo možné, kdyby byly úlohy vytištěny na stejný list jako VT.

2.3.2.2.1 Zadání pro žáky pracující s Braillovým písmem (prostý text)

Zadání pro žáky nevidomé, kteří využívají PC s hlasovým výstupem, případně převod na Braillovo písmo, je publikováno formou prostého textu, který obsahuje pouze základní

⁸⁸ Pozn.: Reálná velikost VT byla v tomto případě i v případech následujících zmenšena pro potřeby této práce.

formátování. Odlišuje se i formulací instrukcí, kde se místo výrazu „propisovací tužka“ používá výraz „psaní náčiní“. V instrukcích k uzavřeným úlohám se vyskytuje věta: „U uzavřených úloh zakroužkujte variantu odpovědi, kterou považujete za správnou, dle obrázku.“ pravděpodobně jako pozůstatek po převodu ze zadání pro žáky pracující s černotiskem.

V rámci zadání je upraveno každé pole pro zápis odpovědi, neboť žáci vypisují písmeno označující správnou odpověď i u uzavřených otázek s výběrem odpovědi.

Jelikož Braillovo písmo disponuje znaky pro verzálky, ztučnění i uvozovky, zůstávají tyto způsoby zvýraznění zachovány, avšak ve verzi prostého textu není např. ztučnění viditelné.⁸⁹

VÝCHOZÍ TEXT K ÚLOHÁM 30 až 32
(1) Injekční stříkačky, tekutý dusík, pipeta. Nenechte se zmást! Řeč nebude o nemocnici ani o chemické laboratoři, ale o kuchyni. Jde totiž o nezbytné pomůcky používané v molekulární gastronomii.
S tímto termínem přišli v roce 1989 vědci z Oxfordské univerzity. O čtyři roky později se v jednom italském městě konalo několik seminářů, jichž se vedle proslulých kuchařů zúčastnili také fyzici a chemici. Začali společně diskutovat o možnostech moderní gastronomie a nový kuchařský směr, tedy molekulární kuchyně, byl na světě.
(2) Tento typ gastronomie se od té tradiční zásadně liší postupy použitými při přípravě pokrmů. Díky emulgování či mražení tekutým dusíkem získávají pokrmy bizarní vzhled. Ochutnat můžete například šlehačku z husích jater, džus ve formě tablet nebo si na talíři nakrátet polévku. Podobné zábraky zařadily do svého menu mnohé ze světověznámých restaurací. Jenže právě kombinace zdánlivě neslučitelných chutí a především hra s umělými přísadami způsobily, že se na vědeckou kuchyni snesla vlna kritiky. Prý už kuchař nemusí mít znalosti o jednotlivých ingrediencích, s nimiž pracuje – stačí vědět, pro jaký prášek sáhnout. Poslední ránu těmto experimentům zasadil nastupující trend biostravy. Pokrmy jako vystřižené z říše sci-fi totiž bio surovinám konkurovat nemohly, a tak se musely odsunout na vedlejší kolej.
(www.stoplusjednicka.cz, www.chemicke-listy.cz, upraveno)

Úloha 30; max. 2 body
30.1 Vypište z DRUHÉ ČÁSTI výchozího textu přídatné jméno, které je synonymem slova PODIVNÝ.
Odpověď:
30.2 Vypište z DRUHÉ ČÁSTI výchozího textu přídatné jméno, které je v textu užito ve významu VZNIKLÝ JINAK NEŽ PŘÍRODNÍ, PŘÍROZENOU CESTOU.
Odpověď:
Úloha 31; 1 bod
Které z následujících tvrzení jednoznačně vyplývá z výchozího textu?
A) Molekulární kuchyně využívá chemických látek, proto je příprava pokrmů z této kuchyně zdraví škodlivá.
B) Před několika lety dosáhli kritici molekulární gastronomie toho, že tyto speciality byly zcela nahrazeny biostravou.
C) V devadesátých letech minulého století se molekulární gastronomie stala studijním oborem na jedné evropské univerzitě.
D) Pokrmy připravené postupy, které užívá molekulární kuchyně, mohou mít jiné skupenství než obdobné pokrmy tradiční gastronomie.
Odpověď:

Obrázek 12 Ukázka zadání MDT z ČJL v jarním termínu 2018 v prostém textu

2.3.2.3 Zadání pro žáky skupin SPUO-2, SPUO-3 a SP-2

Zadání z jarního termínu MZ z roku 2018 pro skupiny SPUO-2, SPUO-3 a SP-2 není na webových stránkách CERMAT dostupné a nepodařilo se ho získat ani od kolegů z praxe, proto nebylo možné provést jeho analýzu.

⁸⁹ Typy písma jsou značeny dle normy pro přepis do Braillova písma nastavené RNDr. Wandou Gorzúnovou. Dostupné z: <https://www.ktn.cz/bodove-pismo/attachments/Prirucka%20pro%20prepis%20do%20bodoveho%20pisma.pdf> [cit. 2025-03-29]

2.3.2.4 Zadání pro žáky neslyšící, skupina SP-3

Zadání MDT z ČJ modifikované pro žáky náležející do kategorie SP-3 v jarním termínu roku 2018 obsahovalo 44 úloh, maximální počet bodů byl 68 b. a hranice úspěšnosti byla stanovena na 44 %, tj. 30 bodů.

Tabulka 4 Zastoupení tematických okruhů v didaktickém testu MZ jaro 2018, skupina SP-3

Část	Tematická oblast	Číslo úlohy	Bodový zisk po úlohách	Maximální bodový zisk	Maximální bodový zisk v %
1.	Čtení	1–6	2 b.	12	17,6
2.	Čtení	7–14	2 b.	16	23,5
3.	Čtení	15–19	2 b.	10	14,7
4.	Čtení	20–24	2 b.	10	14,7
5.	Jazyková kompetence	25–34	2 b.	10	14,7
6.	Jazyková kompetence	35–39	1 b.	5	7,4
7.	Jazyková kompetence	40–44	1 b.	5	7,4

Viditelným rozdílem oproti zadání pro žáky intaktní je řazení úloh, kdy zadání pro žáky kategorie SP-3 je rozděleno na části jasně zaměřené na konkrétní oblasti učiva, kdežto ve variantě pro intaktní žáky nejsou úlohy distribuovány po tematických celcích (viz tabulka č. 3)

Použité VT spadaly do těchto komunikačních sfér:

- Reklamní, zastoupena šestkrát (leták k úlohám 7–14, nabídky k úlohám 20–24)
- Mediální, zastoupena pětkrát (články k úlohám 2, 3, 4, 25–34 a 40–44),
- Literární, zastoupena třikrát (úryvky z beletrie k úlohám 5, 6, 35–39),

- Školní zastoupena jednou, (autorské vypravování k úlohám 15–19),
- Odborná (populárně-naučný článek z *Wikipedie* k úloze 1).

Oproti zadání pro intaktní žáky je patrné, že těžiště úloh spočívá výrazněji na práci s textem, přičemž ve většině případů se jedná o texty z běžného života, jako jsou reklamní a publicistické texty, z čehož dva články se věnují událostem ze světa Neslyšících⁹⁰. Beletrie byla zastoupena úryvky z románů: *Komu zvoní hrana* E. Hemingwaye, *Když přišly deště* L. Bromfielda a novelou z řad literatury pro děti a mládež (dále LpDM) *Alenka v říši divů* L. Carrola. Literární texty byly upraveny na ověřovanou úroveň B1.

Tabulka 5 Zastoupení jednotlivých typů testových úloh didaktickém testu MZ jaro 2018, skupina SP-3

Typ úlohy	Číslo úlohy	Četnost	Relativní četnost v %	Maximální bodový zisk	Maximální bodový zisk v %
Otevřená	7–14, 35–39, 40–44	18	41	26	38,3
Uzavřená s výběrem odpovědi	1–6, 15–19, 25–34	21	47,7	32	47
Uzavřená přiřazovací	20–24	5	11,3	10	14,7

Jak lze vidět v tabulce č. 7, zadání pro žáky v kategorii SP-3 obsahuje oproti zadání pro intaktní žáky menší škálu úloh, nejsou zastoupeny uzavřené úlohy dichotomické a seřazovací. Zároveň je v zadání pro kategorii SP-3 větší reálná i procentuální četnost otevřených úloh.

⁹⁰ Termín Neslyšící s velkým počátečním písmenem používáme v uzuálním označení pro neslyšící komunitu.

2.3.3 2019 – jarní termín MZ

MDT z ČJL v jarním termínu roku 2019 řešilo celkem 62 600 prvomaturantů, z toho 4 305 žáků s PUP. Nejpočetnější podskupinou byla souhrnná kategorie SPUO, do níž spadalo 4 038 žáků, druhou nejpočetnější byla kategorie SP o 115 žácích (z čehož kategorie SP-3 čítala pouze 13 žáků), 91 žáků patřilo do kategorie TP a 61 žáků do kategorie ZP. Detailní přehled viz Příloha 3.

2.3.3.1 Zadání pro intaktní žáky

Níže následuje přehled zastoupení tematických okruhů v MDT pro intaktní žáky v jarním termínu MZ 2019.

Tabulka 6 Zastoupení tematických okruhů v MDT v jarním termínu MZ 2019

Tematický okruh	Číslo úlohy	Četnost	Relativní četnost	Deklarovaná četnost v Katalogu požadavků	Maximální bodový zisk	Maximální bodový zisk v %
<i>Pravidla českého pravopisu</i>	7, 10, 16, 29	4	12,5 %	10–20 %	8	16
<i>Slovo, věta, souvětí</i>	3, 5, 13, 18, 20, 21, 25, 28	8	25 %	25–35 %	14	28
<i>Porozumění textu</i>	1, 11, 15, 17, 19, 27, 30, 31, 32	9	28,1 %	20–30 %	11	22
<i>Charakter textu a jeho výstavba</i>	2, 4, 9, 14, 22, 23	6	18,8 %	10–20 %	9	18
<i>Literární historie a</i>	6, 8, 12, 24, 26	5	15,6 %	10–20 %	8	16

<i>literární teorie</i>						
-----------------------------	--	--	--	--	--	--

Z tabulky vyplývá, že obdobně jako v předešlém ročníku odpovídá zastoupení jednotlivých tematických okruhů rozmezí, jež je deklarováno *Katalogem požadavků*.⁹¹ Největší počet bodů mohli žáci získat v rámci okruhu *Slovo, věta, souvětí*, ač nejzastoupenější byla oblast *Porozumění textu*.

VT užitá v zadání spadaly do následujících komunikačních sfér:

- Mediální, zastoupena jednou (článek jako VT k úlohám 1–6),
- Literární, zastoupena čtyřikrát (úryvky básní různých směrů v úloze 8, úryvek z povídky *Maska Červené smrti* E. A. Poea k seřazení v úloze 9, úryvek z novely *Druhé město* M. Ajvaze jako VT k úlohám 11–15 a báseň *Pražský máj* F. Hrubína k analýze v rámci úloh 23–27).
- Odborná, zastoupena pětkrát (popis uměleckých směrů jako součást VT k úloze 8, výklad jako VT k úlohám 17–21 a úryvek z populárně naučné publikace k úlohám 29–32, dále pak jde o pomocné texty v podobě poučky o jmenných tvarech adjektiv a definice termínu *apostrofa* pro potřeby úloh 18, resp. 24).

Tabulka 7 Zastoupení jednotlivých typů testových úloh didaktickém testu MZ jaro 2019

Typ úlohy	Číslo úlohy	Četnost	Relativní četnost	Maximální bodový zisk	Maximální bodový zisk v %
<i>Otevřená</i>	6, 13, 18, 25, 29	5	15,6 %	12	24

⁹¹ Koudelková (2020) se u tohoto MDT přiklání k vyššímu zastoupení okruhu *Slovo, věta, souvětí* s relativní četností 37, 5 % a naopak *Porozumění textu* je dle práce této autorky zastoupeno pod deklarovaným rozsahem s 15, 63 %.

<i>Uzavřená dichotomická</i>	1, 7, 17, 22,	4	12,5 %	8	16
<i>Uzavřená s výběrem odpovědi</i>	2, 3, 4, 5, 10, 11, 12, 14, 15, 16, 19, 20, 21, 23, 24, 26, 27, 30, 31, 32	20	62,5 %	20	40
<i>Uzavřená přiřazovací</i>	8, 28	2	6,3 %	7	14
<i>Uzavřená uspořádací</i>	9	1	3,1 %	3	6

Z tabulky je patrné, že zastoupení úloh dle typu bylo v didaktickém testu pro jarní termín roku 2019 totožné se zastoupením v roce předchozím. Stejně bylo i bodové hodnocení jednotlivých úloh, a tedy i rozložení celkového bodového zisku, kdy nejčetnější úlohy uzavřené s výběrem odpovědi byly hodnoceny po jednom bodu každá. Úlohy otevřené byly hodnoceny v závislosti na počtu požadovaných výrazů jedním až čtyřmi body. U úloh přiřazovacích byla rovněž každá správně přiřazená dílčí odpověď hodnocena jedním bodem, kdežto u úloh dichotomických byla každá dílčí odpověď hodnocena půl bodem. Úloha uspořádací s pěti úryvky k seřazení byla ohodnocena třemi body.⁹²

2.3.3.2 Zadání pro žáky se ZP

V jarním termínu 2019 obsahovalo zadání MDT z ČJL pro žáky se ZP úlohy totožné s variantou pro intaktní žáky. Výrazné bylo zapojení grafických modifikací, které shrnuje tabulka č.10.

⁹² Blíže k hodnocení odpovědi v MDT viz kapitola 1.3.

Tabulka 8 Přehled grafických modifikací zadání MZ jaro 2019, skupina ZP-2 a ZP-3

Modifikace	Úlohy	Četnost
<i>Podtržení nahrazeno verzálkami</i>	10, 13, 15, 18, 19, 20, 26, 32	8
<i>Upravené pole pro zápis odpovědi</i>	1, 6, 7, 8, 9, 17, 22, 29	8
<i>Kurzíva nahrazena běžným textem v uvozovkách</i>	2, 5, 12, 15, 22, 25, 31	7
<i>Kurzíva nahrazena běžným textem</i>	8, 18	2
<i>Kurzíva nahrazena verzálkami</i>	29	1
<i>Podtržení nahrazeno vypsáním z textu</i>	3	1
<i>Podtržení nahrazeno ztučněním</i>	23	1
<i>Ztučnění nahrazeno verzálkami</i>	24	1

Ve VT k úlohám 1–6 zůstaly zachovány stejné typy zvýraznění určitých částí, a to v případě zvýraznění verzálkami a ztučněním, k modifikaci došlo v případě podtržení souvětí určeného k analýze, zde bylo podtržení nahrazeno opětovným vypsáním daného souvětí přímo k úloze 3. Rozhodnutí autorů zadání nahradit podtržené sloky ztučněním pro potřeby úlohy 23 s sebou neslo nutnost upravit rovněž další části téže básně, jež v zadání pro intaktní žáky obsahují ztučněné pasáže, které se vztahují k úloze 24. Je otázkou, bylo-li nutné provést v rámci jednoho zadání dvě úpravy, místo aby došlo například jen k modifikaci, při níž by bylo podtržení nahrazeno verzálkami.

VÝCHOZÍ TEXTY K ÚLOHÁM 23–27

TEXT 1

(1)

Břemeno těžší a těžší
neseš, můj domove,
na domy prapory věší
slunce májové,
ženy se z oken smějí,
slzy a smích, slzy a smích,
muži si zbraně rozdělí
v dílnách a ve sklepích,
číhají u peleší,
až vyhrnou se běsové...

Ležáky, Lidice
a umučení druzi,
voda a krajíce
jen s odplivnutím lůzy.

A teď se, stvůro, braň!
Pro slávu revoluce
pojď s námi, kdo máš zbraň,
i kdo máš holé ruce!

(2)

Těch šest let křičí,
těch šest let křičí!

Šest let už trvá čas
otráveného klidu,
dnes rozkaz vyšel z vás,
z vás vyšel, vojáci lidu!

A mračna, **zoufalá mračna**
oblohu zatáhla
a šelma krve tvé lačná
krutě zasáhla
a z útroh ti rve děti,
slzy a krev, slzy a krev,
prší den – první, druhý, třetí,
prší ti na rakev.

Má Praho, už je čas,
dost falešného klidu!
Dnes rozkaz vyšel z nás,
z nás vyšel, z vojáků lidu.

(báseň F. Hrubína ze sbírky Chléb s ocelí, zkráceno)

TEXT 2

Apostrofa – oslovení věcí, abstraktních skutečností či nepřítomných osob.

(CZVV)

Obrázek 13 VT k úlohám 23–27 pro žáky intaktní

VÝCHOZÍ TEXTY K ÚLOHÁM 23–27

TEXT 1

(1)

Břemeno těžší a těžší
NESEŠ, MŮJ DOMOVE,
na domy prapory věší
SLUNCE MÁJOVÉ,
ženy se z oken smějí,
slzy a smích, slzy a smích,
muži si zbraně rozdělí
v dílnách a ve sklepích,
číhají u peleší,
až vyhrnou se běsově...

Ležáky, Lidice
a umučení druzi,
voda a krajíce
jen s odplivnutím lůzy.

A teď se, stvůro, braň!

Pro slávu revoluce
pojď s námi, kdo máš zbraň,
i kdo máš holé ruce!

(2)

Těch šest let křičí,
těch šest let křičí!

Šest let už trvá čas
otráveného klidu,
dnes rozkaz vyšel z vás,
z vás vyšel, vojáci lidu!

A mračna, ZOUFALÁ MRAČNA
oblohu zatáhla
a šelma krve tvé lačná
krutě zasáhla
a z útroh ti rve děti,
slzy a krev, slzy a krev,

41

prší den – první, druhý, třetí,
prší ti na rakev.

Má Praho, už je čas,
dost falešného klidu!
Dnes rozkaz vyšel z nás,
Z NÁS VYŠEL, Z VOJÁKŮ LIDU.

(báseň F. Hrubína ze sbírky Chléb s ocelí, zkráceno)

TEXT 2

Apostrofa – oslovení věci, abstraktních skutečností či nepřítomných osob.

(CZVV)

42

Obrázek 14 VT k úlohám 23–27, DT pro žáky skupin ZP-2, ZP-3

Celkově je patrné, že oproti předchozímu ročníku došlo k většímu rozrůznění uplatněných grafických modifikací. Jedním z faktorů může být zařazení odlišných úloh (například úloha 3 s analýzou souvětí či úloha 8 s úryvkem básně), nebo souběh více typů zvýraznění v rámci jedné úlohy (viz modifikace VT pro úlohy 23–27).

2.3.3.2.1 Zadání pro žáky pracující s Braillovým písmem (prostý text)

Zadání MDT v prostém textu se v roce 2019 formálně od verze pro ostatní skupiny ZP liší zjednodušeným formátováním bez viditelného ztučnění, jinak zachovává stejné způsoby modifikací.

2.3.3.3 Zadání pro žáky skupin SPUO-2, SPUO-3 a SP-2

V zadání pro žáky skupin SPUO-2, SPUO-3 a SP-2 lze vidět rozdíl už v úvodních informacích, kde je ztučněním vyznačeno více klíčových slov než ve verzi pro intaktní žáky. Obsahově je zadání totožné se zadáním pro intaktní žáky.

Tabulka 9 Přehled grafických modifikací zadání MDT jaro 2019, skupiny SPUO-2, SPUO-3 a SP-2

Modifikace	Úlohy	Četnost
<i>V zadání ztučněna klíčová slova</i>	1–32 (kromě úlohy 6)	31
<i>Upravené pole pro zápis odpovědi</i>	1, 6, 7, 8, 9, 13, 17, 18, 22, 25, 28, 29	12
<i>Kurzíva nahrazena běžným textem v uvozovkách</i>	2, 5, 12, 15, 22, 25, 31	7
<i>Kurzíva nahrazena běžným textem</i>	8, 9, 18	3
<i>Kurzíva nahrazena verzálkami</i>	29	1

Oproti úpravám pro žáky se ZP zůstává zachováno například podtržení zvýrazňovaného textu, avšak je upuštěno od užití kurzívy a v seřazovací úloze 9 bylo odstraněno grafické ohraničení jednotlivých přiřazovaných odstavců.

V zadání všech úloh jsou žákům kategorií SPUO-2, SPUO-3 a SP-2 tučně zvýrazněna klíčová slova oproti ztučnění celého znění zadání, jako tomu je u verze pro intaktní žáky. Výjimku tvoří zadání úlohy 6, kde zůstalo ztučněno celé zadání patrně proto, že obsahuje pouze informačně nosné výrazy.

Úloha 6; 1 bod

Napište příjmení českého držitele Nobelovy ceny za literaturu.

Jakákoli nadbytečná chybná informace, tedy např. uvedení chybného křestního jména a správného příjmení, je považována za chybu.

Odpověď:

Obrázek 15 Úloha 6 v zadání pro žáky skupin SPUO-2, SPUO-3 a SP-2 jarní termín MZ 2019

2.3.3.4 Zadání pro žáky neslyšící, skupina SP-3

Zadání MDT z ČJ modifikované pro žáky náležející do kategorie SP-3 v jarním termínu MZ roku 2019 obsahovalo 44 úloh, maximální počet bodů byl 68 b. a hranice úspěšnosti byla stanovena na 44 %, tj. 30 bodů.

V rozvrstvení úloh i jejich bodovém ohodnocení je dodržen stejný systém jako u předchozího ročníku MDT z ČJ pro žáky skupiny SP-3. Analyzované zadání odpovídá MDT z roku 2018 nejen po stránce tematické, ale i dle typového rozložení úloh. Mírně je variováno pouze zastoupení komunikačních sfér, do nichž spadaly použité VT:

- Reklamní komunikace, zastoupena šestkrát (leták k úlohám 7–14, nabídky k úlohám 20–24)
- Mediální, zastoupena šestkrát (články k úlohám 1, 2, 4, 15–19, 25–34 a 40–44),
- Literární, zastoupena čtyřikrát (úryvky z beletrie k úlohám 3, 6, 35–39 a zkrácená pověst k úloze 5).

Opět zde figurují texty, s nimiž se žáci setkávají v rámci z každodenního života, ať už se jedná o reklamní komunikáty, publicistické články, z nichž dva přímo referují o tématech z komunity Neslyšících, či úryvky z beletrie. Umělecká literatura byla zastoupena úryvky z historického románu *Hana* A. Morštajnové, z biografického románu *Žízeň po životě* I. Stonea, z novely žánru LpDM *Malý princ* A. de Saint-Exupéryho a lidovou pověstí. Všechny úryvky byly upraveny na úroveň B1.

2.3.4 2020 – jarní termín MZ

V jarním termínu konalo MDT z ČJL celkem 67 134 prvomaturantů, z toho 4 638 žáků s PUP. Nejpočetnější v rámci PUP byly skupiny žáků kategorie SPUO, jež čítala 4 339 řešitelů, dále kategorie SP o 129 žácích, následována 111 žáky s TP a 59 žáky se ZP. Tento maturitní ročník byl již ovlivněn pandemií covid-19, kdy byl v období od 11. 3. 2020 do 28. 4. 2020 poprvé v rámci této pandemie v platnosti zákaz prezenční výuky na českých školách.⁹³

⁹³ Viz Mimořádná opatření Ministerstva zdravotnictví ČR č. j. MZDR 10676/2020-1/MIN/KAN a č. j. MZDR 16184/2020-1/MIN/KAN a Usnesení č. 198/2020 Sb. Usnesení vlády České republiky č. 456 o přijetí krizového opatření

2.3.4.1 Zadání pro intaktní žáky

Níže uvedená tabulka představuje přehled zastoupení jednotlivých tematických okruhů v MDT z ČJL ve variantě pro intaktní žáky, níž se odvíjí analyzovaná modifikovaná zadání.

Tabulka 10 Zastoupení tematických okruhů v MDT z ČJL jaro 2020

Tematický okruh	Číslo úlohy	Četnost	Relativní četnost	Deklarovaná četnost v Katalogu požadavků	Maximální bodový zisk	Maximální bodový zisk v %
<i>Pravidla českého pravopisu</i>	5, 18, 28	3	9,4 %	10–20 %	6	12
<i>Slovo, věta, souvětí</i>	2, 4, 6, 8, 10, 14, 16, 17, 23, 26, 27, 29	12	37,5 %	25–35 %	19	38
<i>Porozumění textu</i>	1, 3, 11, 12, 20, 21, 25,	7	21,9 %	20–30 %	9	18
<i>Charakter textu a jeho výstavba</i>	9, 15, 19, 22, 31	5	15,6 %	10–20 %	7	14
<i>Literární historie a literární teorie</i>	7, 13, 24, 30, 32	5	15,6 %	10–20 %	9	18

Z výše uvedené tabulky lze vyčíst, že úlohy z různých tematických okruhů byly stejně jako v předešlých letech rozmístěny různě napříč zadáním, a nikoliv v rámci homogenních celků. Všechny tematické celky dodržely deklarované rozhraní četnosti.

VT užitá v zadání spadaly do následujících komunikačních sfér:

- Mediální, zastoupena třikrát (dva články: VT pro úlohy 1–6 a VT pro úlohy 25–28 a dále recenze k úlohám 19–24),
- Literární, zastoupena taktéž třikrát (úryvek z historického románu *Spartakus* J. Loukotkové k seřazení v úloze č. 9, úryvek z dystopického románu *1984* G. Orwella jako VT k úlohám 11–17 a báseň F. Gellnera ze sbírky *Radosti života* k rozboru v rámci úloh 30–32),
- Odborná, zastoupena dvakrát (medailony literárních autorů jako VT k úloze 7 a definice termínů *anafora* a *epifora* pro potřeby úlohy 30),
- Do školní sféry komunikace spadá výčet příkladových vět k úloze 8.

Tabulka 11 Zastoupení jednotlivých typů testových úloh MDT z ČJL jarní termín MZ 2020

Typ úlohy	Číslo úlohy	Četnost	Relativní četnost	Maximální bodový zisk	Maximální bodový zisk v %
<i>Otevřená</i>	6, 8, 17, 24, 28	5	15,6 %	12	24
<i>Uzavřená dichotomická</i>	1, 10, 16, 20	4	12,5 %	8	16
<i>Uzavřená s výběrem odpovědi</i>	2, 3, 4, 5, 11, 12, 13, 14, 15, 18, 19, 21, 22, 23, 25, 26,	20	62,5 %	20	40

	27, 30, 31, 32				
<i>Uzavřená přiřazovací</i>	7, 29	2	6,3 %	7	14
<i>Uzavřená uspořádací</i>	9	1	3,1 %	3	6

Četnost a bodové hodnocení úloh dle typu bylo v jarním termínu MZ 2020 totožné s předešlými ročníky, avšak lišilo se pořadí jednotlivých úloh a také spojení tematického okruhu a typu úlohy.

2.3.4.2 Zadání pro žáky skupin ZP-2 a ZP-3

Tabulka č. 14 představuje přehled grafických modifikací zadání MDT z ČJL pro žáky se ZP v jarním termínu MZ 2020.

Tabulka 12 Přehled grafických modifikací zadání MDT z ČJ jarní termín MZ 2020, skupiny ZP-2 a ZP-3

Modifikace	Úlohy	Četnost
<i>Kurzíva nahrazena běžným textem v uvozovkách</i>	1, 6, 14, 15, 16, 17, 19, 20, 21, 27	10
<i>Upravené pole pro zápis odpovědi</i>	1, 7, 9, 10, 16, 17, 20, 24, 28, 29	10
<i>Podtržení nahrazeno verzátkami</i>	6, 13, 17, 19, 23, 24, 25, 27, 28	9
<i>Kurzíva nahrazena verzátkami</i>	8, 16, 29	3
<i>Kurzíva nahrazena běžným textem</i>	29, 30	2
<i>Podtržení nahrazeno vypsáním z textu</i>	14	1

Z přehledu je vidět, že v určitých úlohách bylo použito několik modifikací najednou. Jedná se například o úlohu 16, kde byla ve variantě pro intaktní žáky v otázce dvě místa zvýrazněna kurzívou, a toto zvýraznění bylo v prvním případě nahrazeno verzálkami a ve druhém běžným textem v uvozovkách. Jelikož se jednalo o uzavřenou dichotomickou úlohu, bylo dále upraveno i pole pro zápis odpovědi (kterou mohou žáci s PUP zanášet přímo do testového sešitu). Obdobný případ souběhu více modifikací byl např. i u úloh 14 a 17.

max. 2 body

16 Rozhodněte o každém z následujících slov, zda je ve výchozím textu užito ve stejném pádě jako slovo *přiznání* v úseku *přiznání z nás dostanou docela jistě* (A), či nikoli (N).

(Posuzovaná slova jsou ve výchozím textu zapsána velkými písmeny.)

	A	N
16.1 ucho	☐	☐
16.2 hlavu	☐	☐
16.3 rukou	☐	☐
16.4 srdce	☐	☐

Obrázek 16 Úloha 16 v zadání pro intaktní žáky (jarní termín MZ 2020)

Úloha 16; max. 2 body

Rozhodněte o každém z následujících slov, zda je ve výchozím textu užito ve stejném pádě jako slovo **PŘIZNÁNÍ v úseku „*přiznání z nás dostanou docela jistě*“ (ANO), či nikoli (NE).**

(Posuzovaná slova jsou ve výchozím textu zapsána velkými písmeny.)

- 16.1** ucho
ANO – NE
- 16.2** hlavu
ANO – NE
- 16.3** rukou
ANO – NE
- 16.4** srdce
ANO – NE

Obrázek 17 Úloha 16 v zadání pro žáky skupin ZP-2, ZP-3 (jarní termín MZ 2020)

2.3.4.2.1 Zadání pro žáky pracující s Braillovým písmem (prostý text)

Zadání MDT v prostém textu se v roce 2020 formálně od verze pro ostatní skupiny ZP liší zjednodušeným formátováním bez viditelného ztučnění, jinak zachovává stejné způsoby modifikací.

U otevřené úlohy 28 se objevuje podpůrná formulace pro hledání pravopisně chybných slov. Je to jediný případ, kdy se doporučení v zadáních takto objevuje.

Úloha 28; max. 4 body
Najděte ve výchozím textu čtyři slova, která jsou zapsána s pravopisnou chybou, a napište je PRAVOPISNĚ SPRÁVNĚ.
Výrazy zapsané velkými písmeny neposuzujte, jsou zapsány správně. Chybějící dílčí odpověď nebo zápis jakéhokoli slova, které nevyhovuje zadání úlohy, jsou považovány za chybu. Maximální dosažitelné bodové hodnocení se sníží o započítané chyby.
Doporučení: Opravte pouze ta slova, u kterých jste si jisti, že jsou ve výchozím textu zapsána s pravopisnou chybou.
ODPOVĚĎ:

Obrázek 18 Doporučení k otevřené úloze 28 zadání v prostém textu

2.3.4.3 Zadání pro žáky skupin SPUO-2, SPUO-3 a SP-2

Zadání pro skupiny SPUO-2, SPUO-3 a SP-2 bylo v jarním termínu MZ obsahově totožné se zadáním pro intaktní žáky. Tabulka níže dokládá typ a frekvenci grafických modifikací v rámci tohoto zadání.

Tabulka 13 Přehled grafických modifikací zadání MZ jaro 2020, skupiny SPUO-2, SPUO-3 a SP-2

Modifikace	Úlohy	Četnost
<i>V zadání ztučněna klíčová slova</i>	1–32	32
<i>Upravené pole pro zápis odpovědi</i>	1, 6, 7, 8, 9, 10, 16, 17, 20, 24, 28, 29	12
<i>Kurzíva nahrazena běžným textem v uvozovkách</i>	1, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 20, 21, 27	10
<i>Kurzíva nahrazena verzálkami</i>	8, 16, 29	3

U některých úloh, výrazně například u úlohy 16, kde dochází zároveň k souběhu několika úprav, vidíme téměř identický způsob grafické modifikace jako ve variantě pro žáky se ZP, a to: úprava pole pro zápis odpovědi a nahrazení kurzívy verzálkami u hledaného výrazu, resp. běžným textem v uvozovkách u příkladové věty. Jediným rozdílem je u varianty pro SPUO a SP-2 přidané zvýraznění klíčových slov v zadání, neboť se jedná o specifickou modifikaci pro tyto skupiny.

Úloha 16; max. 2 body

Rozhodněte o každém z následujících **slov**, zda **je** ve výchozím textu **užito ve stejném pádě jako slovo PŘIZNÁNÍ v úseku „přiznání z nás dostanou docela jistě“ (ANO), či nikoli (NE).**

(Posuzovaná slova jsou ve výchozím textu zapsána velkými písmeny.)

16.1 ucho

ANO – **NE**

16.2 hlavu

ANO – **NE**

16.3 rukou

ANO – **NE**

16.4 srdce

ANO – **NE**

Obrázek 19 Úloha 16 v zadání pro žáky skupin SPUO-2, SPUO-3 a SP-2 (jarní termín MZ 2020)

2.3.4.4 Zadání pro žáky neslyšící, skupina SP-3

Koncept zadání MDT pro žáky skupiny SP-3 kopíruje rozložení tematických okruhů i bodové ohodnocení dle vzoru předchozích let. Zadání MDT z ČJ modifikované pro žáky náležející do skupiny SP-3 v jarním termínu roku 2020 obsahovalo 44 úloh, maximální počet bodů byl 68 b. a hranice úspěšnosti byla stanovena na 44 %, tj. 30 bodů. Forma MDT z ČJ pro žáky s PUP kategorie SP-3 zůstává na jaře 2020 konzistentní i co se týče typů úloh, které jsou v zadání zastoupeny.

Použité VT spadaly do těchto komunikačních sfér:

- Reklamní, zastoupena šestkrát (leták k úlohám 7-14, nabídka k úlohám 20–24),
- Mediální, zastoupena šestkrát (články k úlohám 3, 4, 5, 15–19, 25-34 a 40–44),
- Literární, zastoupena třikrát (úryvky z beletrie k úlohám 1, 6 a 35–39, a to: z románu z řad LpDM *Hledání Aljašky* J. Greena, z románu *Nebe pod Berlínem* J. Rudiše a ze sbírky povídek O. Pavla *Plná bedna šampaňského*),
- Běžná komunikace, zastoupena jedním textem (inzerát k úloze 2).

Všechny úlohy jsou textocentrické, VT patří do útvarů, s nimiž se žáci běžně setkávají, případně jsou složitější ukázky redakčně upraveny autory zadání na požadovanou úroveň B1.

2.3.5 2021 – jarní termín MZ

V jarním termínu MZ 2021 konalo MDT z ČJL celkem 68 642 prvomaturantů, z toho 4 821 žáků s PUP. Nejpočetnější v rámci PUP byly skupiny žáků kategorie SPUO, jež čítala 4550 řešitelů, dále kategorie SP o 114 žácích, následována 87 žáky s TP a 70 žáky se ZP. V tomto ročníku proběhly z důvodu protiepidemických opatření ve spojitosti s pandemií covid-19 dva jarní termíny MZ, jeden řádný a jeden mimořádný termín. V této práci jsou analyzovány a komparovány pouze úlohy v rámci variant zadání řádného termínu.

2.3.5.1 Zadání pro intaktní žáky

Skladba zadání MDT z ČJL pro intaktní žáky, z něhož vycházely modifikované verze, je předmětem níže uvedené analýzy.

Tabulka 14 Zastoupení tematických okruhů v MDT z ČJL jarní termin MZ 2021

Tematický okruh	Číslo úlohy	Četnost	Relativní četnost	Deklarovaná četnost v Katalogu požadavků	Maximální bodový zisk	Maximální bodový zisk v %
<i>Pravidla českého pravopisu</i>	6, 17, 24, 30	4	12,5 %	10–20 %	7	14
<i>Slovo, věta, souvětí</i>	2, 3, 4, 8, 15, 16, 22, 23, 25, 29	10	32,2 %	25–35 %	16	32
<i>Porozumění textu</i>	1, 11, 13, 14, 18, 21, 27, 31, 32	9	28,1 %	20–30 %	11	22
<i>Charakter textu a jeho výstavba</i>	5, 9, 12, 19, 20	5	15,6 %	10–20 %	7	14
<i>Literární historie a literární teorie</i>	7, 10, 26, 28	4	12,5 %	10–20 %	9	18

Při určování tematického okruhu jednotlivých úloh se opět setkáváme se spornými situacemi, např. úlohu 3 lze chápat jako antonymické cvičení, vztahuje se k významu slova, který je ale specifikován zasazením do kontextu VT, jak je zmiňováno i ve znění samotných možných odpovědí. Obdobně pak úloha 32 cílí na správné užití spojovacího výrazu, avšak užití se odvíjí od pochopení dané části textu.

VT užívané v zadání spadaly do následujících komunikačních sfér:

- Mediální, zastoupena dvakrát (dva články: VT pro úlohy 1–5 a VT pro úlohy 30–32),
- Literární, zastoupena třikrát (úryvek z naturalistického románu *Zabiják* E. Zoly k seřazení v úloze č. 9, úryvek ze sci-fi románu *Kosmonaut z Čech* J. Kalfaře jako VT k úlohám 18–23 a báseň *Jednou V. Hraběte* k rozboru v rámci úloh 25–28),
- Odborná, zastoupena čtyřikrát (literárněhistorické slovníkové heslo jako VT k úloze 10, výklad jako VT k úlohám 11–16, definice termínu *anakolut* pro potřeby úlohy 8 a doplňující informace k verbálním substantivům a adjektivům v rámci úlohy 25),
- Školní, zastoupena výčtem příkladových vět k úloze 8.

Tabulka 15 Zastoupení jednotlivých typů testových úloh MDT z ČJL jarní termín MZ 2021

Typ úlohy	Číslo úlohy	Četnost	Relativní četnost	Maximální bodový zisk	Maximální bodový zisk v %
<i>Otevřená</i>	2, 8, 10, 25, 30	5	15,6 %	12	24
<i>Uzavřená dichotomická</i>	1, 6, 11, 18,	4	12,5 %	8	16
<i>Uzavřená s výběrem odpovědi</i>	3, 4, 5, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 26, 2, 28, 31, 32	20	62,5 %	20	40
<i>Uzavřená přiřazovací</i>	7, 29	2	6,3 %	7	14

<i>Uzavřená uspořádací</i>	9	1	3,1 %	3	6
----------------------------	---	---	-------	---	---

Některé typy úloh jsou zařazeny na stejné pozice MDT jako v předešlém ročníku, jedná se zejména o nejméně četné typy, jimiž jsou uzavřené úlohy přiřazovací a uspořádací. Ustálil se rovněž úzus navázat na první VT sadou uzavřených dichotomických podúloh cílících na porozumění textu. Možnost nejvyššího počtu bodů již tradičně skýtají uzavřené otázky s výběrem odpovědi.

2.3.5.2 Zadání pro žáky skupin ZP-2 a ZP-3

Po obsahové stránce zadání MDT pro žáky se ZP skupin ZP-2 a ZP-3 v jarním termínu MZ 2021 korespondovalo se zadáním pro intaktní žáky. Tabulka 18 představuje přehled grafických modifikací zadání MDT z ČJL.

Tabulka 16 Přehled grafických modifikací zadání MDT jarní termín MZ 2021, skupiny ZP-2 a ZP-3

Modifikace	Úlohy	Četnost
<i>Upravené pole pro zápis odpovědi</i>	1, 2, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 18, 25, 29, 30	12
<i>Kurzíva nahrazena běžným textem v uvozovkách</i>	1, 3, 11, 25	4
<i>Kurzíva nahrazena běžným textem</i>	9, 10, 12	3
<i>Podtržení nahrazeno verzálkami</i>	4, 21, 25	3
<i>Kurzíva nahrazena verzálkami</i>	2, 16	2
<i>Podtržení nahrazeno ztučněním</i>	16, 23	2
<i>Ztučnění nahrazeno verzálkami</i>	15, 21	2

K výraznějším grafickým modifikacím došlo v zadání MDT z ČJL pro jarní termín MZ 2021 ve VT k úlohám 11–16, kde bylo potřeba provést především modifikaci zvýraznění u podtržených vět pro úlohu 16. Jelikož byla zvolena modifikace ztučněním, došlo k ovlivnění úlohy 15, pro jejíž účely byla ve VT ve verzi pro intaktní žáky ztučněna dvě zájmena. Ve verzi pro žáky kategorie ZP-2 a ZP-3 muselo tedy dojít u zvýrazněných zájmen k nahrazení ztučnění verzálkami. V zadáních z jarního termínu MZ 2019 i 2020, kde se ve verzi pro intaktní žáky vyskytovaly úlohy s úryvky podtrženými k další práci (jednalo se o úlohu 3 v roce 2019 a úlohu 14 v roce 2020), byly dané úseky z textu vypsány přímo k odpovídající úloze. Důvodem, proč k této modifikaci nedošlo i v tomto případě, je patrně fakt, že každá ze čtyř posuzovaných vět v úloze 16 náležela do jiného souvětí, jejichž plné vypsání by se rovnalo vypsání téměř celého odstavce.

VÝCHOZÍ TEXT K ÚLOHÁM 11–16

Psychická deprivace vzniká, pokud jedinec nemá po dlouhou dobu a zároveň v dostatečné míře uspokojenu některou základní psychickou potřebu (potřeba lásky, stimulace aj.). Touto deprivací často trpí děti vyrůstající v ústavní péči. K závažné formě deprivace dochází během tzv. extrémní sociální izolace, kdy dítě vyrůstá úplně nebo téměř úplně bez lidské společnosti. Langmeier a Matějček¹ rozlišují *děti zdivočelé* (v divočině přežijí vlastními silami) a *děti vlčí* (v divočině přežijí za pomoci zvířat).

Příkladem zdivočelého dítěte je „divoký hoch aveyronský“, který byl ve věku zhruba dvanácti let nalezen roku 1799 v Aveyronu v jižní Francii. Značnou část **svého** dosavadního života prožil v lese: lezl po stromech, **jeho** potravou byly lesní plody, měl zvířecí chování, mluvit neuměl. Po návratu do lidské společnosti se naučil komunikovat s lidmi, ovšem především ***** (gesty, mimikou aj.).

Patrně nejlépe zdokumentovaným případem vlčích dětí jsou Amala a Kamala. Dívky byly objeveny v Indii roku 1920 u vlčího doupěte a následně převezeny do sirotčince. V té době samy sebe pravděpodobně považovaly za vlky. Kolena a lokty měly pokryté mozoly, pohybovaly se pouze po čtyřech. Lidskou řeč vůbec neznaly a měly obrácený biorytmus: ve dne obě spaly schoulené v koutku, v noci slídily kolem domu. Během systematické převýchovy začala asi dvouletá Amala dělat velké pokroky, zemřela necelý rok po návratu do civilizace. Starší Kamala naopak postupovala velmi pomalu. Po devíti letech strávených mezi lidmi se naučila vykonávat jednoduché práce, jedla zcela běžnou stravu a byla schopna mluvit v krátkých jednoduchých větách.

Podobné případy se naštěstí vyskytují *****: do roku 1940 jich bylo zaznamenáno jen něco přes 30. Mnohem častěji nalezneme psychicky deprivované děti v dysfunkčních rodinách.

¹ LANGMEIER, Josef, MATĚJČEK, Zdeněk. *Psychická deprivace v dětství*. 4., dopl. vyd. Praha: Karolinum, 2011, s. 41. ISBN 978-80-246-1983-5.

Obrázek 20 VT k úlohám 11–16, zadání pro intaktní žáky (jarní termín MZ 2021)

VÝCHOZÍ TEXT K ÚLOHÁM 11–16

Psychická deprivace vzniká, pokud jedinec nemá po dlouhou dobu a zároveň v dostatečné míře uspokojenu některou základní psychickou potřebu (potřeba lásky, stimulace aj.). Touto deprivací často trpí děti vyrůstající v ústavní péči. K závažné formě deprivace dochází během tzv. extrémní sociální izolace, kdy dítě vyrůstá úplně nebo téměř úplně bez lidské společnosti. Langmeier a Matějček¹ rozlišují „dětí zdivočelé“ (v divočině přežijí vlastními silami) a „dětí vlčí“ (v divočině přežijí za pomoci zvířat).

Příkladem zdivočelého dítěte je „divoký hoch aveyronský“, který byl ve věku zhruba dvanácti let nalezen roku 1799 v Aveyronu v jižní Francii. Značnou část SVĚHO dosavadního života prožil v lese: lezl po stromech, JEHO potravou byly lesní plody, měl zvířecí chování, mluvit neuměl. Po návratu do lidské společnosti se naučil komunikovat s lidmi, ovšem především ***** (gesty, mimikou aj.).

Patrně nejlépe zdokumentovaným případem vlčích dětí jsou Amala a Kamala. Dívky byly objeveny v Indii roku 1920 u vlčího doupěte a následně převezeny do sirotčince. V té době samy sebe pravděpodobně považovaly za vlky. Kolena a lokty měly pokryté mozoly, **pohybovaly se pouze po čtyřech**. Lidskou řeč vůbec neznaly a měly obrácený biorytmus: **ve dne obě spaly schoulené v koutku**, v noci slídily kolem domu. Během systematické převýchovy začala asi dvouletá Amala dělat velké pokroky, **zemřela necelý rok po návratu do civilizace**. Starší Kamala naopak postupovala velmi pomalu. Po devíti letech strávených mezi lidmi se naučila vykonávat jednoduché práce, **jedla zcela běžnou stravu** a byla schopna mluvit v krátkých jednoduchých větách.

Podobné případy se naštěstí vyskytují *****: do roku 1940 jich bylo zaznamenáno jen něco přes 30. Mnohem častěji nalezneme psychicky deprivované děti v dysfunkčních rodinách.

¹ LANGMEIER, Josef, MATĚJČEK, Zdeněk. Psychická deprivace v dětství. 4., dopl. vyd. Praha: Karolinum, 2011, s. 41. ISBN 978-80-246-1983-5.

Obrázek 21 VT k úlohám 11–16, zadání pro žáky skupin ZP-2 a ZP-3 (jarní termín MZ 2021)

Obdobná situace se vzájemně ovlivněnými modifikacemi se objevuje i v rámci VT k úlohám 18–23. Zde se pro úlohu 21 v zadání pro intaktní žáky zvýrazňují čtyři výrazy ztučněním, u varianty pro žáky kategorie ZP-2 a ZP-3 by bylo možné ztučnění ponechat, avšak této modifikace je následně využito pro zvýraznění souvětí k analýze v úloze 23, které je v zadání pro žáky intaktní zvýrazněno podtržením, proto jsou výrazy k úloze 21

zvýrazněny verzálkami. Nicméně právě v tomto případě mohlo být pro žáky se ZP pohodlnější a přehlednější, kdyby souvětí k analýze bylo z textu znovu vypsáno přímo k úloze 23 tak, aby s ním žáci u úlohy zaměřené na syntaktický rozbor souvětí mohli pracovat ve vizuální blízkosti se zadáním úlohy a možnými odpověďmi. Např. u testového sešitu s velikostí písma 26 se úloha 23 nachází až o čtyři strany dál od zvýrazněného souvětí VT. Kdyby se zvolila modifikace úlohy 23 vypsáním z textu, mohlo navíc zůstat zvýraznění zadání úlohy 21 beze změny.

Vstoupím do kanceláře doktora Bivoje. Přestože je jedním z nejuznávanějších odborníků v astrofyzice, již bych jednou rád kraloval, nemůžu říct, že by byl můj hrdina. Do práce je zažraný tak, že to zastínilo vše ostatní. Věří, že ve vesmírných smítkách objeví mimozemský život.

Obrázek 22 Zvýrazněné souvětí k úloze 23, zadání pro žáky skupin ZP-2 a ZP-3 (jarní termín MZ 2021)

Úloha 23; 1 bod

Které z následujících tvrzení o souvětí tučně vyznačeném ve výchozím textu je pravdivé?

- A) V každé větě tohoto souvětí je podmět nevyjádřený.
- B) V první větě tohoto souvětí je podmět vyjádřený, v ostatních větách je podmět nevyjádřený.
- C) V druhé větě tohoto souvětí je podmět vyjádřený, v ostatních větách je podmět nevyjádřený.
- D) Ve čtvrté větě tohoto souvětí je podmět vyjádřený, v ostatních větách je podmět nevyjádřený.

Obrázek 23 Úloha 23, zadání pro žáky skupin ZP-2 a ZP-3 (jarní termín MZ 2021)

2.3.5.2.1 Zadání pro žáky pracující s Braillovým písmem (prostý text)

Zadání MDT v prostém textu se v roce 2020 formálně od verze pro ostatní skupiny ZP liší zjednodušeným formátováním bez viditelného ztučnění a pomlčka u rozsahu úloh je nahrazována spojkou „až“. V ostatních případech zadání zachovává stejné způsoby modifikací. Drobnou odlišností je pouze úprava VT k úlohám 11–16, kde je horní index

odkazující k poznámce pod čarou nahrazen slovním vyjádřením „(viz poznámka pod čarou)“.

VÝCHOZÍ TEXT K ÚLOHÁM 11 AŽ 16

Psychická deprivace vzniká, pokud jedinec nemá po dlouhou dobu a zároveň v dostatečné míře uspokojenu některou základní psychickou potřebu (potřeba lásky, stimulace aj.). Touto deprivací často trpí děti vyrůstající v ústavní péči. K závažné formě deprivace dochází během tzv. extrémní sociální izolace, kdy dítě vyrůstá úplně nebo téměř úplně bez lidské společnosti. Langmeier a Matějček (viz poznámka pod čarou) rozlišují „děti zdivočelé“ (v divočině přežijí vlastními silami) a „děti vlčí“ (v divočině přežijí za pomoci zvířat).

Obrázek 24 úryvek z VT k úlohám 11–16 v zadání v prostém textu

2.3.5.3 Zadání pro žáky skupin SPUO-2, SPUO-3 a SP-2

Po obsahové stránce odpovídá zadání MDT v jarním termínu 2021 variantě pro žáky intaktní, liší se opět grafickými modifikacemi, které jsou vypsány níže.

Tabulka 17 Přehled grafických modifikací zadání MZ jaro 2021, skupiny SPUO-2, SPUO-3 a SP-2

Modifikace	Úlohy	Četnost
<i>V zadání ztučněna klíčová slova</i>	1–32	32
<i>Upravené pole pro zápis odpovědi</i>	1, 2, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 18, 25, 29, 30	12
<i>Kurzíva nahrazena běžným textem v uvozovkách</i>	1, 3, 11, 15, 25	5
<i>Kurzíva nahrazena běžným textem</i>	9, 10	2
<i>Kurzíva nahrazena verzálkami</i>	2, 16	2

V modifikacích zadání pro skupiny SPUO-2, SPUO-3 a SP-2 je dodržena tendence nahrazování kurzívy jinými způsoby zvýraznění. Nejčastější modifikací bylo ztučňování klíčových slov v zadání jednotlivých úloh, které se v tomto ročníku týkalo všech úloh DT. Druhou nejčastější modifikací bylo nahrazování kurzívy běžným textem v uvozovkách (resp. běžným textem ve smyslu okolního formátu viz podkapitola Obecná zjištění 2. 3.1).

2.3.5.4 Zadání pro žáky neslyšící, skupina SP-3

Zadání MDT z ČJ modifikované pro žáky náležející do kategorie SP-3 v jarním termínu roku 2021 obsahovalo 44 úloh, maximální počet bodů byl 68 b. a hranice úspěšnosti byla stanovena na 44 %, tj. 30 bodů. Zadání je co do rozložení tematických okruhů i bodového ohodnocení totožné se zadáními z předchozích let.

Použité VT lze zařadit do následujících komunikačních sfér:

- Reklamní komunikace, zastoupena šestkrát (leták k úlohám 7-14, nabídky k úlohám 20–24),
- Mediální, zastoupena osmkrát (články k úlohám 1, 2, 3, 5, 6, 15–19, 25–34 a 40–44),
- Literární, zastoupena dvakrát (úryvky z beletrie k úlohám 4 a 35–39, a to z humoristických románů *Prvok*, *Šampon*, *Tečka* a *Karel P. Hartla* a *Báječná léta pod psa* M. Viewegha),

Všechny úlohy jsou textocentrické, VT patří do útvarů, s nimiž se žáci běžně setkávají, těžiště spočívá v ukázkách ze sféry mediální komunikace, z nichž tři zpracovávají témata z prostředí Neslyšících, literární ukázky pochází obě z humoristických románů. Texty jsou důsledně upraveny na požadovanou úroveň B1.

V jarním termínu MZ 2021 odpovídá struktura úloh v MDT z ČJ pro žáky skupiny SP-3 předchozím maturitním ročníkům, jak co do četnosti výskytu jednotlivých typů úloh, tak v rámci jejich umístění napříč testem.

2.3.6 2022 – jarní termín MZ

V jarním termínu konalo MDT z ČJL celkem 65 313 prvomaturantů, z toho 4 315 žáků s PUP. Nejpočetnější v rámci PUP byly skupiny žáků kategorie SPUO, jež čítala 4 085 řešitelů, dále kategorie SP o 95 žácích, následována 77 žáky s TP a 58 žáky se ZP.

2.3.6.1 Zadání pro intaktní žáky

Zadání MDT pro intaktní žáky vycházelo i v roce 2022 ze stejného formátu jako v předešlých ročnících, tzn. MDT obsahoval 32 úloh s maximálním bodovým ziskem 50 b. a hranicí úspěšnosti 44 %. Níže následuje přehled zastoupení jednotlivých tematických okruhů a další specifikace.

Tabulka 18 Zastoupení tematických okruhů v didaktickém testu MZ jaro 2022

Tematický okruh	Číslo úlohy	Četnost	Relativní četnost	Deklarovaná četnost v Katalogu požadavků	Maximální bodový zisk	Maximální bodový zisk v %
<i>Pravidla českého pravopisu</i>	7, 17, 30	3	9,4 %	10–20 %	7	14
<i>Slovo, věta, souvětí</i>	2, 4, 5, 9, 16, 19, 21, 22, 23, 24, 29	11	34,4 %	25–35 %	16	32
<i>Porozumění textu</i>	1, 3, 11, 12, 13, 15, 18, 25, 31, 32	10	31,2 %	20–30 %	13	26
<i>Charakter textu a jeho výstavba</i>	8, 10, 14, 20,	4	12,5 %	10–20 %	6	12
<i>Literární historie a literární teorie</i>	6, 26, 27, 28	4	12,5 %	10–20 %	8	16

Z deklarovaného rozmezí četnosti v jarním termínu MZ 2022 mírně vybočuje pravopisný tematický okruh, který nedosahuje minimální hranice výskytu. Naopak oblast *Porozumění textu* je zastoupena četněji, než bylo deklarováno, ovšem u této kategorie je

přesné zařazení úloh opět sporné, neboť se tematický okruh překrývá mj. s okruhem *Slovo, věta, souvětí*.

VT užitá v zadání spadaly do následujících komunikačních sfér:

- Odborná, zastoupena čtyřikrát (populárně naučný text jako VT pro úlohy 1–5, doplňující informace k předložkám k úloze 4, medailony autorů jako VT k úloze 6, výklad jako VT k úlohám 18–24 a výklad jako VT k úloze 28),
- Literární, zastoupena třikrát (úryvek z historického románu *Pianista* W. Szpilmana k seřazení v úloze č. 8, úryvek z postmoderního románu *Paměti moje babičce* P. Hůlové jako VT k úlohám 10–16 a báseň *Sonet cynický* J. S. Machara k rozboru v rámci úloh 25–27),
- Školní, zastoupena autorským textem k úloze 9,
- Mediální, zastoupena jednou (VT pro úlohy 30–32).

Tabulka 19 Zastoupení jednotlivých typů testových úloh MDT z ČJL v jarním termínu MZ 2022

Typ úlohy	Číslo úlohy	Četnost	Četnost v %	Maximální bodový zisk	Maximální bodový zisk v %
<i>Otevřená</i>	2, 14, 24, 28, 30	5	15,6 %	12	24
<i>Uzavřená dichotomická</i>	1, 7, 13, 18	4	12,5 %	8	16
<i>Uzavřená s výběrem odpovědi</i>	3, 4, 5, 9, 10, 11, 12, 15, 16, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 25,	20	62,5 %	20	40

	26, 27, 31, 32				
<i>Uzavřená přiřazovací</i>	6, 29	2	6,3 %	7	14
<i>Uzavřená uspořádací</i>	8	1	3,1 %	3	6

Stejně jako v předešlých zadáních MDT z ČJL vidíme i zde dodržení četnosti jednotlivých typů úloh, spolu s ustáleným bodovým ohodnocením dle typu, resp. dle počtu podúloh/hledaných výrazů v dané úloze, což je případ otevřených úloh a dále také úloh přiřazovacích.

2.3.6.2 Zadání pro žáky skupin ZP-2 a ZP-3

Z obsahového hlediska bylo zadání DT pro žáky skupin ZP-2 a ZP-3 totožné se zadáním pro žáky intaktní. Tabulka č. 22 představuje přehled grafických modifikací zadání MDT z ČJL v jarním termínu MZ 2022.

Tabulka 20 Přehled grafických modifikací zadání MDT z ČJL v jarním termínu MZ 2022, skupiny ZP-2 a ZP-3

Modifikace	Úlohy	Četnost
<i>Upravené pole pro zápis odpovědi</i>	1, 2, 6, 7, 8, 13, 18, 24, 28, 29, 30	11
<i>Kurzíva nahrazena běžným textem</i>	4, 10, 13, 28, 29	5
<i>Kurzíva nahrazena běžným textem v uvozovkách</i>	1, 6, 9, 15, 24	5
<i>Podtržení nahrazeno verzátkami</i>	19, 22, 24, 30	4
<i>Kurzíva nahrazena verzátkami</i>	2, 3, 15, 23	4
<i>Podtržení nahrazeno ztučněním</i>	5, 16, 29	3
<i>Kurzíva nahrazena ztučněním</i>	21, 32	2

<i>Ztučnění nahrazeno verzálkami</i>	3, 15	2
<i>Podtržení nahrazeno vypsáním z textu</i>	20	1

I v tomto zadání došlo k podobnému souběhu úprav jako v předchozím ročníku, a to ve VT k úlohám 1–5, kdy ve variantě pro intaktní žáky jsou ztučněním zvýrazněny tři výrazy pro potřeby úlohy 3 a podtržením jsou zvýrazněny dva větné celky k analýze v rámci úlohy 5. Ve variantě pro žáky se ZP jsou modifikována obě tato zvýraznění, neboť podtržení je nahrazeno ztučněním a v návaznosti na tuto úpravu je původní ztučnění nahrazeno verzálkami. Jelikož např. u velikosti písma 26 b. je zvýrazněný celek od úlohy vzdálen pět stran, bylo by dobré zvážit, zdali by nebylo vhodnější spíše celky k analýze znovu vypsát přímo k úloze, neboť jak lze vidět v jiné části zadání, je v tomto ročníku modifikace opětovným vypsáním úseku účinně zapojena, a to v úloze 20.

VÝCHOZÍ TEXTY K ÚLOHÁM 1–5

TEXT 1

(1) Životní příběh dvojčat Jitky a Květy Válových, zosobňujících originalitu, odvahu a oddanost výtvarnému umění, se začal psát 13. prosince 1922. V jejich tvorbě, zásadně ***** industriálním prostředím rodného Kladna, se projevují výrazné znaky proudu zvaného nová figurace.

Za války sestry pracovaly v kladenských ocelárnách, pak studovaly malbu pod vedením profesora Filly. Do jejich profesní dráhy ovšem zasáhl komunistický puč. Zdálo by se, že mladým malířkám ••••• hutě a pracující lid by režim mohl být nakloněn, díla sester Válových se však záhy stala terčem kritiky. Na jejich plátnech totiž dělníci nebyli vyřešákováni **panáči** se širokým budovatelským úsměvem. „Válovky“ zobrazovaly dělnické prostředí v jeho nahotě a značně nekonvenčně.

Diktát socialistického realismu odmítli i další umělci. V roce 1954 vznikla umělecká skupina Trasa. Její členové, mezi něž patřily také sestry Válovy, pořádali společné výstavy. Když se v 60. letech poměry uvolnily, Jitka s Květou konečně představily svou tvorbu na samostatné výstavě. Slibně rozjetou kariéru však ukončil nástup normalizace. Dlouhá léta nesměla být díla sester Válových vystavována v oficiálních galeriích. Kladenské rodačky přesto tvořily dál a svá plátna prodávaly za pár šestáků známým.

(2) Pro veřejnost byly sestry Válovy znovu objeveny v roce 1983, a to díky manželům Ševčíkovým, kteří připravili jejich velkou výstavu. Úplné satisfakce se však obě sestry dočkaly až po sametové revoluci. V 90. letech společně převzaly prestižní Herderovu cenu, jejich obrazy se začaly dobře prodávat (třeba Květin obraz z roku 1968 *Čtyři proti všem* s vyvolávací cenou 471 tisíc byl v aukci vydražen za téměř 2,5 milionu korun). Když Květa zemřela, byl to pro zdrcenou Jitku tak obrovský šok, že dočasně přestala malovat. Své dvojče přežila o necelých 13 let. Příběh sester Válových dokládá, že za totality se umělec nemusel stát **služebníkem** režimu.

(www.ustrcr.cz; www.sanquis.cz, upraveno)

TEXT 2

Předložky typu A mohou mít dvojí podobu: nevokalizovanou (např. *k pláči, bez hnutí*) a vokalizovanou (např. *ke kormidlu, beze mě*).

Předložky typu B mají pouze jednu podobu (např. *na stromě, během roku*).

(CZVV)

Obrázek 25 VT k úlohám 1–5, zadání pro intaktní žáky (jarní termín MZ 2022)

VÝCHOZÍ TEXTY K ÚLOHÁM 1–5

TEXT 1

(1) **Životní příběh dvojčat Jitky a Květy Válových, zosobňujících originalitu, odvalu a oddanost výtvarnému umění, se začal psát 13. prosince 1922.** V jejich tvorbě, zásadně ***** industriálním prostředím rodného Kladna, se projevují výrazné znaky proudu zvaného nová figurace.

Za války sestry pracovaly v kladenských ocelárnách, pak studovaly malbu pod vedením profesora Filly. Do jejich profesní dráhy ovšem zasáhl komunistický puč. Zdálo by se, že mladým malířkám ••••• hutě a pracující lid by režim mohl být nakloněn, díla sester Válových se však záhy stala terčem kritiky. Na jejich plátnech totiž dělníci nebyli vyfešákováni PANÁCI se širokým budovatelským úsměvem. „Válovky“ zobrazovaly dělnické prostředí v jeho nahotě a značně nekonvenčně.

DIKTÁT socialistického realismu odmítli i další

umělci. V roce 1954 vznikla umělecká skupina Trasa. Její členové, mezi něž patřily také sestry Válovy, pořádali společné výstavy. Když se v 60. letech poměry uvolnily, Jitka s Květou konečně představily svou tvorbu na samostatné výstavě. Slibně rozjetou kariéru však ukončil nástup normalizace. Dlouhá léta nesměla být díla sester Válových vystavována v oficiálních galeriích. Kladenské rodačky přesto tvořily dál a svá plátna prodávaly za pár šestáků známým.

(2) Pro veřejnost byly sestry Válovy znovu objeveny v roce 1983, a to díky manželům Ševčíkovým, kteří připravili jejich velkou výstavu.

Úplné satisfakce se však obě sestry dočkaly až po sametové revoluci. V 90. letech společně převzaly prestižní Herderovu cenu, jejich obrazy se začaly dobře prodávat (třeba Květin obraz z roku 1968 „Čtyři proti všem“ s vyvolávací cenou 471 tisíc byl v aukci vydražen za téměř 2,5 milionu korun). Když Květa zemřela, byl to pro zdrcenou Jitku tak obrovský šok, že dočasně přestala malovat. Své dvojče přežila

o necelých 13 let. Příběh sester Válových dokládá, že za totality se umělec nemusel stát SLUŽEBNÍKEM režimu.

TEXT 2

Předložky typu A mohou mít dvojí podobu:

nevokalizovanou (např. k pláči, bez hnutí)

a vokalizovanou (např. ke kormidlu, beze mě).

Předložky typu B mají pouze jednu podobu (např. na stromě, během roku).

Obrázek 26 VT k úlohám 1–5, zadání pro žáky skupin ZP-2 a ZP-3 (jarní termín MZ 2022)

Totožné modifikace se vyskytly i ve VT k úlohám 10–16, konkrétně u zvýraznění pro potřeby úloh 15 (ztučnění výrazů nahrazeno verzálkami) a 16 (podtržení nahrazeno ztučněním). V úloze 15 došlo kromě změny zvýraznění ve VT ke dvojí modifikaci kurzívy v rámci znění odpovědí, kdy zkoumaný výraz byl zvýrazněn verzálkami a příkladová věta

běžným textem v uvozovkách.

V úlohách 6, 8 a 28 chyběly ve variantě pro žáky se ZP v poznámce zdroje VT, avšak tyto informace neměly na řešení daných úloh vliv.

1 bod

15 Které z následujících tvrzení o výrazech tučně vyznačených ve výchozím textu je pravdivé?

- A) Výraz **zabraný** má v textu stejný význam jako ve větě *Na fotkách byl dům zabraný z různých úhlů*, výraz **dát se** má v textu stejný význam jako ve větě *Záruka se dá prodloužit o rok*.
- B) Výraz **zabraný** má v textu stejný význam jako ve větě *Na fotkách byl dům zabraný z různých úhlů*, výraz **dát se** má v textu jiný význam než ve větě *Záruka se dá prodloužit o rok*.
- C) Výraz **zabraný** má v textu jiný význam než ve větě *Na fotkách byl dům zabraný z různých úhlů*, výraz **dát se** má v textu jiný význam než ve větě *Záruka se dá prodloužit o rok*.
- D) Výraz **zabraný** má v textu jiný význam než ve větě *Na fotkách byl dům zabraný z různých úhlů*, výraz **dát se** má v textu stejný význam jako ve větě *Záruka se dá prodloužit o rok*.

Obrázek 27 Znění úlohy 15, zadání pro žáky intaktní (jarní termín MZ 2022)

Úloha 15; 1 bod

Které z následujících tvrzení o výrazech zapsaných ve výchozím textu velkými písmeny je pravdivé?

- A) Výraz ZABRANÝ má v textu stejný význam jako ve větě „Na fotkách byl dům zabraný z různých úhlů“, výraz DÁT SE má v textu stejný význam jako ve větě „Záruka se dá prodloužit o rok“.
- B) Výraz ZABRANÝ má v textu stejný význam jako ve větě „Na fotkách byl dům zabraný z různých úhlů“, výraz DÁT SE má v textu jiný význam než ve větě „Záruka se dá prodloužit o rok“.
- C) Výraz ZABRANÝ má v textu jiný význam než ve větě „Na fotkách byl dům zabraný z různých úhlů“, výraz DÁT SE má v textu jiný význam než ve větě „Záruka se dá prodloužit o rok“.
- D) Výraz ZABRANÝ má v textu jiný význam než ve větě „Na fotkách byl dům zabraný z různých úhlů“, výraz DÁT SE má v textu stejný význam jako ve větě „Záruka se dá prodloužit o rok“.

Obrázek 28 Znění úlohy 15, zadání pro žáky skupin ZP-2 a ZP-3 (jarní termín MZ 2022)

2.3.6.2.1 Zadání pro žáky pracující s Braillovým písmem (prostý text)

Zadání MDT v prostém textu se v roce 2022 v jarním termínu MZ formálně od verze pro ostatní skupiny ZP liší zjednodušeným formátováním bez viditelného ztučnění, jinak zachovává stejné způsoby modifikací.

2.3.6.3 Zadání pro žáky skupin SPUO-2, SPUO-3 a SP-2

Z hlediska obsahu odpovídá zadání MDT pro skupiny SPUO-2, SPUO-3 a SP-2 i v jarním termínu MZ 2022 variantě pro žáky intaktní, liší se však grafickými modifikacemi, které jsou vypsány níže.

Tabulka 21 Přehled grafických modifikací zadání MZ jaro 2022 skupiny SPUO-2, SPUO-3 a SP-2

Modifikace	Úlohy	Četnost
<i>V zadání ztučněna klíčová slova</i>	1–32	32
<i>Upravené pole pro zápis odpovědi</i>	1, 2, 6, 7, 8, 13, 14, 18, 24, 28, 29, 30	12
<i>Kurzíva nahrazena běžným textem</i>	4, 10, 13, 28, 29	5
<i>Kurzíva nahrazena běžným textem v uvozovkách</i>	1, 6, 9, 15, 24	5
<i>Kurzíva nahrazena ztučením</i>	3, 15, 21, 23, 32	5
<i>Kurzíva nahrazena verzálkami</i>	2	1

Stejně jako u zadání pro žáky se ZP nejsou již u VT uvedeny zdroje, zřejmě pro omezení vizuální náročnosti textu, ovšem tato praxe není konzistentní a například u VT k úlohám 10–16 a 25–27 díla i autoři zatím uvedeni jsou.

Ohledně nahrazování kurzívy se v tomto zadání vyskytuje několik způsobů i u úloh, které by mohly být modifikovány stejně, například v úloze 15 je hledaný výraz ztučen a příkladová věta uvedena v uvozovkách, přičemž v zadání pro intaktní žáky jsou obě části zvýrazněny kurzívou. Zde vychází dvojí úprava nejspíš z toho, že hledané výrazy jsou ztučené i ve VT, a tak ztučení v odpovědích vlastně dodržuje původní značení a žáka

nemate. Obdobná úprava se vyskytuje např. i v úloze 23, kde je kurzíva u hledaných výrazů nahrazena verzálkami, neboť jsou stejným způsobem vyznačeny i ve VT.

2.3.6.4 Zadání pro žáky neslyšící, skupina SP-3

Zadání MDT z ČJ modifikované pro žáky náležející do kategorie SP-3 v jarním termínu roku 2022 obsahovalo 44 úloh, maximální počet bodů byl 68 b. a hranice úspěšnosti byla stanovena na 44 %, tj. 30 bodů. Zadání pro žáky skupiny SP-3 se strukturou tematických okruhů i rozvrstvením bodového ohodnocení shoduje se zadáními předchozích ročníků.

Použité VT spadaly do následujících komunikačních sfér:

- Reklamní komunikace, zastoupena šestkrát (leták k úlohám 7-14, nabídky k úlohám 20–24),
- Mediální, zastoupena šestkrát (články k úlohám 2, 3, 5, 6, 15–19 a 25–34),
- Literární, zastoupena dvakrát (úryvky z beletrie k úlohám 4 a 35–39, jednalo se o úryvky z románů *Kámen a bolest* K. Schulze a *Petr a Lucie* R. Rolanda),
- Odborná komunikace, zastoupena jednou (informační tabule u chrámu sv. Kříže a sv. Heleny jako VT z úloze 1).

Všechny úlohy jsou založeny na práci s textem, VT spadají do komunikačních sfér, s nimiž žáci přichází běžně do styku. Těžiště spočívá v ukázkách ze sféry mediální komunikace, které navíc ve třech případech informují o osobách, resp. událostech ze světa Neslyšících.

V jarním termínu MZ 2022 je struktura typů úloh v MDT z ČJ pro žáky kategorie SP-3 totožná s podobou předchozích maturitních ročníků.

2.3.7 2023 – jarní termín MZ

V jarním termínu konalo MDT z ČJL celkem 67 818 prvomaturantů, z toho 4 782 žáků s PUP. Nejpočetnější v rámci PUP byly skupiny žáků kategorie SPUO, jež čítala 4 522 řešitelů, dále kategorie SP o 102 žácích, následována 99 žáky s TP a 59 žáky se ZP.

2.3.7.1 Zadání pro intaktní žáky

Níže uvedená tabulka obsahuje přehled zastoupení tematických okruhů v MDT z ČJL pro intaktní žáky v rámci jarního termínu MZ 2023.

Tabulka 22 Zastoupení tematických okruhů v didaktickém testu MZ jaro 2023

Tematický okruh	Číslo úlohy	Četnost	Relativní četnost	Deklarovaná četnost v Katalogu požadavků	Maximální bodový zisk	Maximální bodový zisk v %
<i>Pravidla českého pravopisu</i>	7, 24, 30	3	9,4 %	10–20 %	7	14
<i>Slovo, věta, souvětí</i>	2, 3, 6, 9, 11, 15, 17, 20, 23, 28, 29,	11	34,4 %	25–35 %	16	32
<i>Porozumění textu</i>	1, 4, 5, 12, 14, 16, 18, 21, 22, 25, 31	11	34,4 %	20–30 %	14	28
<i>Charakter textu a jeho výstavba</i>	10, 13, 32	3	9,4 %	10–20 %	5	10
<i>Literární historie a literární teorie</i>	8, 19, 26, 27	4	12,5 %	10–20 %	8	16

V přehledu lze vidět, že tematický okruh *Pravidla českého pravopisu* se pohybuje pod dolní hranicí četnosti⁹⁴, obdobně nízké je zastoupení úloh zaměřených na stylistiku. Na pomezí více tematických okruhů byla v tomto ročníku úloha 25, kde se sice testovalo čtení s porozuměním, avšak ke zdárnému vyřešení musel žák rozumět termínu literárnímu termínu lyrický subjekt.

VT užitá v zadání spadaly do následujících komunikačních sfér:

- Mediální, zastoupena dvakrát (dva články: VT pro úlohy 1–6 a VT pro úlohy 30–32),
- Literární, zastoupena třikrát (úryvek z historického románu *Barabáš* P. Lagerkvista k seřazení v úloze 10, úryvek z dystopického románu *Metro 2033* D. Glukhovského jako VT k úlohám 12–17 a báseň *Villonská balada Françoisi Villonovi* M. Horáčka k rozboru v rámci úloh 25–28),
- Odborná, zastoupena čtyřikrát (doplňující informace k zájmenům k úloze 3, medailony autorů jako VT k přiřazovací úloze 8, výklad jako VT k úlohám 18–23 a definice pojmu *přesah* jako doplňující text k úloze 26),
- Školní, zastoupena dvěma autorskými texty k úlohám 9 a 11.

⁹⁴ Ovšem rozřazení úloh do tematických celků je do značné míry subjektivní, Bc. Veselý (2024, s. 54) ve své práci rovněž komentuje u analýzy tohoto ročníku nejednoznačnost zařazení úloh 3 a 11, sám je řadí do kategorií *Pravidla českého pravopisu* (č. 11) a *Porozumění textu* (č. 3).

Tabulka 23 Zastoupení jednotlivých typů testových úloh MDT z ČJL v jarním termínu MZ 2023

Typ úlohy	Číslo úlohy	Četnost	Relativní četnost	Maximální bodový zisk	Maximální bodový zisk v %
<i>Otevřená</i>	2, 9, 19, 28, 30	5	15,6 %	12	24
<i>Uzavřená dichotomická</i>	1, 12, 18, 24	4	12,5 %	8	16
<i>Uzavřená s výběrem odpovědi</i>	3, 4, 5, 6, 7, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 31, 32	20	62,5 %	20	40
<i>Uzavřená přiřazovací</i>	8, 29	2	6,3 %	7	14
<i>Uzavřená uspořádací</i>	10	1	3,1 %	3	6

Z přehledu lze vidět, že rozvrstvení úloh dle typu je stejné jako v předešlých ročnících, mírně variované je pouze pořadí, v němž jsou jednotlivé typy do didaktického testu zařazeny.

2.3.7.2 Zadání pro žáky skupin ZP-2 a ZP-3

Tabulka č. 26 představuje přehled grafických modifikací zadání DT z ČJL v jarním termínu MZ 2023, který z obsahového hlediska odpovídal verzi pro intaktní žáky.

Tabulka 24 Přehled grafických modifikací zadání MDT z ČJL v jarním termínu MZ 2023, skupiny ZP-2 a ZP-3

Modifikace	Úlohy	Četnost
<i>Podtržení nahrazeno verzálkami</i>	2, 3, 9, 21, 22, 23, 24, 25, 28	9
<i>Upravené pole pro zápis odpovědi</i>	1, 8, 9, 10, 18, 19, 28, 29, 30	9
<i>Kurzíva nahrazena verzálkami</i>	3, 6, 15, 16, 26	5
<i>Kurzíva nahrazena běžným textem</i>	12, 14	2
<i>Kurzíva nahrazena běžným textem v uvozovkách</i>	2, 3	2
<i>Podtržení nahrazeno vypsáním z textu</i>	6, 17	2
<i>Kurzíva nahrazena ztučněním</i>	20	1
<i>Podtržení nahrazeno ztučněním</i>	30	1
<i>Ztučnění nahrazeno verzálkami</i>	30	1

Návazně na tendenci začínající v předešlých ročnících, není u žádného z VT ve verzi pro žáky se ZP uváděn zdroj, zřejmě pro snížení grafické náročnosti zadání.

V zadání došlo ke grafickým modifikacím dvou tabulek. V úloze 9 je u VT upravena tabulka s adjektivy – do tabulky jsou pro lepší přehlednost přidána vnitřní ohraničení mezi buňkami. V úloze 21, kde mají žáci za úkol doplnit názvy dvou sloupců tabulky jsou oba sloupce označeny pěti křížky, zatímco v zadání pro žáky se ZP je první sloupec označen křížky a druhý kolečky.

Drobnou grafickou modifikaci rovněž představuje nahrazení kulatých odrážek, tzv. „bullet points“, v úloze 27 pomlčkami.

Ve VT k úlohám 30–32 muselo dojít k úpravě nadpisu, jelikož v zadání pro intaktní žáky byl nadpis zvýrazněn ztučněním, avšak tuto formu zvýraznění zvolili autoři v modifikované verzi pro cizí slova v textu, z tohoto důvodu byl nadpis přepsán verzálkami.

VÝCHOZÍ TEXT K ÚLOHÁM 30–32

Roboti už nejsou žádné sci-fi, ale běžní pomocníci

Společnost Starship Technologies, vyrábějící již několik let robotická vozítka, slaví mezinárodní úspěch. Firma byla založena roku 2014 v Estonsku, později přibily pobočky ve Velké Británii, v Německu a ve Spojených státech Amerických.

Roboti této firmy jsou asi půlmetroví, bez nákladu váží zhruba 25 kilogramů a fanouškům Hvězdných válek svým vzhledem možná připomínají legendárního R2-D2. Mohou se pohybovat rychlostí až šest kilometrů za hodinu a mají poměrně výkonou baterii – po nabití vydrží v provozu 18 hodin. Využívání jsou především pro doručování potravin, rozvázejí ale i jiné typy zásilek, třeba zdravotnický materiál. Jejich služby si oblíbili zejména vysokoškolští studenti.

A jak to celé funguje? Do schránky skryté v robotovi obchodník vloží objednanou zásilku (podle výrobce musí být celková hmotnost nákladu nejvýše devět kilogramů), zadá doručovací adresu a poté se robot, vybaven navigací a ultrazvukovými čidli, vypraví na cestu. Zákazník předem obdrží zprávu s přístupovým kódem, který je zapotřebí k otevření schránky.

V současnosti zvládnou robotická vozítka denně rozvézt kolem 10 000 zásilek. Je zjevné, že umělá inteligence má ve spojení s lidskou vynalézavostí skutečný potenciál.

(Vzhledem k povaze jedné z úloh není zdroj výchozího textu uveden.)

Obrázek 29 VT k úlohám 30–32 v zadání pro žáky intaktní (jarní termín MZ 2023)

VÝCHOZÍ TEXT K ÚLOHÁM 30–32

ROBOTI UŽ NEJSOU ŽÁDNÉ **SCI-FI**, ALE BĚŽNÍ POMOCNÍCI

Společnost **Starship Technologies**, vyrábějící již několik let robotická vozítka, slaví mezinárodní úspěch. Firma byla založena roku 2014 v Estonsku, později přibily pobočky ve Velké Británii, v Německu a ve Spojených státech Amerických.

Roboti této firmy jsou asi půlmetroví, bez nákladu váží zhruba 25 kilogramů a fanouškům Hvězdných válek svým vzhledem možná připomínají **legendárního R2-D2**. Mohou se pohybovat rychlostí až šest kilometrů za hodinu a mají poměrně výkonou baterii – po nabití vydrží v provozu 18 hodin. Využívání jsou především pro doručování potravin, rozvázejí ale i jiné typy zásilek, třeba zdravotnický materiál. Jejich služby si oblíbili zejména vysokoškolští studenti.

A jak to celé funguje? Do schránky skryté v robotovi obchodník vloží objednanou zásilku (podle výrobce musí být celková hmotnost nákladu nejvýše devět kilogramů), zadá doručovací adresu a poté se robot, vybaven navigací a ultrazvukovými čidli, vypraví na cestu. Zákazník předem obdrží zprávu s přístupovým kódem, který je zapotřebí k otevření schránky.

V současnosti zvládnou robotická vozítka denně rozvézt kolem 10 000 zásilek. Je zjevné, že umělá inteligence má ve spojení s lidskou vynalézavostí skutečný potenciál.

Obrázek 30 VT k úlohám 30–32 v zadání pro žáky skupin ZP-2 a ZP-3 (jarní termín MZ 2023)

2.3.7.2.1 Zadání pro žáky pracující s Braillovým písmem (prostý text)

Většina modifikací v zadání MDT ve verzi prostého textu odpovídá zadání pro žáky skupiny ZP-2 a ZP-3, liší se zjednodušeným formátováním bez viditelného ztučnění, a navíc obsahuje tyto úpravy:

- V zadání úlohy 21 je výchozí tabulka pro vizuální zjednodušení přepsána do textové podoby, dále je úloha zpřehledněna tím, že je po žácích vyžadováno pojmenování pouze jednoho sloupce.
- V úloze 26 jsou posuzované verše místo zvýraznění vypsány z VT přímo k dané úloze.

Úloha 21; 1 bod

Na vynechané místo (---) ve níže uvedeném přepisu tabulky je nutné doplnit vhodný název druhého sloupce tak, aby všechny informace v tabulce odpovídaly informacím obsaženým v DRUHÉ části výchozího textu. Ve které z následujících možností je uveden tento název?

1. sloupec (reálný problém): kontaminace vody

2. sloupec (---):

- zprovoznění čistíren odpadních vod
- vybudování moderních kanalizačních sítí

1. sloupec (reálný problém): znečištěné ovzduší

2. sloupec (---):

- zavedení dálkového vytápění
- oddělení průmyslových zón od obytných čtvrtí

A) potenciální příčiny jevu

B) identifikované příčiny jevu

C) kroky směřující k eskalaci problému

D) kroky směřující k eliminaci problému

ODPOVĚĎ:

Obrázek 31 Úloha 21 varianta v prostém textu, MDT 2023 jarní termín

2.3.7.3 Zadání pro žáky skupin skupiny SPUO-2, SPUO-3 a SP-2

Po obsahové stránce se zadání shoduje s variantou pro intaktní žáky, modifikace se vyskytují výlučně na grafické rovině a jsou předmětem rozboru níže.

Tabulka 25 Přehled grafických modifikací zadání MDT z ČJL v jarním termínu MZ 2023 pro skupiny SPUO-2, SPUO-3 a SP-2

Modifikace	Úlohy	Četnost
<i>V zadání ztučněna klíčová slova</i>	1–32, kromě 28	31
<i>Upravené pole pro zápis odpovědi</i>	1, 2, 8, 9, 10, 12, 18, 19, 24, 28, 29, 30	12
<i>Kurzíva nahrazena verzálkami</i>	2, 3, 6, 15, 16, 26	6
<i>Kurzíva nahrazena běžným textem v uvozovkách</i>	2, 3, 30	3
<i>Kurzíva nahrazena běžným textem</i>	12, 14	2
<i>Kurzíva nahrazena ztučením</i>	20	1

Stejně jako u zadání pro ZP na základě vývoje z předchozích ročníků nejsou u VT uvedeny zdroje textů. V zadání každé úlohy jsou zvýrazněna klíčová slova, výjimku představuje úloha č. 28, kde je zadání zvýrazněno celé, neboť jsou pravděpodobně všechna slova považována za informačně nosná.

Úloha 11 svým grafickým znázorněním může způsobit vizuální přetížení a tím pádem i složitější orientaci žáků v zadání, neboť obsahuje složité grafické symboly (hranaté závorky ve spojení s číslicemi).

V zadání úloh 15 a 16 vidíme stejnou tendenci jako v zadání pro ZP, kde je kurzíva nahrazena verzálkami. U hledaných výrazů v úloze 16 toto zvýraznění navíc koresponduje se zvýrazněním užitým ve VT, tato jednotnost může přispět k lepší orientaci žáků v textu. Dodržení způsobu zvýraznění užitého ve VT namísto kurzívy v zadání úlohy, resp. možných odpovědích, vidíme i v úloze 20, kde se tato forma týká ztučení.

2.3.7.4 Zadání pro žáky neslyšící, skupina SP-3

Zadání MDT z ČJ modifikované pro žáky náležející do kategorie SP-3 v jarním termínu roku 2023 obsahovalo 44 úloh, maximální počet bodů byl 68 b. a hranice úspěšnosti byla stanovena na 44 %, tj. 30 bodů.

V rámci zadání MDT z ČJ pro žáky kategorie SP-3 nedošlo oproti předešlým ročníkům k žádným změnám, co se týče testovaných oblastí a rozložení typů úloh.

VT spadaly do následujících komunikačních sfér:

- Reklamní, zastoupena šestkrát (leták k úlohám 7-14, inzeráty k úlohám 20–24),
- Mediální, zastoupena sedmkrát (články a recenze k úlohám 1, 2, 3, 5, 15–19, 25–34 a 40–44),
- Literární, zastoupena dvakrát (úryvek z LpDM *Třináctkrát proto* J. Ashera k úloze 4 a úryvek z novely *Stařec a moře* E. Hemingwaye k úlohám 35–39),
- Běžná každodenní komunikace, zastoupena jednou, dopisem k úloze 6.

Zvolené VT opět patří do útvarů, jež jsou žákům známy, většina zastoupených ukázek vychází sfér reklamní a mediální komunikace, kde dva články přímo pojednávají o tematice Neslyšících. Literární ukázky jsou upraveny na požadovanou úroveň B1.

2.3.8 2024 – jarní termín MZ

V jarním termínu konalo MDT z ČJL celkem 71 950 prvomaturantů, z toho 5 248 žáků s PUP MZ. Nejpočetnější v rámci PUP MZ byly skupiny žáků kategorie SPUO, jež celkem čítaly 4 944 řešitelů, dále kategorie SP o 129 žácích, z nichž 15 žáků spadalo do skupiny SP-3. 114 žáků mělo přiznáno PUP MZ z důvodu TP a 61 žáků náleželo do kategorie ZP. Blíže viz Příloha 3.

2.3.8.1 Zadání pro intaktní žáky

Zadání MDT z ČJL pro intaktní žáky se v jarním termínu MZ 2024 formou ani rozsahem nelišilo od předchozích ročníků. Tabulka níže představuje přehled zastoupení jednotlivých tematických okruhů a rozdělení bodového zisku.

Tabulka 26 Zastoupení tematických okruhů v MDT z ČJL v jarním termínu MZ 2024

Tematický okruh	Číslo úlohy	Četnost	Relativní četnost	Deklarovaná četnost v Katalogu požadavků	Maximální bodový zisk	Maximální bodový zisk v %
<i>Pravidla českého pravopisu</i>	6, 18, 24, 30	4	12,5 %	10–20 %	8	16
<i>Slovo, věta, souvětí</i>	2, 4, 8, 9, 10, 13, 14, 16, 20, 28, 32	11	34,4 %	25–35 %	17	34
<i>Porozumění textu</i>	1, 3, 5, 12, 19, 21, 22, 25, 31	9	28,1 %	20–30 %	12	24
<i>Charakter textu a jeho výstavba</i>	11, 15, 17, 23	4	12,5 %	10–20 %	6	12
<i>Literární historie a literární teorie</i>	7, 26, 27, 29	4	12,5 %	10–20 %	7	14

V jarním termínu MZ roku 2024 odpovídá zastoupení tematických okruhů MDT z ČJL rozsahu deklarovanému společností CERMAT. Nejzastoupenější je tedy okruh *Slovo, věta, souvětí*, z něž mohli žáci získat i nejvyšší počet bodů, následovaný oblastí *Porozumění textu*.

VT užívané v zadání spadaly do následujících komunikačních sfér:

- Mediální, zastoupena třikrát (tři články: VT k úlohám 1–5, VT k úlohám 19–23 a VT k úlohám 30–32),
- Literární, zastoupena třikrát (úryvek z románu magického realismu *Sto roků samoty* G. G. Márqueze k seřazení v úloze 11, úryvek z románu *Žitkovské bohyně* K. Tučkové jako VT k úlohám 12–17 a báseň *Ukolébavka* Karla Kryla k rozboru v rámci úloh 25–27),
- Odborná, zastoupena čtyřikrát (definice termínu *koreference* k úloze 4, výklad jako VT k úloze 7, definice pojmů v úloze 9 a medailony autorů jako VT k úloze 28),
- Školní, zastoupena dvakrát autorskými texty k úlohám 10 a 18.

Tabulka 27 Zastoupení jednotlivých typů testových úloh didaktickém testu MZ jaro 2024

Typ úlohy	Číslo úlohy	Četnost	Relativní četnost	Maximální bodový zisk	Maximální bodový zisk v %
<i>Otevřená</i>	2, 10, 13, 28, 30	5	15,6 %	12	24
<i>Uzavřená dichotomická</i>	1, 12, 19, 24	4	12,5 %	8	16
<i>Uzavřená s výběrem odpovědi</i>	3, 4, 5, 6, 7, 8, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 31, 32	20	62,5 %	20	40
<i>Uzavřená přiřazovací</i>	9, 29	2	6,3 %	7	14

<i>Uzavřená uspořádací</i>	11	1	3,1 %	3	6
----------------------------	----	---	-------	---	---

Výše uvedený přehled dokládá, že rozložení úloh dle typu v tomto ročníku koresponduje s územ z let předešlých. Žáci tedy mohou se skladbou zadání počítat již při své přípravě, byť kombinace typu úlohy s tematickým okruhem není zcela totožná, jako tomu je v zadání pro žáky skupiny SP-3.

2.3.8.2 Zadání pro žáky skupin ZP-2 a ZP-3

Zadání pro žáky se ZP se v jarním termínu MZ roku 2024 obsahově nelišilo od zadání pro intaktní žáky. Tabulka č. 30 představuje přehled grafických modifikací zadání MDT z ČJL v jarním termínu MZ 2024 pro žáky se ZP skupin 2 a 3.

Tabulka 28 Přehled grafických modifikací zadání MZ jaro 2024, skupiny ZP-2 a ZP-3

Modifikace	Úlohy	Četnost
<i>Upravené pole pro zápis odpovědi</i>	1, 2, 9, 10, 11, 12, 13, 19, 24, 28, 29, 30	12
<i>Podtržení nahrazeno verzáčkami</i>	2, 3, 5, 6, 13, 16, 17, 20, 26, 28, 31	11
<i>Kurzíva nahrazena verzáčkami</i>	2, 9, 10, 13, 14, 16, 17, 20, 26, 32	10
<i>Kurzíva nahrazena běžným textem v uvozovkách</i>	4, 7, 16	3
<i>Podtržení nahrazeno ztučněním</i>	16, 30	2
<i>Ztučnění nahrazeno verzáčkami</i>	14, 32	2
<i>Zvýraznění doplněno vypsáním z textu</i>	17	1

V zadání stejně jako v předchozích dvou ročnících chybí zdroje VT, např. u úlohy 11 a u VT k úlohám 12–17, stejně tak i u básně, která představuje VT k úlohám 25–28 a u článku k úlohám 30–32. Pravděpodobně se jedná o snahu redukovat vizuální obsah, který není nezbytně nutný ke splnění dané úlohy.

U úlohy 14 došlo k nezvyklé modifikaci, kdy slovo „možná“, které bylo ve verzi pro intaktní žáky ztučněné, bylo zvýrazněno verzálkami, neboť ztučnění bylo použito pro zvýraznění vedlejších vět k analýze v úloze 16 (zde bylo potřeba modifikovat původní zvýraznění podtržením), avšak verzálkami byly již v zadání pro intaktní žáky zvýrazněny výrazy k úloze 17. Jelikož zůstalo zvýraznění verzálkami k úloze 17 ponecháno, vyskytují se poměrně nestandardně v rámci jednoho VT stejně zvýrazněné výrazy pro různé úlohy. Tato nejednoznačnost byla ošetřena opětovným vypsáním výrazů posuzovaných v úloze 17 v rámci zadání úlohy. Úloha 16 obsahuje několik způsobů modifikace, jednak z toho důvodu, že se rovněž ve verzi pro intaktní žáky vyskytují v této úloze tři typy zvýraznění, jednak proto, že i v rámci jednoho způsobu zvýraznění je zvoleno více variant modifikace, to se týká například dvojí modifikace kurzívy – jednou je nahrazena verzálkami, podruhé běžným textem v uvozovkách. V zadání této úlohy je navíc oproti verzi pro intaktní žáky explicitně specifikována část VT, v níž mají žáci zvýrazněné úseky hledat.

1 bod

16 Které z následujících tvrzení o úsecích podtržených ve výchozím textu není pravdivé?

- A) Pokud v úseku *který se jí vryl do paměti* tvar *který* nahradíme tvarem *jenž* (tzn. *jenž se jí vryl do paměti*), bude příslušný větný celek gramaticky správný.
- B) Pokud v úseku *který nikdy nezapomene* tvar *který* nahradíme tvarem *jenž* (tzn. *jenž nikdy nezapomene*), bude příslušný větný celek gramaticky správný.
- C) Pokud v úseku *který se stáčel* tvar *který* nahradíme tvarem *jenž* (tzn. *jenž se stáčel*), bude příslušný větný celek gramaticky správný.
- D) Pokud v úseku *který ho neobratně svíral* tvar *který* nahradíme tvarem *jenž* (tzn. *jenž ho neobratně svíral*), bude příslušný větný celek gramaticky správný.

Obrázek 32 Úloha 16, zadání pro intaktní žáky (jarní termín MZ 2024)

Úloha 16; 1 bod

Které z následujících tvrzení o úsecích tučně vyznačených v PRVNÍ části výchozího textu NENÍ pravdivé?

- A) Pokud v úseku KTERÝ SE JÍ VRYL DO PAMĚTI tvar „který“ nahradíme tvarem „jenž“ (tzn. JENŽ SE JÍ VRYL DO PAMĚTI), bude příslušný větný celek gramaticky správný.
- B) Pokud v úseku KTERÝ NIKDY NEZAPOMENE tvar „který“ nahradíme tvarem „jenž“ (tzn. JENŽ NIKDY NEZAPOMENE), bude příslušný větný celek gramaticky správný.
- C) Pokud v úseku KTERÝ SE STÁČEL tvar „který“ nahradíme tvarem „jenž“ (tzn. JENŽ SE STÁČEL), bude příslušný větný celek gramaticky správný.
- D) Pokud v úseku KTERÝ HO NEOBRATNĚ SVÍRAL tvar „který“ nahradíme tvarem „jenž“ (tzn. JENŽ HO NEOBRATNĚ SVÍRAL), bude příslušný větný celek gramaticky správný.

Obrázek 33 Úloha 16, zadání pro žáky skupin ZP-2 a ZP-3 (jarní termín MZ 2024)

Další modifikaci představuje úprava přiřazovací úlohy 29, v níž jsou žákům ve verzi pro ZP jména autorů pro snazší orientaci předložena dříve než samotné medailony, do nichž je jména autorů potřeba doplnit.

2.3.8.2.1 Zadání pro žáky pracující s Braillovým písmem (prostý text)

Grafické symboly v podobě pěti puntíků, které vyznačují vynechané výrazy ve VT k úloze 7 a také ve VT k úloze 10, jsou nahrazeny pěti spojovníky – (nejspíš na základě zpětného vyhodnocení, protože v předchozím ročníku byly tečky v obdobné úloze 19 použity).

V úloze 16 jsou běžným textem v uvozovkách nahrazeny výrazy, které jsou ve verzi pro ZP pracující s černotiskem zvýrazněné verzálkami (a ve verzi pro intaktní žáky kurzívou).

Úloha 16; 1 bod

Které z následujících tvrzení o úsecích tučně vyznačených v PRVNÍ části výchozího textu NENÍ pravdivé?

- A) Pokud v úseku „který se jí vryl do paměti“ tvar „který“ nahradíme tvarem „jenž“ (tzn. „jenž se jí vryl do paměti“), bude příslušný větný celek gramaticky správný.
- B) Pokud v úseku „který nikdy nezapomene“ tvar „který“ nahradíme tvarem „jenž“ (tzn. „jenž nikdy nezapomene“), bude příslušný větný celek gramaticky správný.
- C) Pokud v úseku „který se stáčel“ tvar „který“ nahradíme tvarem „jenž“ (tzn. „jenž se stáčel“), bude příslušný větný celek gramaticky správný.
- D) Pokud v úseku „který ho neobratně svíral“ tvar „který“ nahradíme tvarem „jenž“ (tzn. „jenž ho neobratně svíral“), bude příslušný větný celek gramaticky správný.

ODPOVĚĎ:

Obrázek 34 Úloha 16, zadání pro žáky pracující s Braillovým písmem (jarní termín MZ 2024)

Ve VT k úlohám 30–32 je u informace o papeži Janu Pavlovi II. uvedeno místo symbolu kříže a roku úmrtí i datum narození „(1920 až 2005)“. V záhlaví tohoto VT je rovněž pomlčka nahrazena slovním vyjádřením spojkou „až“.

VÝCHOZÍ TEXT K ÚLOHÁM 30 až 32

Známý italský kostel Santuario Madonna della Corona zdálky vypadá, jako by byl zavěšený na skále. Proslulé poutní místo, ležící v nadmořské výšce 774 metrů, bylo totiž vybudováno NA STRMÉM ÚBOČÍ HORY. Dnes se k této památce dostanete poměrně snadno: z obce Spiazzi, vzdálené od kostela zhruba půl kilometru, sem vede asfaltová cesta. Kdysi byste však nahoru museli vystoupat po úzké, téměř neschůdné stesce. Jedna z pověstí praví, že místo pro výstavbu kostela vybrali andělé. Ti sem prý přemístili z ostrova Rhodos sochu Panny Marie, aby ji ochránili před dobytými výpravami Turků. Skutečnost je ovšem daleko prozaičtější. Už kolem roku 1000 se zde nacházel skromě zařízený příbytek, v němž se poustevníci oddávali modlitbám – odlehlé místo přímo vybízelo k přemýšlení. Základy dnešního kostela ale byly položeny až pár set let poté. Jeho nynější podoba pochází z 90. let 19. století, o několik desetiletí později byla přestavěna původní zvonice kostela a zároveň přibyly nové kamenné sochy, jimž se naštěstí podařilo přežít i druhou světovou válku. Do 2. poloviny minulého století kostel vstoupil bez sebemenšího poškození, a tak sem brzy začaly proudit davy turistů. Santuario Madonna della Corona je výjimečnou památkou, o čemž svědčí i titul basilica minor, který této svatyni osobně udělil papež Jan Pavel II. (1920 až 2005). Kostely poctěné tímto titulem se totiž řadí k těm nejvýznamnějším.

Obrázek 35 VT k úlohám 30–32, zadání pro žáky pracující s Braillovým písmem (jarní termín MZ 2024)

2.3.8.3 Zadání pro žáky skupin SPUO-2, SPUO-3 a SP-2

Zadání MDT z ČJL v jarním termínu MZ 2024 v úpravě pro žáky skupin SPUO-2, SPUO-3 a SP-2 není veřejně dostupné a nepodařilo se ho získat ani od kolegů z praxe, proto bohužel analýzu tohoto MDT nebylo možné provést.

2.3.8.4 Zadání pro žáky neslyšící, skupina SP-3

Zadání MDT z ČJ pro žáky kategorie SP-3 mělo i v roce 2024 stejnou formu MDT jako v předchozích ročnících, tj. 44 úloh s maximálním bodovým ziskem 68 bodů a spodní hranicí úspěšnosti 44 %. Neliší se ani zastoupení typů úloh a jejich bodového ohodnocení.

Použité VT spadají do následujících komunikačních sfér:

- Reklamní komunikace, zastoupena šestkrát (leták k úlohám 7–14, nabídky k úlohám 20–24),
- Mediální, zastoupena šestkrát (články k úlohám 1, 3, 4, 5, 25–34 a 40–44),
- Literární, zastoupena dvakrát (úryvky z beletrie k úlohám 6 a 35–39),
- Každodenní běžná komunikace, zastoupena jednou (dopis k úloze 2),
- Školní, zastoupena jednou (slohová práce – vypravování k úloze 15–19).

Každá úloha je opět založena na práci s VT, který je buďto prakticky zaměřený, nebo obsahuje informace z běžného života. Dominují útvary ze sféry reklamní a mediální komunikace. Úryvky z literárních děl pochází z LpDM *Harry Potter a tajemná komnata* J. K. Rowlingové a z humoristického románu *Úzkosti a jejich lidé* F. Backmana. Složitější texty jsou autory zadání upraveny na požadovanou jazykovou úroveň B1. Tři mediální články zpracovávají témata týkající se komunity Neslyšících.

2.3.9 Souhrn zjištění z analýz maturitních DT

Kromě varianty DT pro intaktní žáky existuje hned několik verzí zadání, které různými formami modifikací reflektují potřeby zapříčiněné jednotlivými typy znevýhodnění.

Nejširší škála variant zadání existuje každoročně pro skupiny žáků se ZP: verze v černotisku, která nejuvěrněji kopíruje zadání pro intaktní žáky, je dostupná ve velikostech písma od 14 do 26 bodů a dále je publikováno zadání v prostém textu, které je možné použít i pro práci na PC, případně pro tisk v Braillově písmu. Nejčastější modifikací v zadáních pro žáky se ZP, kteří pracovali ve zadáních v černotisku, bylo upravené pole pro zápis odpovědi (výskyt v 33 % analyzovaných úloh), poté nahrazení podtržených pasáží verzálkami (22,8 % úloh), následováno modifikací kurzívy, a to buď běžným textem v uvozovkách, či verzálkami. Bližší přehled četnosti modifikací poskytuje tabulka č. 31.

V některých úlohách došlo k souběhu více modifikací v závislosti na podobě

zvýraznění v zadání pro intaktní žáky. Celkem bylo v zadáních MDT pro ZP identifikováno deset forem grafické modifikace úloh. V zadání pro žáky se ZP jsou rovněž užívány slovní popisy pro lepší orientaci – např. v úlohách seřazovacích jsou jednotlivé možnosti odpovědi označeny „první část, druhá část“ atd. Od roku 2022 přestávají být v modifikovaném zadání pro ZP postupně uvedeny zdroje VT, pravděpodobně pro snížení vizuální zátěže žáků.

Tabulka 29 Souhrn typů grafických modifikací úloh v MDT z ČJL pro skupiny ZP

Modifikace	Četnost	Relativní četnost
<i>Upravené pole pro zápis odpovědi</i>	74	33 %
<i>Podtržení nahrazeno verzálkami</i>	51	22,8 %
<i>Kurzíva nahrazena běžným textem v uvozovkách</i>	32	14,3 %
<i>Kurzíva nahrazena verzálkami</i>	28	12,5 %
<i>Kurzíva nahrazena běžným textem</i>	14	6,2 %
<i>Podtržení nahrazeno ztučněním</i>	11	4,9 %
<i>Ztučnění nahrazeno verzálkami</i>	8	3,6 %
<i>Kurzíva nahrazena ztučněním</i>	3	1,3 %
<i>Podtržení nahrazeno vypsáním z textu</i>	3	1,3 %
<i>Zvýraznění doplněno vypsáním z textu</i>	1	0,4 %

V zadáních pro žáky skupin SPUO-2, SPUO-3 a SP-2 bylo nejčastější modifikací zvýraznění klíčových slov v zadání úloh, tato úprava se vyskytovala kromě dvou výjimek naprosto u všech zkoumaných úloh. Druhou nejčetnější byla modifikace pole pro zápis odpovědi (použito u 37,5 % úloh). Dále byla v zadáních systematicky nahrazována kurzíva jinými typy zvýraznění, nejčastěji šlo o nahrazení běžným textem v uvozovkách (u 18,7 % úloh). Celkem bylo v zadáních MDT pro skupiny SPUO-2, SPUO-3 a SP-2 identifikováno šest forem grafické modifikace úloh. U některých úloh došlo k souběhu více modifikací, pakliže chtěli autoři odlišit např. hledaný výraz od příkladové věty, když byly oba úseky ve verzi pro intaktní žáky zvýrazněny kurzívou.

Přestože v některých zdrojích není doporučováno užívat v textech pro žáky se SPU podtržení⁹⁵, v zadáních pro skupiny SPUO-2, SPUO-3 a SP-2 je tento způsob zvýrazňování informací ponechán. Podobně jako u zadání pro žáky se ZP dochází od roku 2022 postupně k vynechávání údajů o zdroji VT u většiny úloh, pravděpodobně z důvodu snížení vizuálního a informačního zatížení žáků.

Tabulka 30 Souhrn typů grafických modifikací úloh pro skupiny SPUO-2, SPUO-3 a SP-2

Modifikace	Četnost	Relativní četnost
<i>V zadání ztučněna klíčová slova</i>	158	98,7 %
<i>Upravené pole pro zápis odpovědi</i>	60	37,5 %
<i>Kurzíva nahrazena běžným textem v uvozovkách</i>	30	18,7 %
<i>Kurzíva nahrazena běžným textem</i>	12	7,5 %
<i>Kurzíva nahrazena verzáčkami</i>	13	8,1 %
<i>Kurzíva nahrazena ztučněním</i>	6	3,7 %

Zadání pro žáky se SP ve skupině 3, jejichž mateřským jazykem je ČZJ, představuje samostatný typ MDT, který má meziročně identickou strukturu otázek z hlediska tematického, typu úloh i jejich bodování. Tato jednotnost formy může žákům pomoci lépe se na zkoušku dopředu připravit. Všechny úlohy jsou textocentrické a zaměřují se na ověření jazykových kompetencí a čtení s porozuměním, a to na úrovni B1 dle SERR. Otevřené úlohy se vyskytují u úloh zaměřených na aplikaci poznatků z tvarosloví a slovo tvorby. Použité texty vychází z každodenního života a zahrnují primárně texty ze sféry mediální komunikace, reklamní komunikace (zejm. letáky a nabídky), případně upravené úryvky z méně náročných literárních žánrů (LpDM, humoristické romány atp.), nutno rovněž podotknout, že v žádném z analyzovaných zadání pro skupinu SP-3 se jako VT nevyskytovala poezie. Přidanou motivační hodnotu mají publicistické články referující o

⁹⁵ Viz kapitola 1.8

tématech z prostředí Neslyšících (neslyšící sportovci, známé osobnosti aj.). Lze tedy říci, že modifikace respektují potřeby pramenící z odlišné jazykové úrovně a životní zkušenosti Neslyšících.

2.4 Komparace úspěšnosti žáků se SVP a žáků intaktních

Z grafů v Příloze 4, jež pro účely této práce laskavě poskytlo analytické oddělení společnosti CERMAT, lze vyčíst, jak si stojí jednotlivé skupiny žáků s PUP MZ v porovnání se žáky intaktními co do řešitelské úspěšnosti v rámci MDT z ČJL. V následujícím přehledu budou primárně shrnuta data z jarních termínů MZ z let 2018–2024, tedy ze stejného období, z něž pocházely MDT zkoumané v předešlých kapitolách. Jelikož však materiály poskytují data již od roku 2013, budou v odůvodněných případech zmíněny i informace mimo primární časový rámec.

Předně je potřeba zdůraznit, že kromě kategorie SPUO, jejíž zastoupení se pohybovalo každoročně v řádech tisíců, maturovalo z ČJL v dalších kategoriích s PUP MZ vždy několik desítek, maximálně stovka řešitelů, přičemž toto číslo se dále rozměňovalo mezi jednotlivé skupiny daných kategorií, a proto ve výsledcích hrají velkou roli faktory ovlivňující jednotlivé žáky, jako jsou rysy osobnosti (Čáp a Mareš, 2001, s. 158-168), intrapsychické příčiny související mj. s motivací či intelektuální pasivitou (Kohoutek, 1996, s. 37) a momentální psychický stav, které nevypovídají o tendencích daných skupin a kategorií jako celků.

Kategorie žáků s TP, která představovala ve zkoumaném období každoročně 0,1–0,2 % z celkového počtu maturantů (v jednotlivých skupinách maturovalo v každém jarním termínu mezi 16 a 59 žáky), patří mezi kategorie, jež se svými výsledky nejvíce blížily úspěšnosti intaktních žáků. Nezvyklý výkyv je vidět pouze v roce 2019 u skupiny TP-3, kde počet neúspěšných řešitelů dosahoval 24 %. Skupina TP-2 se v letech 2020–2022 blížila k 20 % míře neúspěšnosti při řešení MDT z ČJL, avšak v následujících letech se toto číslo opět snížilo. Jelikož praxe je taková, že žák spadá do kategorie PUP MZ na základě znevýhodnění, které ho při skládání MZ ovlivňuje nejvíce, lze předpokládat, že se v této kategorii jedná pouze o žáky, jejichž TP nijak výrazně neovlivňuje jejich kognitivní schopnosti a smyslové vnímání, a proto jsou modifikace zohledňující jejich fyzické potřeby

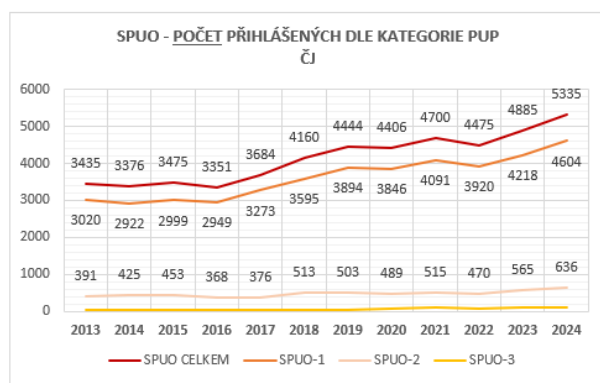
zřejmě dostačující.

Nejpočetnější kategorií PUP MZ v rámci MDT z ČJL byla každoročně kategorie žáků SPUO, tedy souhrnná skupina žáků se specifickými poruchami učení, PAS, poruchami pozornosti a žáci-cizinci, jejíž charakteristika je rozebrána v kapitolách 1.7 a 1.8, která ve sledovaném období představovala v každém ročníku přes 6 % maturantů. Zároveň se jednalo o kategorii, jež se spolu s kategorií SP potýkala s nejvyšší relativní mírou řešitelské neúspěšnosti. Příčinou relativně vysoké řešitelské neúspěšnosti může být charakter znevýhodnění, který ovlivňuje u žáků s SPU kognitivní dovednosti a u žáků se SP porozumění českému jazyku. Výsledky skupiny SPUO-2 i úspěšnější skupiny SPUO-1, jejichž křivky neúspěšnosti při řešení MDT z ČJL jsou si až na stálý několikaprocentní rozdíl velmi podobné, víceméně kopírují křivku neúspěšnosti intaktních žáků, z čehož lze usuzovat, že některé ročníky obsahovaly obecně náročnější úlohy než jiné. Paradoxně žáci ze skupiny SPUO-3 vykazovali ve sledovaném období nižší míru neúspěšnost nejen oproti skupinám s 1. a 2. stupněm PUP MZ, ale do roku 2023 i oproti žákům intaktním, s mírou neúspěšnosti každoročně pod 10 % (výjimku tvořil rok 2020 s mírou neúspěšnosti 11,8 %, avšak v tomto ročníku je patrně kvůli covid-19 skokový nárůst neúspěšnosti rovněž u dalších kategorií žáků s PUP MZ i u žáků intaktních), z čehož vyplývá, že míra a typ modifikací nastavených pro 3. skupinu (tj. časový limit prodloužený o 100 %, modifikovaný MDT z ČJL a u žáků mimo SPU využití asistence) nejlépe vyhovovaly potřebám žáků a dokázaly adekvátně, v podstatě až nadmíru kompenzovat jejich znevýhodnění.

Zatímco u kategorií žáků s TP a SPUO lze vysledovat v rámci míry neúspěšnosti řešitelů MDT z ČJL jisté tendence, u kategorie žáků se SP a ZP vykazují tyto grafy meziročně velké skoky od nulové neúspěšnosti po 20 a více procent. Zde může být tako nekonzistentnost na jednu stranu zapříčiněna nízkým počtem řešitelů v rámci jednotlivých skupin, kdy například ve skupině ZP-1 maturovalo v posledních letech mezi 5 až 14 žáky ročně, u skupiny ZP-2 se jednalo o 20 až 36 žáků ročně a u skupiny ZP-3 šlo o 14 až 28 žáků ročně. Obdobná situace panovala u kategorie SP, kde ve skupině SP-1 maturovalo 40 až 72 žáků ročně, ve skupině SP-2 šlo o 36 až 71 žáků a u skupiny SP-3 se jednalo o 10 až 20 žáků. S ohledem na nízké počty řešitelů tedy nelze výsledky těchto skupin generalizovat, neboť se jedná vždy o reálnou (ne)úspěšnost malého množství jedinců, jejichž výsledek neposkytuje statisticky dostatečná data, která by plnohodnotně vypovídala o funkčnosti nastavení

modifikací pro danou skupinu. Nicméně je nutno dodat, že podobně početná kategorie žáků s TP nevykazuje takto markantní výkyvy v míře úspěšnosti, a tak lze usuzovat, že by meziroční rozdíly ve výsledcích kategorií ZP a SP skutečně mohly být ovlivněny skladbou testových zadání, případně zvolenými modifikacemi.

Stojí za zmínku, že na základě informací o počtu maturantů intaktních i s PUP MZ od roku 2013, lze vysledovat tendenci v narůstajícím počtu žáků s PUP, kteří MZ z ČJL skládají. V jarním termínu MZ 2013 maturovalo z ČJL 95,8 % žáků bez úpravy podmínek, na tuto hodnotu se pak již počet intaktních maturantů dosud nevrátil a téměř stabilně klesal (s odchylkou v roce 2022) až na 92,7 % v roce 2024. Jedinou kategorií žáků s PUP MZ, která odpovídala tomuto trendu, je souhrnná kategorie SPUO, jež se z podílu 3,9 % maturantů v roce 2013 dostala na 6,9 % v roce 2024. Mírná odchylka, která se vyskytla v řádu desetin procenta v roce 2022, se týkala právě této kategorie a mohla být způsobena pandemií covid-19, kdy mohlo být pro některé žáky složitější získat posudek ze ŠPZ. Nárůst v počtu maturantů s PUP MZ lze pozorovat hlavně ve skupině SPUO-1, která je ze všech skupin žáků s PUP MZ obecně nejpočetnější, a mírně i ve skupině SPUO-2. Stoupající počty v rámci těchto skupin mohou být důkazem, že žáci, případně i jejich blízcí, vnímají modifikace MZ z ČJL jako funkční a je pro ně žádoucí nárok na PUP MZ získat.

Obrázek 36 Vývoj meziročního srovnání počtů přihlášených k MZ z ČJL v kategorii SPUO

2.5 Interpretace výsledků, diskuse

V dotazníkovém šetření se potvrdilo, že většina žáků se SVP má představu o možných modifikacích MZ z ČJL a vyučující se uzpůsobení podmínek snaží zapojovat i do školní přípravy na MZ. Vzhledem k tomu, že mnozí žáci uvedli, že v domácí přípravě trénují na MDT vyplňováním starších ročníků testů, je praktické, že skupiny s PUP MZ mají ukázková zadání dostupná na webu CERMAT, nicméně pro skupiny ZP-2 a ZP-3 je dostupné pouze jedno vzorové zadání, a to z roku 2018, kdy se MDT z ČJL mírně lišil i obsahově.⁹⁶ Pro žáky se ZP by tedy mohlo být přínosné, kdyby bylo zveřejněno více MDT z ČJL modifikovaných pro jejich skupiny.

Analýzy modifikací MDT z ČJL ukázaly, že na celostátní úrovni jsou pro každou skupinu s PUP MZ aplikovány několikero způsoby úprav podmínek, od zvýšení časového limitu, přes možnost využití kompenzačních pomůcek, možnost alternativního zápisu, úpravy zadání MDT z ČJL až po možnost asistence. Ohledně úprav zadání se nejčastěji jedná o modifikace grafické (velikost písma, změny typů zvýraznění pasáží), úpravu pole pro zápis odpovědi atp.

Ze stabilního nárůstu počtu žáků s PUP MZ vyplývá, že jsou si žáci se SVP, potažmo u dosud nezletilých jejich zákonní zástupci, vědomi možnosti nároku na PUP u MZ a z něj vycházející modifikace zkoušky považují za funkční, a tím pádem žádoucí. Totéž potvrzují i výsledky dotazníkového šetření mezi letošními maturanty i jejich vyučujícími, kde obě skupiny hodnotí úpravy MZ z ČJL kladně.

Z porovnání řešitelské úspěšnosti MDT z ČJL mezi žáky intaktními a kategorií SPOU vyvstává otázka, jestli by nebylo vhodné nastavit uzpůsobení skupinám SPUO-1 a SPUO-2 důkladněji tak, aby se jejich řešitelská úspěšnost zvýšila (např. poskytnutím modifikovaného MDT z ČJL i skupině SPUO-1 či poskytnutím delšího časového limitu skupině SPUO-2), a naopak mírně zredukovat PUP MZ u skupiny SPUO-3, čímž by její řešitelská úspěšnost srovnala s úspěšností ostatních skupin.

Za zvážení stojí rovněž současný postoj vůči žákům-cizincům, kteří jsou sice na jednu stranu vnímání jako žáci se SVP a mají nárok na delší časový limit a použití kompenzačních pomůcek, ve srovnání se žáky skupiny SP-3, jejichž mateřským jazykem

⁹⁶ Viz podkapitola 2.3.2.2

rovněž není čeština, však absolvují MZ z ČJL v nepoměrně těžší formě. Samozřejmě se dá argumentovat rozdílnými možnostmi profesního uplatnění a dalšího studia těchto dvou skupin maturantů, přesto by mohlo být přínosné uvažovat o tom, jestli by z přepracované formy MZ nebenefitovala právě i skupina žáků-cizinců. Proto by bylo dobré při případných diskuzích o maturitní reformě zohlednit i skupinu žáků s OMJ, u níž můžeme předpokládat, že se s ohledem na globální geopolitickou situaci bude i do budoucna rozrůstat.

Jaký bude vývoj maturitních zkoušek, můžeme v současnosti pouze odhadovat. V médiích se začínají objevovat nástiny novely školského zákona, která by školní část maturitní zkoušky přeměnila v obhajobu komplexní mezipředmětové práce⁹⁷, jež je na některých typech středních škol ve fázi pokusného ověřování již od roku 2021.⁹⁸ Jak zjistil doc. Štěpáník (2018), mnozí učitelé v současnosti koncipují ČJL ve značné míře jako nácvik konkrétních úloh a strategií k úspěšnému zvládnutí MZ. Odklon od typizovaných úloh směrem ke kreativnímu a komunikačnímu pojetí zkoušky by mohl znamenat krok směrem k modernizaci celé výuky ČJL s větším prostorem pro individualizaci.

2.6 Limity výzkumu

Je potřeba zmínit některá omezení, která tento výzkum provázela, a to jak v rámci dotazníkového šetření, tak při analýze jednotlivých zadání MDT z ČJL i při datové analýze řešitelské úspěšnosti žáků.

2.6.1 Limity dotazníkového šetření

Prvním omezením je získané množství respondentů, vzhledem k celkovému počtu žáků maturujících v jarním termínu MZ, který se každoročně pohybuje u žáků intaktních mezi 60 a 70 tisíci maturantů a u žáků s PUP mezi 4 a 5 tisíci maturantů, nepředstavuje získaný počet respondentů relevantní vzorek cílové skupiny. Totéž platí pro počet respondentů z řad vyučujících, byť se zde celkový počet středoškolských češtinářů dá určit pouze odhadem

⁹⁷ Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/ministerstvo-skolstvi-chysta-zmenu-v-maturitach-nove-mela-jejich-soucasti-byt_2406182136_hof [cit. 2024-08-17]

⁹⁸ více viz <https://msmt.gov.cz/vzdelavani/stredni-vzdelavani/pokusne-overovani-alternativni-zkousky-profilove-casti> [cit. 2024-08-17]

z celkového počtu pedagogů na SŠ, kde Český statistický úřad eviduje cca 44 tisíc vyučujících.⁹⁹ Jisté tedy je, že počet češtinářů připravujících žáky k MZ, kteří tvoří z podstaty hodinové dotace předmětu ČJL nezanedbatelnou část všech SŠ pedagogů, se bude pohybovat v řádech tisíců, a tedy ani zde nemohou data získaná dotazníkovým šetřením vypovídat o statisticky významné zkušenosti. Z toho důvodu je potřeba brát výsledky tohoto šetření spíše jako kvalitativní, i přes kvantitativní charakter dotazníkového šetření. Nicméně je nutné vzít v potaz, že středních škol zřízených dle 16 odst. 9 školského zákona funguje v Česku v současné době pouze 17.¹⁰⁰ Dle webových stránek mají jednotlivé školy 1-4 učitele ČJL, což je celkem do 60 vyučujících, a tedy 7 zúčastněných respondentů z řad češtinářů působících na tomto typu škol lze označit za dostatečně reprezentativní počet.

Dalším omezením je online forma dotazníku, kdy nelze ověřit příslušnost respondentů do daných cílových skupin, a je tak třeba spoléhat na jejich poctivost při vyplňování. S tímto problémem jsme se snažili vyrovnat šířením dotazníku přes kolegy a profesní skupiny.

Za jisté omezení by rovněž mohlo být považováno nerovnoměrné zastoupení jednotlivých typů středních škol. Nejvíce žáků-respondentů se totiž označilo za gymnazisty, a to 75 % respondentů. Respondenti z obchodních akademií, středních odborných škol a středních odborných učilišť s maturitními obory představují tedy ve srovnání s žáky gymnázií dohromady pouhou jednu čtvrtinu respondentů. Jedním z příčin této nerovnováhy byla omezenější míra osobních kontaktů na středních školách mimo gymnázia a dále se jednalo o výrazně nižší návratnost dotazníků právě z těchto typů škol. Bez ohledu na příčinu vyššího zastoupení gymnazistů je nutné mít na paměti, že gymnázia vedou své žáky k odlišným studijním návykům oproti jiným typům škol.¹⁰¹

V neposlední řadě je třeba upozornit na subjektivitu, která mohla ovlivnit validitu dotazníkového šetření (Gavora, 2020, s. 105–106), obzvlášť ve verzi pro maturanty u otázek zjišťujících typ SVP a uplatňování PUP MZ z ČJL je možné, že žáci sami přesný rozsah

⁹⁹ Data ke 30. 9. 2023 viz <https://csu.gov.cz/pracovnici-a-mzdy-ve-vzdelavani?pocet=10&start=0&podskupiny=233&razeni=-datumVydani> [citováno 24-02-2025]

¹⁰⁰Jedná se o 8 SŠ pro žáky se SP, 5 SŠ pro žáky se ZP a 4 SŠ pro žáky s TP. Výsledky byly získány vyhledáváním SŠ dle typů SVP na portále <http://is.brailnet.cz/skoly.php>.

¹⁰¹ Jak stojí v RVP G „Gymnázium má vytvářet náročné a motivující studijní prostředí.“

svého znevýhodnění ani neznají, případně jim jejich typ SVP komplikuje vyplňování dotazníku. Subjektivní posuzování rovněž platí pro škálované otázky týkající se přípravy na MZ doma a ve škole, jejichž cílem však bylo zjistit mj. pocíťovanou důležitost dané části zkoušky, resp. obavu z ní, nikoliv přesný rozsah přípravy, a proto zde subjektivita nepředstavuje překážku.

Dále byl u některých žáků-respondentů zaznamenán nesoulad mezi jednotlivými odpověďmi, a to ve všeobecné části, kde např. u respondenta s USER ID 19 se v sérii odpovědí vyskytovala souběžně tvrzení, že nemá speciální potřeby ani nevyužívá modifikace, ale zároveň má dyslexii a dysgrafii. U respondentů s nekonzistentními odpověďmi byla tedy přikládána váha tvrzením, která se u daného respondenta objevovala ve více variacích.

2.6.2 Limity analýz MDT a řešitelské úspěšnosti

Při analýze zadání MDT z ČJL pro intaktní žáky, od nichž se odvíjely modifikované verze, byly úlohy rozřazovány do tematických okruhů, z nichž vycházely. Protože však některé úlohy k úspěšnému vyřešení předpokládaly aplikaci znalostí z více oblastí, je jisté, že jiní badatelé by některé z úloh přiřadili do odlišné kategorie.¹⁰² Tento fakt bylo tedy potřeba mít na vědomí při interpretaci zjištění týkajících se tematických okruhů.

Práce s datovou analýzou řešitelské úspěšnosti se potýkala s problémem nízkých počtů řešitelů v jednotlivých skupinách žáků s PUP, které omezovaly zobecňování výsledků, neboť zde bylo potřeba brát v potaz roli psychologických faktorů, které mohly zapříčinit neúspěch jedinců a ovlivnit tak celkovou statistiku. Rovněž meziroční srovnání nemůže být vypovídající z důvodů různé úrovně obtížnosti jednotlivých ročníků MDT (toto kolísání je patrné z výkyvů v řešitelské úspěšnosti intaktních žáků).

Nedostatkem této práce je rovněž fakt, že se nepodařilo od společnosti CERMAT získat informace ohledně chybovosti konkrétních skupin s PUP MZ u jednotlivých testových úloh při MDT z ČJL. Kdyby byla k dispozici tato data, jimiž v současnosti analytické oddělení CERMATu nedisponuje, bylo by možné lépe identifikovat úlohy, jež byly pro

¹⁰² Jak je patrné už ze srovnání s výsledky kolegy Veselého.

určité skupiny žáků s PUP MZ více problematické než pro intaktní žáky a zapříčinily rozdíl v úspěšnosti těchto skupin oproti intaktním řešitelům.

Závěr

Tato práce se zabývala modifikacemi MZ z ČJL pro žáky se SVP, hlavním předmětem zkoumání byly MDT z ČJL z jarních termínů MZ z let 2018–2024 a jejich úpravy pro jednotlivé skupiny žáků s PUP MZ. Cílem práce bylo zmapovat rozsah a formu modifikací společné části MZ z ČJL a ověřit jejich dostatečnost s ohledem na potřeby jednotlivých skupin žáků s PUP MZ.

Jelikož se během psaní ukázalo, že odborné literatury k tématu modifikací MZ z ČJL pro žáky se SVP není v současnosti dostatek, věříme, že bude tato práce přínosem pro odbornou veřejnost tím, že jednak přináší souhrnnou analýzu struktury společné části MZ z ČJL v jejich modifikovaných verzích a popis konkrétních modifikací, jednak mapuje vývoj míry zastoupení jednotlivých skupin žáků s PUP MZ v rámci MDT z ČJL a jejich řešitelskou úspěšnost ve srovnání s intaktní žakovskou populací. Práce rovněž přináší informace ohledně formy a frekvence přípravy žáků na dílčí části MZ z ČJL,

Zvláště pak začínajícím středoškolským učitelům ČJL, kteří, jak bylo zjištěno z datové analýzy meziročního počtu řešitelů MZ z ČJL, se budou se žáky se SVP ve svých třídách setkávat stále častěji, může tato práce poskytnout podporu jednak v podobě specifikace potřeb jednotlivých skupin žáků s PUP MZ v kontextu ČJL, jednak formou přehledu dostupných modifikací MZ z ČJL a jejich praktické aplikace v konkrétních úlohách zadání MDT z ČJL.

Na základě provedených analýz PUP MZ v rámci MZ z ČJL lze konstatovat, že modifikace zohledňují potřeby skupin žáků se SVP. Analýzy variant MDT z ČJL dále ukázaly, že nejčastější jsou modifikace grafické (větší písmo, zarovnání odstavců, systematické nahrazování kurzívy, příp. u žáků se ZP i podtržených pasáží) a úprava testových sešitů pro přímý zápis odpovědi. Je potřeba zmínit, že některé modifikace jsou nekonzistentní a meziročně jejich výskyt není vyrovnaný, byť by je stálo za to zapojit více

(např. vypsání zvýrazněného úseku z textu v zadání pro ZP).

Specifickými modifikacemi jsou úpravy pro skupinu neslyšících žáků SP-3, která skládá MDT přizpůsobený pro jazykovou úroveň B1, čemuž odpovídá jak volba VT, tak složení úloh. Oproti ostatním skupinám žáků s PUP mají žáci skupiny SP-3 jasnou představu o podobě MDT, neboť rozvržení tematických celků a typů úloh zůstává meziročně neměnné.

Adekvátnost modifikací potvrzují i respondenti provedeného dotazníkového šetření, a to jak z řad samotných maturantů, tak z řad středoškolských vyučujících ČJL, obě tyto skupiny vnímají modifikace většinou jako dostatečné. Z dotazníkového šetření dále vyplynulo, že u žáků se SVP při přípravě na MZ z ČJL převládá domácí příprava na MDT formou procvičování s pomocí zadání z předchozích ročníků. Výzkum tedy potvrdil předpoklad, že žáci se SVP věnují více času přípravě na MZ z ČJL než jejich intaktní vrstevníci. Z toho důvodu by bylo žádoucí mít k dispozici i více než jedno zadání ve variantě pro žáky se ZP.

Z dotazníkového šetření rovněž vyplynulo, že v současné době se v maturitních ročnících vyskytují žáci, kteří PO nemají, přestože by na něj dle vyučujících měli nárok, dále tací, kteří dle svých slov PO mají, avšak vyučující jejich SVP nereflektují, a v neposlední řadě rovněž žáci, již si svou přináležitostí do jedné z kategorií SVP nejsou jisti. Tato zjištění jsou důkazem existence jakési šedé zóny, v níž se nacházejí žáci, kteří by benefitovali z další diagnostiky SVP, případně většího zakompenzování identifikovaných obtíží a přístupu k modifikacím MZ z ČJL.

V této práci byly zkoumány modifikace současné společné části MZ z ČJL, avšak pokud by došlo v budoucnu k zavedení mezipředmětové maturitní práce, dostali by vyučující i žáci impulz k většímu rozvoji kritického myšlení a argumentačních dovedností bez nutnosti zaměřovat se na typické úlohy, které se v MDT z ČJL objevují. Zároveň by zde vznikla možnost profilace jednotlivých maturantů na základě jejich zájmů a schopností. Modifikace by pak mohly být spíše obecného charakteru, jako je úprava rozsahu práce a formy prezentace.

Je však potřeba dodat, že respondenti dotazníkového šetření nebyli mezipředmětové maturitní práci většinou nakloněni, ať už z důvodu nedostatečné informovanosti o aktuálně pilotovaném projektu, či kvůli obavám z další zátěže pedagogů při vedení mezipředmětových prací.

Datovou analýzou meziročních počtů maturantů v jednotlivých skupinách PUP MZ, kteří konali MDT z ČJL v jarním termínu MZ v letech 2013–2024, bylo dále zjištěno, že zájem o PUP MZ, obzvláště v kategorii SPUO, má narůstající tendenci. Tato skutečnost poukazuje na kladné vnímání poskytovaných modifikací, které svým rozsahem a variantami reflektují potřeby jednotlivých skupin žáků se SVP a napomáhají tak k vyšší inkluzivitě českého vzdělávacího systému.

Seznam použitých informačních zdrojů

ALLMAN, Tamby. et al. *Including students who are deaf or hard of hearing: Principles for creating accessible instruction. Preventing School Failure: Alternative Education for Children and Youth*. Vol. 63. Online. 2019. 2. vyd. s. 105-112 Taylor & Francis Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1045988X.2018.1501655> [cit. 2025-03-01]

ANDREJSEK, Jan. *Maturitní zkouška z českého jazyka v úpravě pro neslyšící*. Praha: FF UK, 2018. [online]. Dostupné z: https://ujkn.ff.cuni.cz/wp-content/uploads/sites/64/2018/10/maturitni_zkouska_z_cj_v_uprave_pro_neslysic_i_prezentace.pdf [cit. 2024-12-08]

ANDREJSEK, Jan. *Maturitní zkouška z českého jazyka v úpravě pro neslyšící ve světle testování češtiny jako cizího jazyka*. Praha: FF UK, 2015. Diplomová práce. Vedoucí práce: Mgr. Andrea Hudáková, PhD. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/67351> [cit. 2024-12-08]

ANDREJSEK, Jan. *Státní maturitní zkouška z českého jazyka pro neslyšící studenty*. Bakalářská práce, vedoucí Pacovská, Jasňa. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českého jazyka a teorie komunikace, 2010. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/37654> [cit. 2025-29-03]

BARTOŇOVÁ, Miroslava. *Kapitoly ze specifických poruch učení II*. Brno: MU, 2005.

BARVÍKOVÁ *Katalog podpůrných opatření: Dílčí část pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu sluchového postižení*. Olomouc: UPOL, 2015. Dostupné z: <http://katalogpo.upol.cz/sluchove-postizeni-nebo-oslabeni-sluchoveho-vnimani/uvod-5/> [cit. 2024-07-14]

BAUCKHAM, Ian. *GCSE 9–1 grades to uni places: What you need to know about 2024 exam results*. [online] Ofqual, 2024. Dostupné z: <https://ofqual.blog.gov.uk/2024/08/05/gcse-9-1-grades-to-uni-places-what-you-need-to-know-about-2024-exam-results/> [cit. 2024-08-17]

BAUMGARTNEROVÁ, Gabriela. *Maturitní zkouška v datech*. TOPAZ: Policy Paper č. 8/2020. Praha: TOPAZ, 2020. Online. Dostupné z: https://top-az.eu/wp-content/uploads/2020/06/TOPAZ-PP-2020_08-Maturitní-zkouška-v-datech.pdf [cit. 2025-03-29]

Bayerisches staatsministerium für unterricht und kultus. *Gymnasiale Oberstufe*. 3. března 2024 Online. Dostupné z: <https://www.gymnasiale-oberstufe.bayern.de/abiturpruefung/faecherwahl> [cit. 2024-08-18]

British Dyslexia Asociation. *Dyslexia Style guide*. Online. 2023. Dostupné z: <https://cdn.bdadyslexia.org.uk/uploads/documents/Advice/style-guide/BDA-Style-Guide-2023.pdf?v=1680514568> [cit. 2025-02-25]

BUMBUC, Stefania. *About Subjectivity in Qualitative Data Interpretation*. International Conference KNOWLEDGE-BASED ORGANIZATION vyd. XXII. 2016. číslo 2. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/305760585_About_Subjectivity_in_Qualitative_Data_Interpretation [cit. 2025-03-02]

BYČKOVSKÝ, Petr a ZVÁRA, Karel. *Konstrukce a analýza testů pro přijímací řízení*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2007. ISBN 978-80-7290-331-3

ČADILOVÁ, Věra. ŽAMPACHOVÁ, Zuzana. *Strukturované učení: Vzdělávání dětí s autismem a jinými vývojovými poruchami*. 1. vydání. Praha: Portál, 2008, 408 stran. ISBN 978-80-7367-475-5

ČADILOVÁ, Věra. ŽAMPACHOVÁ, Zuzana. *Tvorba individuálních vzdělávacích plánů pro žáky s poruchou autistického spektra*. 2. vydání. Praha: Pasparta, 2021, 111 stran. ISBN 978-80-88290-68-1

ČADOVÁ, Eva a kol. *Katalog podpůrných opatření: Dílčí část pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu tělesného postižení nebo závažného onemocnění*. Online. UPOL 2015. Dostupné z: <https://inkluzi.upol.cz/ebooks/katalog-tp/katalog-tp.pdf> [cit. 2024-07-14]

Cambridge International. *AS and A-levels English Language*. Online. 2022. Dostupné z: <https://www.cambridgeinternational.org/programmes-and-qualifications/cambridge-international-as-and-a-level-english-language-9093/past-papers/> [cit. 2024-08-17]

Cambridge International. *AS and A-levels English Literature*. Online. 2022. Dostupné z: <https://www.cambridgeinternational.org/programmes-and-qualifications/cambridge-international-as-and-a-level-english-literature-9695/past-papers/> [cit. 2024-08-17]

CARMONA NÚÑEZ, Noelia. *Selectividad 2024: las adaptaciones para el alumnado con necesidades especiales*. Online. Educaweb, 2024. Dostupné z: <https://www.educaweb.com/noticia/2024/02/13/selectividad-2024-como-pedir-adaptaciones-alumnado-necesidades-especiales-21482/> [cit. 2024-08-17]

Centra komisja egzaminacyjna. *Egzamin maturalny–Informatory: Część ogólna informatora od roku 2025*. 2023. Dostupné z: https://cke.gov.pl/images/EGZAMIN_MATURALNY_OD_2023/Informatory/20250210%20Informatory%20Część%20ogólna%20EM23%20wer_2025.pdf [cit. 2025-03-23]

Centra komisja egzaminacyjna. *Egzamin maturalny–Informatory: Język polski na poziomie podstawowym*. 2023. Dostupné z: https://cke.gov.pl/images/EGZAMIN_MATURALNY_OD_2023/Informatory/2024/Informatory/EM2024_jezyk_polski_pp.pdf [cit. 2025-02-23]

CERMAT. *Katalog požadavků k MZ z českého jazyka a literatury*. Dostupné z: <https://maturita.cermat.cz/menu/katalogy-pozadavku> [cit. 2024-07-17]

CERMAT. *Kategorizace žáků s PUP*. Dostupné z: <https://maturita.cermat.cz/menu/upravy-podminek-zkousky/kategorizace-zaku> [cit. 2024-07-20]

CERMAT. *Kritéria hodnocení MZ*. Online. 2024. Dostupné z: https://maturita.cermat.cz/files/files/Sdělení_VŘ_MSMT-64_2024-3.pdf [cit. 2024-08-30]

CERMAT. *Maturita bez handicapu*. Online. 2016. Dostupné z: https://maturita.cermat.cz/files/files/uprava-podminek/Podrobna-charakteristika-uzpusobeni-podminek_ver2016.pdf [cit. 2024-07-17]

CERMAT. *Maturitní zpravodaj*. Online. 2008-2025. Dostupné z: <https://maturita.cermat.cz/archiv-maturitni-zkousky/maturitni-zpravodaje-archiv> [cit. 2024-08-13]

CERMAT. *Přehled uzpůsobení podmínek*. Online. 2020. Dostupné z: https://maturita.ceremat.cz/files/files/uprava-podminek/Aktualizace_2020/CISKOM_Prehled_uzpusobeni_2020.pdf [cit. 2024-07-17]

CERMAT. *Testy a zadání z předchozích období: Český jazyk a literatura*. Online. Dostupné z: <https://maturita.ceremat.cz/menu/testy-a-zadani-z-predchozich-obdobi/cesky-jazyk-a-literatura> [cit.2024-07-20]

CERMAT. *Ukázky upravené zkušební dokumentace*. Dostupné z: <https://maturita.ceremat.cz/menu/upravy-podminek-zkousky/ukazky-upravene-zkusebni-dokumentace> [cit.2024-07-20]

CERMAT. *Uzpůsobení podmínek*. Online. Praha. Dostupné z: <https://maturita.ceremat.cz/menu/upravy-podminek-zkousky/uzpusobeni-podminek> [cit.2024-07-16]

CERMAT. *Zkoušky společné části*. Online. Dostupné z: <https://maturita.ceremat.cz/menu/maturitni-zkouska/zkousky-spolecne-casti/cesky-jazyk-literatura> [cit. 2024-07-17]

ČÁP, Jan a MAREŠ, Jiří. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-463-X

ČTK. *Ministerstvo školství chystá změnu v maturitách. Nově by měla jejich součástí být závěrečná práce*. Praha, 2024. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/ministerstvo-skolstvi-chysta-zmenu-v-maturitach-nove-mela-jejich-soucasti-byt_2406182136_hof [cit. 2024-08-14]

ELIÁŠKOVÁ, Klára. *Specifické aspekty výuky českého jazyka na středních školách u žáků se zrakovým postižením: učební text pro posluchače ČJ učitelství 2. a 3. stupně*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2017. ISBN 978-80-7290-966-7.

GAVORA, Peter. *Výzkumné metody v pedagogice: příručka pro studenty, učitele a výzkumné pracovníky*. Přeložil Vladimír JŮVA. Brno: Paido, 1996. ISBN 80-85931-15-X.

GORZÚNOVÁ, Wanda. *Příručka pro přepis do bodového písma*. Praha: Knihovna a tiskárna pro nevidomé K. E. Macana, 1997. Dostupné z: <https://www.ktn.cz/bodove>

[pismo/attachments/Prirucka%20pro%20prepis%20do%20bodoveho%20pisma.pdf](#) [cit. 2025-03-29]

Gymnázium pro zrakově postižené a Střední odborná škola pro zrakově postižené, Praha 5, Radlická 115. *Tyflopedická podpora učitele střední školy: Adaptace výuky žáka se zrakovým postižením*. Praha, 2017. ISBN 978-80-270-3164-1

HALFAROVÁ, Petra. *Přizpůsobení podmínek maturitní zkoušky u vybraných žáků se speciálními vzdělávacími potřebami*. Ostrava, 2013. bakalářská práce (Bc.). Vedoucí práce: Mgr. Helena Mravcová. OSTRAVSKÁ UNIVERZITA V OSTRAVĚ. Pedagogická fakulta. Dostupné z: <https://theses.cz/id/5gprvd/>

HAVLÍČKOVÁ, Soňa. *Specifika státní maturitní zkoušky pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami*. PF MUNI, 2015. Závěrečná práce. Vedoucí práce: doc. PaedDr. Miroslava Bartoňová, Ph. D Dostupné z: https://is.muni.cz/th/ecvts/ZP_2015_specialni_pedagogika.pdf [cit. 2025-03-29]

Hermann-Böse-Gymnasium. *IB Special Educational Needs Policy at Hermann-Böse-Gymnasium (HBG)*. Online. Brémy, 2021. Dostupné z: <https://www.hbg-bremen.de/fileadmin/IB/SpecialEducationalNeeds.pdf> [cit. 2024-08-17]

HOFFMANNOVÁ, Jana; HOMOLÁČ, Jiří; CHVALOVSKÁ, Eliška; JÍLKOVÁ, Lucie; KADERKA, Petr et al. *Stylistika mluvené a psané češtiny*. Lingvistika. Praha: Academia, 2016. ISBN 978-80-200-2566-1

HORÁKOVÁ, Radka. *Úvod od surdopedie*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0084-0

JANKOVÁ, Jana a kol. *Katalog podpůrných opatření: Dílčí část pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu zrakového postižení a oslabení zrakového vnímání*. Online. Olomouc, 2020. Dostupné z: <http://katalogpo.upol.cz/zrakove-postizeni-nebo-oslabeni-zrakoveho-vnimani/pomucky/4-4-3-reedukacni-a-kompenzacni-pomucky-2/> [cit. 2024-07-20]

JUCOVIČOVÁ, Drahomíra. ŽÁČKOVÁ, Hana. *Katalog podpůrných opatření: Dílčí část pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu specifických poruch učení a chování*. Olomouc, 2020. Dostupné z: <https://databaze.opvvv.msmt.cz/presenters/download/2105> [cit. 2024-07-13]

JURÁKOVÁ, Martina. *Maturita z předmětu český jazyk: Tradiční a státní maturita*. Brno: MUNI, Pedagogická fakulta, 2009. Bakalářská práce: Vedoucí práce: doc. PhDr. Karla Ondrášková, CSc. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/hj1vy/Bakalarska_prace.pdf [navštíveno 2024-08-15]

KELLEMS, Ryan et al. *Special Education in Germany*. *Journal of Special Education Preparation*. sv. 4 Čís. 3 (2024): 66-73. Dostupné z: <https://openjournals.bsu.edu/JOSEP/article/view/4645> [cit. 2025-02-27]

KLÍMOVÁ, Květoslava a ZÍTKOVÁ, Jitka. *Edukace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v českém jazyce a literatuře – zaměření na žáky s SPU a zdravotním znevýhodněním*. Metodická příručka. elektronicky 2020. Dostupné z: <https://munispace.muni.cz/library/catalog/book/1970> [cit. 2024-07-17]

KOHOUTEK, Rudolf a kol. *Základy pedagogické psychologie*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, s.r.o., 1996. ISBN 80-85867-94-X

KONEČNÁ, Petra. *Písemná práce sluchově postiženého studenta střední školy*. Závěrečná práce. Vedoucí práce: PhDr. Pavla Pitnerová, Ph.D. Brno: PdF MUNI, 2020. Online. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/hng09/Pisemna_prace_sluchove_postizeneho_studenta_stredni_skoly.pdf?info=1 [cit. 2025-03-29]

KOUDELKOVÁ, Kristýna. *Analýza maturitních didaktických testů z českého jazyka*. Liberec: TUL, 2020. Bakalářská práce. Vedoucí práce: Mgr. Barbora Štindlová, Ph.D. Dostupné z: <https://dspace.tul.cz/items/4c2ab29c-2939-4754-97cf-9dd317ac5745> [navštíveno 2024-07-17]

KULÍŠEK, Robert a RYŠÁNKOVÁ Magdalena. *Katalog podpůrných opatření: Dílčí část PAS nebo vybraná psychická onemocnění*. Dostupné z: <http://katalogpo.upol.cz/poruchy-autistickeho-spektra-nebo-vybrana-psychicka-onemocneni/1-poruchy-autistickeho-spektra-a-vybrana-psychicka-onemocneni/1-1-poruchy-autistickeho-spektra/> [cit. 2024-07-14]

KRÁTKÝ, Hynek a ŠMEJKALOVÁ, Martina. *Hodnocení písemných slohových prací v německé a české didaktice: komparativní pohled = Assessment of compositions in German and Czech didactics*. *Pedagogika: Didaktika mezi teorií, kurikulem a učitelskou praxí*. Vol.

73 No 2 (2023). Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy. 1951-. ISSN 2336-2189
Dostupné z: <https://doi.org/10.14712/23362189.2022.2292>. [cit. 2025-02-10]

KVĚTOŇOVÁ, Lea a ŠUMNÍKOVÁ Pavlína. *Speciální pedagogika znevýhodněného člověka se zrakovým postižením*. 1.vydání Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2022. 134 stran. ISBN 978-80-7603-337-5

LANG, Sylvia et al. *Consequences of Using Testing Accommodations: Student, Teacher, and Parent Perceptions of and Reactions to Testing Accommodations*. Assessment for Effective Intervention. Svazek 31. 2005. 1. vyd. str. 49-62 Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/073724770503100105?journalCode=aeib> [cit. 2024-08-19]

MATĚJČEK, Zdeněk a VÁGNEROVÁ, Marie a kol. *Sociální aspekty dyslexie*. Praha: Karolinum, 2006, 272 stran. ISBN 8024611732

Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky. *Vyhláška č. 224/2022 Z. z. o strednej škole*. 2022. Dostupné z: <https://www.epi.sk/zz/2022-224#p16> [cit. 2025-02-08]

Ministerium für Kultus, Jugend und Sport Baden-Württemberg. *Leitfaden für die gymnasiale Oberstufe*. Online. 2021. Dostupné z: https://km.baden-wuerttemberg.de/fileadmin/redaktion/m-km/intern/PDF/Publikationen/Gymnasium/2021_Leitfaden_fuer_die_gymnasiale_Oberstufe_Abitur_2024.pdf [cit. 2024-08-18]

MORKES, František. *Historický přehled postavení maturitní zkoušky a analýza jejích funkcí*. Praha: Tauris, 2003. 71 s. ISBN 80-211-0438-4.

MŠMT. *Aktuální počty ukrajinských uprchlíků na českých školách*. Online. Praha, 2023. Dostupné z: <https://msmt.gov.cz/ministerstvo/novinar/aktualni-pocty-ukrajinskych-uprchliku-na-ceskych-skolach> [cit. 2024-07-17]

MŠMT. *Opatření obecné povahy MSMT2487320231*. Online. 2023. Dostupné z: <https://msmt.gov.cz/file/61411/> [cit. 17-07-2024]

[cit. 2024-07-20]

Národný inštitút vzdelávania a mládeže. *Špecifikácia testov zo slovenského jazyka a literatúry z maďarského jazyka a literatúry z ukrajinského jazyka a literatúry pre externú časť a písomnú formu internej časti maturitnej skúšky v školskom roku 2024/2025*. Online. Bratislava: 2024. Dostupné z: https://www2.nucem.sk/dl/5955/Specifikacia_testu_VUJ_MS_2024_2025_web_final.pdf

[citováno 23-02-2025]

Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania. *Maturita 2025: Základné informácie*. Online. 2024. Dostupné z: www2.nucem.sk/dl/5970/Základné%20informácie%20MS%202025_final_20_09_2024.pdf [cit. 2025-02-23]

NPI. *Pedagogický lexikon*. Dostupné z: https://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogick%c3%bd_lexikon/ [cit. 2024-07-20]

Ofqual. *Guide for schools and colleges 2022: GCSEs, AS and A levels. Reasonable adjustments*. Online. 2022. Dostupné z: <https://www.gov.uk/guidance/regulating-gcses-as-and-a-levels-guide-for-schools-and-colleges-2022/reasonable-adjustments> [cit. 2024-08-14]

RELLO, Luz. BAEZA-YEATER, RICARDO. *How to present more readable text for people with dyslexia*. Online. Berlín: Springer-Verlag Berlin Heidelberg, 2015. Dostupné z: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10209-015-0438-8> [cit. 2025-02-25]

Regierungspräsidien Baden-Württemberg. *Fachhochschulreife*. Online. Dostupné z: <https://rp.baden-wuerttemberg.de/rps/abt7/ref75/fachhochschulreife/> [cit. 2025-01-08]

ROBAUSCHOVÁ, Renáta. *Současní žáci středních škol a jejich postoj k maturitní zkoušce z českého jazyka*. Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy. Bakalářská práce: Vedoucí práce: prof. PhDr. Martina Šmejkalová, PhD. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/184076> [cit. 2025-03-05]

ROSE, Chad. et al. *Bullying and Students with Disabilities: The Untold Narrative*. Focus on Exceptional Children. sv. 45, 2012 vyd. 2. Dostupné z: https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/32084753/2012_Rose_Swearer_Espelage_FEC-libre.pdf?1391498795=&response-content-

[disposition=inline%3B+filename%3DBullying_and_Students_with_Disabilities.pdf&Expires=1724070840&Signature=L0zQQMWvPNbS19pfFGWuwVK4wLOpV~8DhyT6qKQIQOxQHVex84GnsPqjs9bmkDfluoBsrccGQ7NzCBAdjbUZKWvQ0DhvEHel4fCOACE1a4sOU~A-rO5d94BYFZuGs9QCyBrScX3EXXJ1EGmn2WIonIJ9Ry~QG0JQLWCH7spPLYvRwH4ceZW6T5sRoLfwDFk4EpgZHht4XTuGgSPB6HdwkwSiQBTilKhr6KSOQB9YkXIhLUsPQmGIo7vCHWmwIOYzynfMk~KaooGSa3t8IS9mZDqQMLzWG4qvmnXjX7YH-V49Xb6ih4qKsU4yGeyhpqX~kkajU-jifi8haWaskM96nw_&Key-Pair-Id=APKAJLOHF5GGSLRBV4ZA](https://www.researchgate.net/publication/351111111/disposition=inline%3B+filename%3DBullying_and_Students_with_Disabilities.pdf&Expires=1724070840&Signature=L0zQQMWvPNbS19pfFGWuwVK4wLOpV~8DhyT6qKQIQOxQHVex84GnsPqjs9bmkDfluoBsrccGQ7NzCBAdjbUZKWvQ0DhvEHel4fCOACE1a4sOU~A-rO5d94BYFZuGs9QCyBrScX3EXXJ1EGmn2WIonIJ9Ry~QG0JQLWCH7spPLYvRwH4ceZW6T5sRoLfwDFk4EpgZHht4XTuGgSPB6HdwkwSiQBTilKhr6KSOQB9YkXIhLUsPQmGIo7vCHWmwIOYzynfMk~KaooGSa3t8IS9mZDqQMLzWG4qvmnXjX7YH-V49Xb6ih4qKsU4yGeyhpqX~kkajU-jifi8haWaskM96nw_&Key-Pair-Id=APKAJLOHF5GGSLRBV4ZA) [cit. 2024-08-19]

ROSS, Peter a RANDOLPH, Justus. *Differences Between Students With and Without ADHD on Task Vigilance Under Conditions of Distraction*. Journal of Educational Research and Practice. Online. 2014, svazek 4, vydání 1, s. 1–10 Dostupné z: <https://scholarworks.waldenu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1080&context=jerap> [cit. 2025-03-08]

SCHMIDTOVÁ, Margita. *Sluchové postižení*. In LECHTA, Viktor. *Inkluzivní pedagogika* 1. vydání. Praha: Portál, 2016, 464 stran. ISBN 978-80-262-1123-5

Společný evropský referenční rámec pro jazyky: jak se učíme jazykům, jak je vyučujeme a jak v jazycích hodnotíme. Online. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-244-0404-4. Dostupné z: <https://msmt.gov.cz/mezinarodni-vztahy/spolecny-evropsky-referencni-ramec-pro-jazyky> [cit. 2024-12-20]

STANCZAK, Arnaud et al. *Can students with special educational needs overcome the “success” expectations?*. Social Psychology of Education. sv. 27. s. 687–708. Online. Springer, 2023. Dostupné z: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11218-023-09806-x> [cit. 17-08-2024]

Školský zákon: zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. Online. Dostupné z: <https://www.e-sbirka.cz/sb/2004/561> [cit. 2024-07-20]

ŠIMKO, Jozef a ŠIMKO, Marián. *Zrakové postižení* In LECHTA, Viktor. *Inkluzivní pedagogika* 1. vydání. Praha: Portál, 2016, 464 stran. ISBN 978-80-262-1123-5

ŠMEJKALOVÁ, Martina. *Čeština a škola - úryvky skrytých dějin: český jazyk a jeho vyučování na středních školách 1918-1989*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1692-6

ŠTĚPÁNÍK, Stanislav. a kol. *Školní výpravy do krajiny češtiny: Didaktika českého jazyka pro základní školy*. 1. vydání. Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2020. ISBN 978-80-7489-595-1

ŠTĚPÁNÍK, Stanislav. *Vliv nové podoby maturitní zkoušky z českého jazyka a literatury na vyučování ve výpovědích učitelů*. Pedagogická Orientace, Brno sv. 28, Čís. 3, (2018): 435-471. DOI:10.5817/PedOr2018-3-435 Dostupné z: <https://www.proquest.com/docview/2137109898?accountid=15618&parentSessionId=RshAuIWSyXZ9Gn9Ve7aBcwLdNxBBRDYAzRKd%2Fh1RhlQ%3D&pq-origsite=primo&sourcetype=Scholarly%20Journals> [cit. 2024-08-30]

TVRDÍKOVÁ, Aneta. *Maturity z českého jazyka dříve a nyní*. Technická univerzita v Liberci, 2013. Bakalářská práce: Vedoucí práce: Mgr. Jarmila Sulovská. Dostupné z: <https://dspace.tul.cz/server/api/core/bitstreams/5b379de6-3d6e-446c-9590-a16f82fbce12/content> [cit. 2024-08-15]

Uni-assist e.V. *Glossary of terms: Fachhochschule (university of applied sciences)*. Online. Dostupné z: <https://www.uni-assist.de/en/tools/glossary-of-terms/description/term/fachhochschule-university-of-applied-sciences/> [cit. 2025-01-8]

UPOL. *Katalog podpůrných opatření*. Dostupné z: <http://katalogpo.upol.cz/> [cit. 2024-07-20]

VESELÝ, Jan. *Analýza maturitních didaktických testů z českého jazyka s důrazem na nejchybovější úlohy a na příčiny jejich chybovosti*. Online. Olomouc, 2024. bakalářská práce (Bc.). UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Filozofická fakulta. Dostupné z: <https://theses.cz/id/krgxk0/> [cit. 2024-08-19]

VYMAZALOVÁ, Petra. *Analýza přístupů k celostátní maturitní zkoušce žáků se speciálními vzdělávacími potřebami*. Online. Brno, PedF MUNI, 2012. Diplomová práce. Vedoucí práce: PhDr. Dana Brožová, Ph.D. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/ytb8m/Diplomova_prace.pdf [cit. 2025-03-29]

Vyjádření k využití nástrojů umělé inteligence

Čestně prohlašuji, že jsem nástroje umělé inteligence používala výhradně k řešení zdrojů a k překladům. Aplikaci ChatGPT jsem používala k vyhledávání zahraničních zdrojů souvisejících se závěrečnými zkouškami a jejich modifikacemi pro žáky s PUP v Polsku a v Německu. Dále jsem využívala aplikaci DeepL k překladům textů z polštiny a němčiny.

Seznam příloh

Příloha 1 – Dotazník pro učitele ČJL na SŠ

Příloha 2 – Dotazník pro maturanty z ČJL

Příloha 3 – Vizualizace výsledků dotazníkového šetření

Příloha 4 – Data o počtech maturantů konajících MDT z ČJL dle druhu PUP MZ

Příloha 5 – Data řešitelské úspěšnosti maturantů konajících MDT z ČJL dle druhu PUP MZ

Seznam obrázků

Obrázek 1 Úloha k zájmenu „jenž“ pro intaktní žáky.....	62
Obrázek 2 Úloha k zájmenu „jenž“ v DT pro žáky skupin ZP-2, ZP-3	63
Obrázek 3 VT k úlohám 23–27 pro žáky intaktní	71
Obrázek 4 VT k úlohám 23–27, DT pro žáky skupin ZP-2, ZP-3	72
Obrázek 5 Úloha 6 v zadání pro žáky skupin SPUO-2, SPUO-3 a SP-2 (jarní termín MZ 2019).....	73
Obrázek 6 Úloha 16 v zadání pro intaktní žáky (jarní termín MZ 2020).....	78
Obrázek 7 Úloha 16 v zadání pro žáky skupin ZP-2, ZP-3 (jarní termín MZ 2020).....	78
Obrázek 8 Úloha 16 v zadání pro žáky skupin SPUO-2, SPUO-3 a SP-2 (jarní termín MZ 2020).....	80
Obrázek 9 VT k úlohám 11–16, zadání pro intaktní žáky (jarní termín MZ 2021).....	85
Obrázek 10 VT k úlohám 11–16, zadání pro žáky skupin ZP-2 a ZP-3 (jarní termín MZ 2021).....	86
Obrázek 11 Zvýrazněné souvětí k úloze 23, zadání pro žáky skupin ZP-2 a ZP-3 (jarní termín MZ 2021)	87
Obrázek 12 Úloha 23, zadání pro žáky skupin ZP-2 a ZP-3 (jarní termín MZ 2021)	87
Obrázek 13 VT k úlohám 1–5, zadání pro intaktní žáky (jarní termín MZ 2022)	94
Obrázek 14 VT k úlohám 1–5, zadání pro žáky skupin ZP-2 a ZP-3 (jarní termín MZ 2022)	96
Obrázek 15 Znění úlohy 15, zadání pro žáky intaktní (jarní termín MZ 2022).....	97

Obrázek 16 Znění úlohy 15, zadání pro žáky skupin ZP-2 a ZP-3 (jarní termín MZ 2022)	97
Obrázek 17 VT k úlohám 30–32 v zadání pro žáky intaktní (jarní termín MZ 2023) ...	104
Obrázek 18 VT k úlohám 30 –32 v zadání pro žáky skupin ZP-2 a ZP-3 (jarní termín MZ 2023).....	105
Obrázek 19 Úloha 16, zadání pro intaktní žáky (jarní termín MZ 2024).....	112
Obrázek 20 Úloha 16, zadání pro žáky skupin ZP-2 a ZP-3 (jarní termín MZ 2024)	113

Seznam tabulek

Tabulka 1 Zastoupení tematických okruhů v didaktickém testu MZ jaro 2018	58
Tabulka 2 Zastoupení jednotlivých typů testových úloh didaktickém testu MZ jaro 2018	60
Tabulka 3 Přehled grafických modifikací zadání MZ jaro 2018, skupiny ZP-2 a ZP-3	61
Tabulka 4 Zastoupení tematických okruhů v didaktickém testu MZ jaro 2018, skupina SP-3	65
Tabulka 5 Zastoupení jednotlivých typů testových úloh didaktickém testu MZ jaro 2018, skupina SP-3	66
Tabulka 6 Zastoupení tematických okruhů v didaktickém testu MZ jaro 2019	67
Tabulka 7 Zastoupení jednotlivých typů testových úloh didaktickém testu MZ jaro 2019	68
Tabulka 8 Přehled grafických modifikací zadání MZ jaro 2019, skupina ZP-2 a ZP-3	70
Tabulka 9 Přehled grafických modifikací zadání MZ jaro 2019, skupiny SPUO-2, SPUO-3 a SP-2.....	73
Tabulka 10 Zastoupení tematických okruhů v didaktickém testu MZ jaro 2020	75
Tabulka 11 Zastoupení jednotlivých typů testových úloh didaktickém testu MZ jaro 2020	76
Tabulka 12 Přehled grafických modifikací zadání MZ jaro 2020, skupiny ZP-2 a ZP-3 ..	77
Tabulka 13 Přehled grafických modifikací zadání MZ jaro 2020, skupiny SPUO-2, SPUO-3 a SP-2.....	79
Tabulka 14 Zastoupení tematických okruhů v didaktickém testu MZ jaro 2021	82
Tabulka 15 Zastoupení jednotlivých typů testových úloh didaktickém testu MZ jaro 2021	83

Tabulka 16 Přehled grafických modifikací zadání MZ jaro 2021, skupiny ZP-2 a ZP-3 ..	84
Tabulka 17 Přehled grafických modifikací zadání MZ jaro 2021, skupiny SPUO-2, SPUO-3 a SP-2.....	88
Tabulka 18 Zastoupení tematických okruhů v didaktickém testu MZ jaro 2022	90
Tabulka 19 Zastoupení jednotlivých typů testových úloh didaktickém testu MZ jaro 2022	91
Tabulka 20 Přehled grafických modifikací zadání MZ jaro 2022, skupiny ZP-2 a ZP-3 ..	92
Tabulka 21 Přehled grafických modifikací zadání MZ jaro 2022 skupiny SPUO-2, SPUO-3 a SP-2.....	98
Tabulka 22 Zastoupení tematických okruhů v didaktickém testu MZ jaro 2023	100
Tabulka 23 Zastoupení jednotlivých typů testových úloh didaktickém testu MZ jaro 2023	102
Tabulka 24 Přehled grafických modifikací zadání MZ jaro 2023 kategorie ZP-2 a ZP-3103	
Tabulka 25 Přehled grafických modifikací zadání MZ jaro 2023 pro skupiny SPUO-2, SPUO-3 a SP-2	107
Tabulka 26 Zastoupení tematických okruhů v didaktickém testu MZ jaro 2024	109
Tabulka 27 Zastoupení jednotlivých typů testových úloh didaktickém testu MZ jaro 2024	110
Tabulka 28 Přehled grafických modifikací zadání MZ jaro 2024, skupiny ZP-2 a ZP-3	111

Přílohy

Příloha 1 – Dotazník pro učitele ČJL na SŠ

(zdroj: vlastní zpracování)

Modifikace maturitní zkoušky z ČJL (verze pro učitele)

B *I* U ↺ ↻

Vážené kolegyně, vážení kolegové,
děkuji, že jste si našli čas k vyplnění dotazníku, který vznikl pro potřeby diplomové práce zkoumající dostatečnost modifikací maturitní zkoušky z českého jazyka a literatury pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami vedené na katedře českého jazyka PedF UK. Vyplnění Vám zabere zhruba 15 minut.

S pozdravem
Lucie Lacinová

Na jakém typu střední školy učíte? *

- 8leté gymnázium
- 6leté gymnázium
- 4leté gymnázium
- střední odborná škola
- střední odborné učiliště
- SŠ/ gymnázium pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami
- Other...

V jak velké obci se nachází Vaše škola? *

- do 1000 obyvatel
- 1000–5000 obyvatel
- 5000–10 000 obyvatel
- 10 000–50 000 obyvatel
- nad 100 000 obyvatel

Kolikátým rokem učíte? *

Short answer text

Kolikátý ročník již na maturitní zkoušku připravujete? *

Short answer text

Kolik žáků se speciálními vzdělávacími potřebami máte momentálně v maturitní třídě? *

Short answer text

O kolika žácích ze třídy byste řekl(a), že by podpůrné opatření mít měli, ale nemají? *

Short answer text

Necháváte žáky vypracovávat maturitní didaktické testy z českého jazyka a literatury nanečisto? *

Ano.

Ne.

Pokud necháváte žáky vypracovávat maturitní didaktické testy z českého jazyka a literatury nanečisto, vypracovávají žáci se SVP zkušební testy s úpravou podmínek?

- Ano, žáci pracují se zadáním upraveným dle svých potřeb.
- Ne, žáci pracují se základním zadáním pro intaktní žáky.
- Ne, žáci pracují se základním zadáním pro intaktní žáky, ale mají delší čas na práci.

Připravujete své žáky cíleně na maturitní písemnou práci z ČJL? *

	1	2	3	4	5	
Nepřipravuji.	☐	☐	☐	☐	☐	Připravuji pravidelně.

Pokud žáky na písemnou práci připravujete, jakým způsobem to děláte? A rozlišujete-li přípravu žáků se SVP a žáků intaktních, uveďte prosím jak.

Long answer text

Připravujete své žáky cíleně na maturitní ústní zkoušku z ČJL? *

	1	2	3	4	5	
Žáky nepřipravuji.	☐	☐	☐	☐	☐	Připravuji průběžně a pravidelně.

Pokud žáky na ústní zkoušku připravujete, jakým způsobem to děláte? A rozlišujete-li přípravu žáků se SVP a žáků intaktních, uveďte prosím jak.

Short answer text

Která část učiva českého jazyka a literatury je podle vás pro žáky nejobtížnější, pokud jde o přípravu na maturitu? (Které oblasti myslíte, že se žáci nejvíce obávají.) *

- Gramatika
- Tvarosloví a větná stavba
- Porozumění textu
- Stylistika
- Literární historie a teorie

Znáte rozsah, v němž mají Vaši jednotliví žáci nárok na úpravu podmínek maturitní zkoušky z ČJL? *

	1	2	3	4	5	
Rozsah úprav neznám.	☐	☐	☐	☐	☐	S rozsahem jsem plně seznámen(a).

Nakolik jsou podle vás o možnosti úprav podmínek maturitní zkoušky informováni samotní žáci? *

1 2 3 4 5

Žáci o možnosti úprav podmínek nevědí.

Žáci jsou s rozsahem úprav plně seznámeni.

Považujete úpravy maturitní zkoušky z ČJL za dostatečné? *

Úpravy jsou dostatečné.

Úpravy dostatečné nejsou.

Doplňující otázka: Chybí Vám některá konkrétní možnost modifikace maturitní zkoušky z ČJL pro Vaše žáky?

Long answer text

Považujete ve vztahu k žákům se SVP fakt, že jsou maturitní písemné práce z ČJL zadávány i *
hodnoceny na školách, za pozitivní, nebo negativní změnu? Svou odpověď prosím krátce
zdůvodněte.

Long answer text

Souhlasili byste s nahrazením maturitní písemné práce z ČJL komplexním absolventským *
projektem?

Ano.

Nevím.

Ne.

Spatřujete v této hypotetické nové části maturitní zkoušky z ČJL úskalí pro žáky s SVP? Příp. *
jaká?

Long answer text

Děkuji za vyplnění dotazníku. Zde je prostor pro Vaše další komentáře k tématu.

Long answer text

Příloha 2 – Dotazník pro maturanty z ČJL

(zdroj: vlastní zpracování)

Úpravy maturitní zkoušky (verze pro maturanty)

B *I* U ↻ ✕

Milé maturantky, milí maturanti,
děkuji, že jste si našli čas k vyplnění dotazníku, který vznikl pro potřeby diplomové práce zkoumající dostatečnost modifikací maturitní zkoušky z českého jazyka a literatury pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami vedené na katedře českého jazyka PedF UK. Budu ráda za vyplnění dotazníku, ať už patříte mezi žáky se SVP, nebo ne. Vyplnění Vám zabere zhruba 10 minut.

S pozdravem
Lucie Lacinová

Na jakém typu střední školy budete maturovat? *

- 8leté gymnázium
- 6leté gymnázium
- 4leté gymnázium
- střední odborná škola
- střední odborné učiliště
- SŠ/ gymnázium pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami
- Other...

V jak velké obci se nachází Vaše škola? *

- do 1000 obyvatel
- 1000–5000 obyvatel
- 5000–10 000 obyvatel
- 10 000–50 000 obyvatel
- nad 100 000 obyvatel

Vyberte prosím, jaké speciální vzdělávací potřeby máte uvedeny v posudku pro úpravu maturitní zkoušky z českého jazyka a literatury (zaškrtněte všechny, které se Vás týkají): *

- Nemám žádné speciální potřeby.
- Nežádám o úpravy, ale patřím to jedné z kategorií níže.
- tělesné postižení
- zrakové postižení
- sluchové postižení
- porucha autistického spektra
- porucha pozornosti
- vady řeči
- dyslexie
- dysgrafie
- dyspraxie
- dysortografie
- chronické onemocnění
- status žák-cizinec
- zdravotní znevýhodnění
- Nevím jistě.
- Other...

Využíváte během svého studia během hodin českého jazyka a literatury některý stupeň podpůrných opatření? *

- Nemám žádná podpůrná opatření.
- 1. stupeň PO
- 2. stupeň PO
- 3. stupeň PO
- 4. stupeň PO
- 5. stupeň PO
- Mám nastavená podpůrná opatření, ale nevyžívám je.
- Mám nastavená podpůrná opatření, ale vyučující je nezohledňuje.

Pokud během hodin českého jazyka a literatury podpůrná opatření využíváte, v jakém je to rozsahu (úpravy, asistence, kompenzační pomůcky...)? *

- nevyžívám
- úpravy textových materiálů
- delší čas na práci
- zkrácené zadání
- kompenzační pomůcky
- asistent-zapisovatel
- asistent-překladač
- jiný typ asistence
- Other...

Připravujete se ve škole na maturitní didaktický test z ČJL v průběhu studia? *

1 2 3 4 5

Nepřipravujeme se ve škole vůbec. Připravujeme se ve škole pravidelně.

...

Připravujete se doma na maturitní didaktický test z ČJL v průběhu studia?

1 2 3 4 5

Nepřipravuji se doma vůbec. Připravuji se doma pravidelně.

Jakým způsobem se na maturitní didaktický test připravujete?

Long answer text
.....

Připravujete se ve škole na maturitní písemnou práci z ČJL v průběhu studia? *

1 2 3 4 5

Nepřipravujeme se ve škole vůbec. Připravujeme se ve škole pravidelně.

Připravujete se doma na maturitní písemnou práci z ČJL v průběhu studia? *

1 2 3 4 5
Nepřipravuji se doma vůbec. Připravuji se doma pravidelně.

Jakým způsobem se na maturitní písemnou práci z ČJL připravujete?

Long answer text
.....

Připravujete se ve škole na maturitní ústní zkoušku z ČJL v průběhu studia? *

1 2 3 4 5
Nepřipravuji se ve škole vůbec. Připravuji se ve škole pravidelně.

Připravujete se doma na maturitní ústní zkoušku z ČJL v průběhu studia? *

1 2 3 4 5
Nepřipravuji se doma vůbec. Připravuji se doma pravidelně.

Jakým způsobem se na maturitní ústní zkoušku z ČJL připravujete?

Long answer text
.....

Která část výuky českého jazyka a literatury je podle vás nejvíce obtížná, pokud jde o přípravu *
na maturitu? (Tedy co vám přijde nejtěžší a na co se nejvíce učíte?)

- Gramatika (např. pravopis – i/y, velká a malá písmena).
- Tvarosloví a větná stavba (např. slovní druhy, skloňování, časování, větné členy a druhy vět).
- Porozumění textu (např. čtení a pochopení zadání nebo významu textu).
- Stylistika (např. volba vhodných prostředků vzhledem k situaci, funkční styly).
- Literární historie a teorie (např. období a směry v literatuře, významné osobnosti a jejich díla).

Víte, na jaké možnosti úpravy podmínek maturitní zkoušky z českého jazyka a literatury máte *
nárok, jste-li žák(yně) se speciálními vzdělávacími potřebami?

	1	2	3	4	5	
Netuším, jaké jsou možnosti.	☐	☐	☐	☐	☐	Vím přesně, na jaké úpravy mám nárok.

Zdají se vám možnosti úpravy maturitní zkoušky z ČJL dostatečné? *

- Úpravy jsou dostatečné.
- Úpravy dostatečné nejsou.

Pokud by Vám vyhovovala modifikace maturitní zkoušky z ČJL, která v nabídce zatím není, jaká by to byla?

Long answer text
.....

...

Vyhovovalo by Vám více, kdybyste místo maturitní písemné práce z ČJL mohli v rámci maturity zpracovat absolventský projekt na Vámi zvolené téma? *

- Ano.
- Nevím.
- Ne.

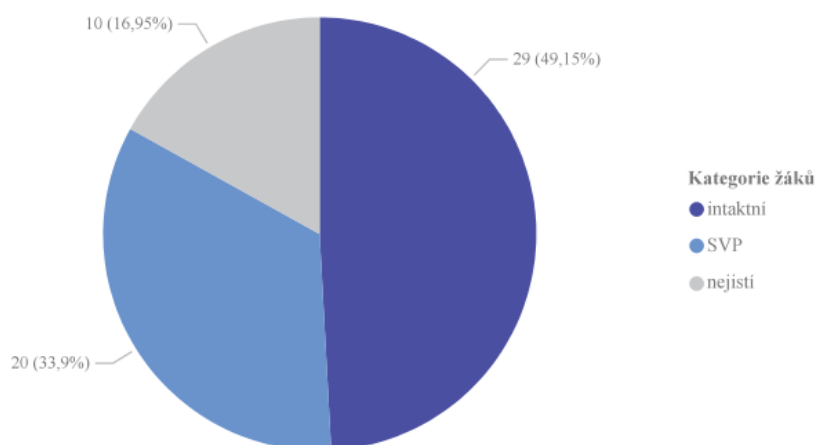
Děkuji za vyplnění dotazníku. Zde je prostor pro vaše další komentáře k tématu.

Long answer text
.....

Příloha 3 –Vizualizace výsledků dotazníkového šetření

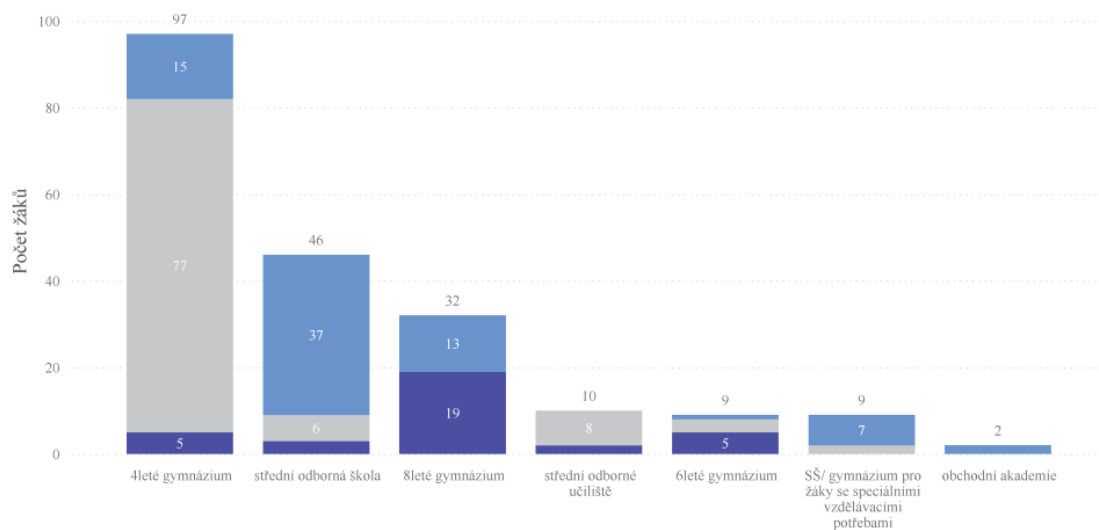
(zdroj: vlastní zpracování v programu *MS Power BI*)

Graf 1: Zastoupení kategorií žáků-respondentů

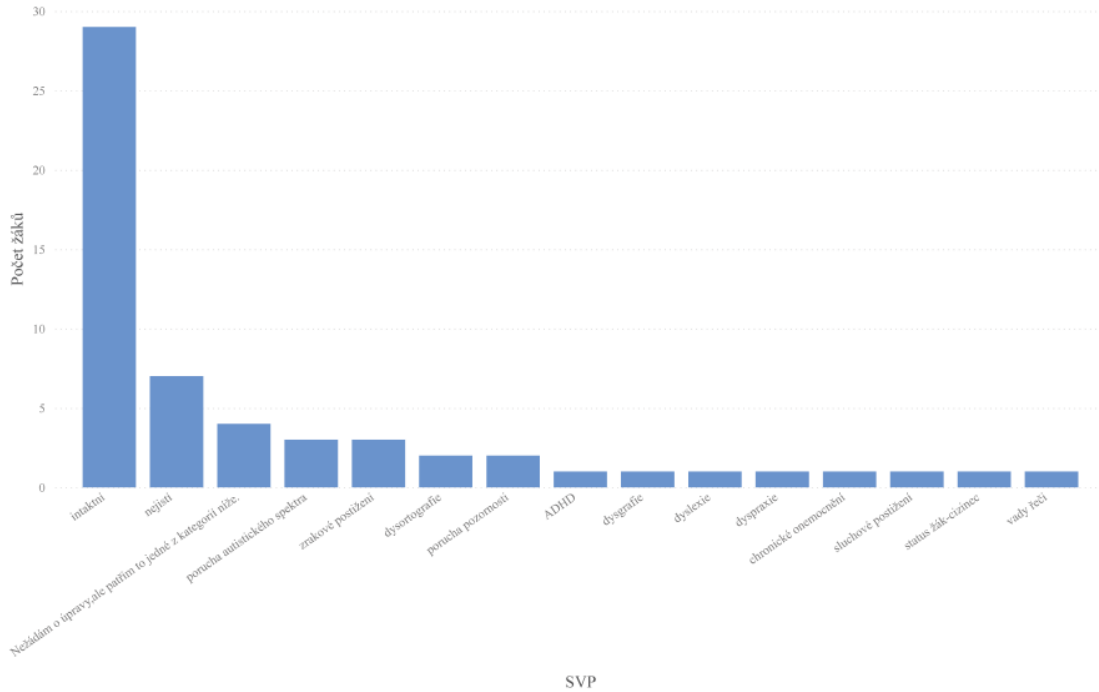

Graf 2: Rozvrstvení respondentů dle typu SŠ

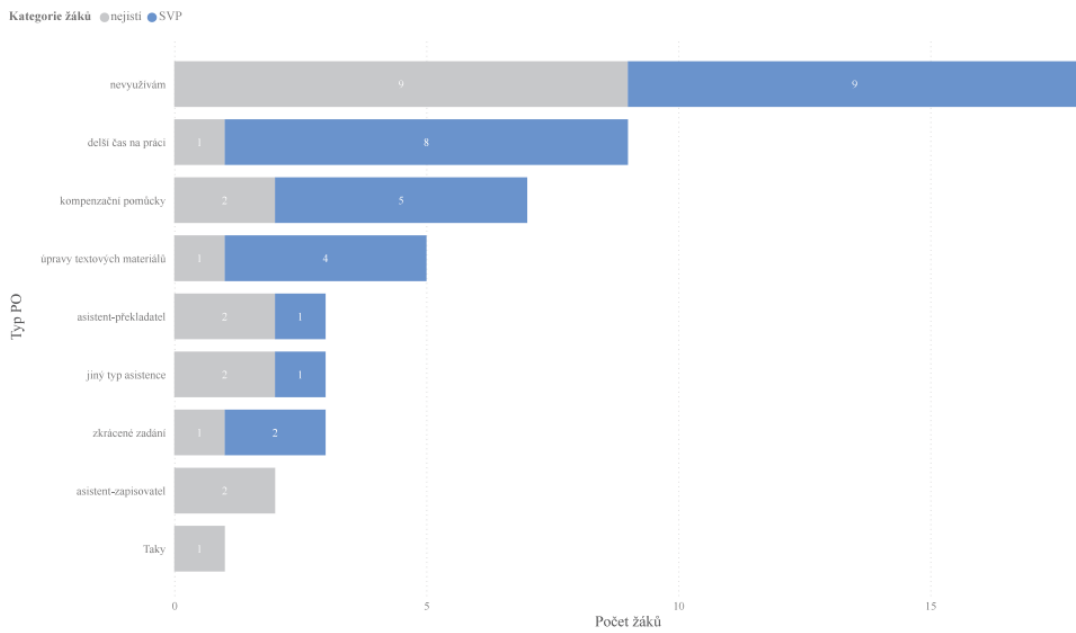
Kategorie žáků ● intaktní ● nejisti ● SVP

Graf 3: Žáci, kteří nemají PO i přes příslušnost do jedné z kategorií.

Graf 4.1: Pokud během hodin ČJL využíváte PO, v jakém je to rozsahu (úpravy, asistence, kompenzační pomůcky...)?

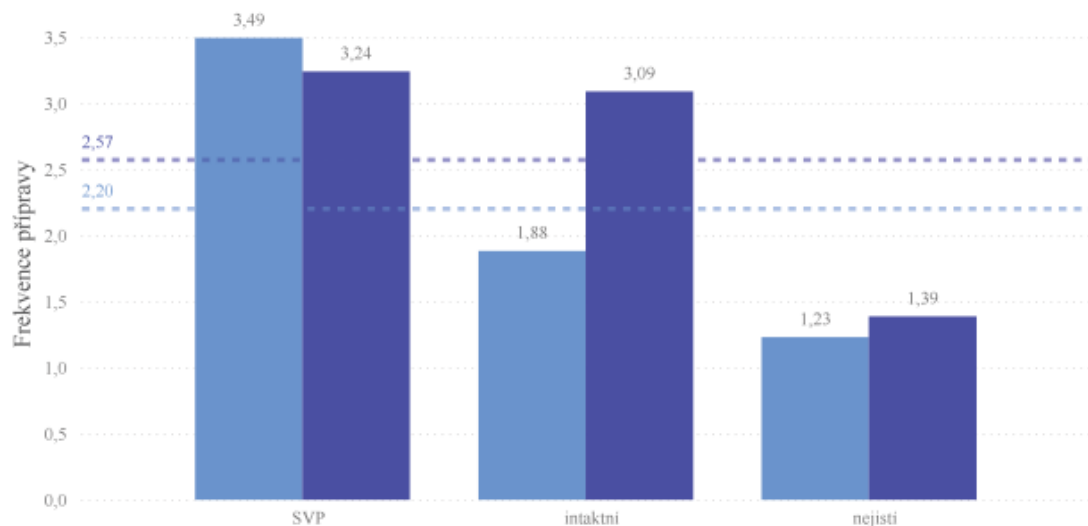

Graf 4.2: Pokud během hodin ČJL využíváte PO, v jakém je to rozsahu (úpravy, asistence, kompenzační pomůcky...)? (rozpad dle typů SVP)

TYP_PO	Počet pro: User ID	SVP
nevyžívám	28	intaktní
nevyžívám	9	nejistí
delší čas na práci	5	zrakové postižení
kompenzační pomůcky	5	zrakové postižení
úpravy textových materiálů	4	zrakové postižení
delší čas na práci	3	dysgrafie
delší čas na práci	3	dyslexie
delší čas na práci	3	porucha autistického spektra
kompenzační pomůcky	3	dysortografie
kompenzační pomůcky	3	sluchové postižení
kompenzační pomůcky	3	zdravotní znevýhodnění
nevyžívám	3	porucha autistického spektra
nevyžívám	3	porucha pozornosti
asistent-překladač	2	nejistí
asistent-překladač	2	sluchové postižení
asistent-překladač	2	status žák-cizinec
asistent-překladač	2	zdravotní znevýhodnění
asistent-zapisovatel	2	nejistí
delší čas na práci	2	dysortografie
delší čas na práci	2	chronické onemocnění
delší čas na práci	2	porucha pozornosti
jiný typ asistence	2	nejistí
jiný typ asistence	2	sluchové postižení
jiný typ asistence	2	status žák-cizinec
jiný typ asistence	2	zdravotní znevýhodnění
kompenzační pomůcky	2	dysgrafie
kompenzační pomůcky	2	dyslexie
kompenzační pomůcky	2	chronické onemocnění
kompenzační pomůcky	2	nejistí
kompenzační pomůcky	2	porucha autistického spektra
kompenzační pomůcky	2	porucha pozornosti
kompenzační pomůcky	2	status žák-cizinec
zkrácené zadání	2	dysortografie
	1	intaktní
Celkem	55	

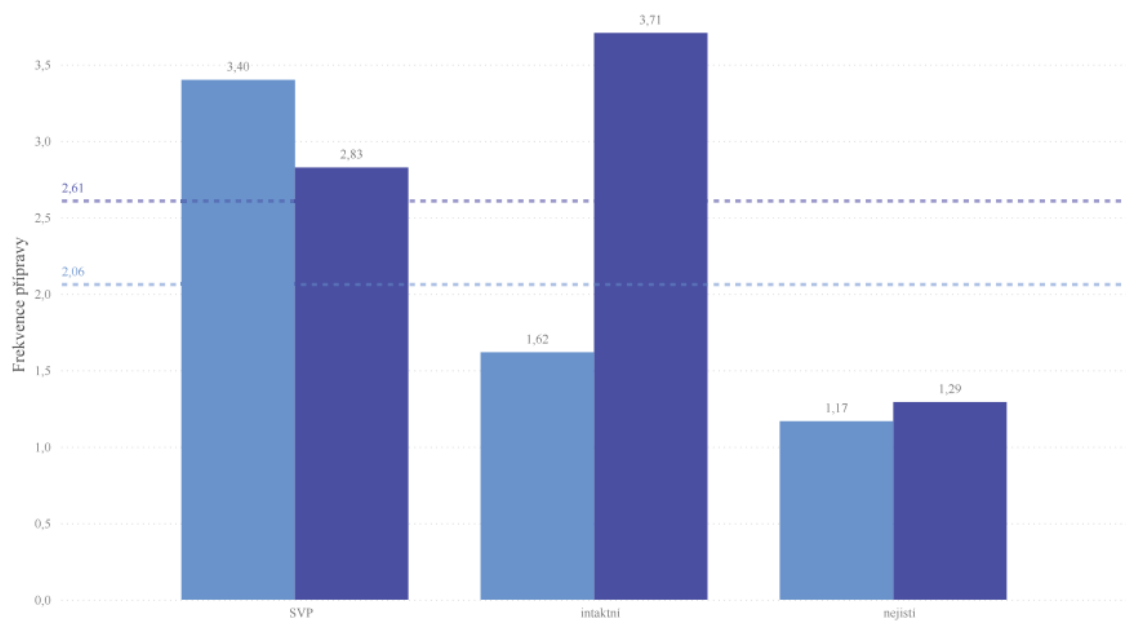
Graf 5: Frekvence a typ přípravy na MDT z ČJL

typ přípravy: ● domácí příprava ● příprava ve výuce

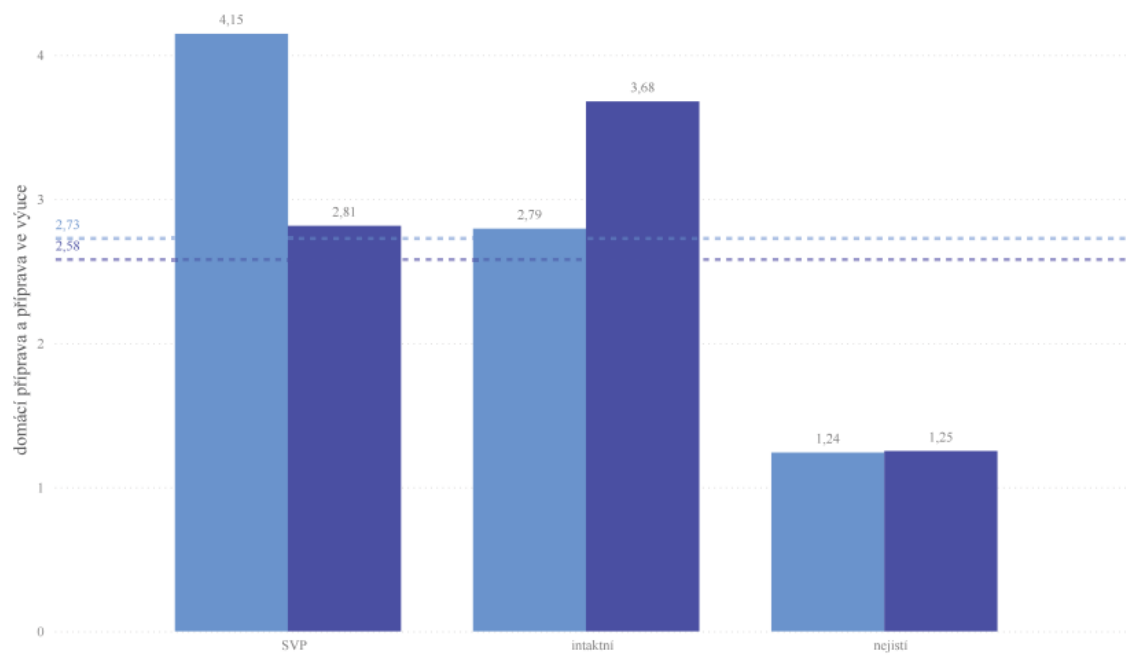
Graf 6: Frekvence a typ přípravy na maturitní písemnou práci z ČJL

typ přípravy: ● domácí příprava ● příprava ve výuce

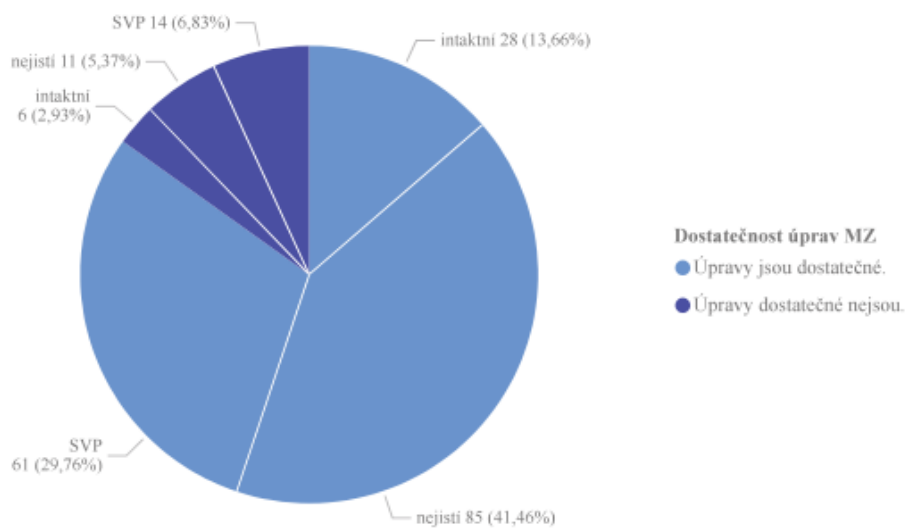

Graf 7: Frekvence a typ přípravy na ústní MZ z ČJL

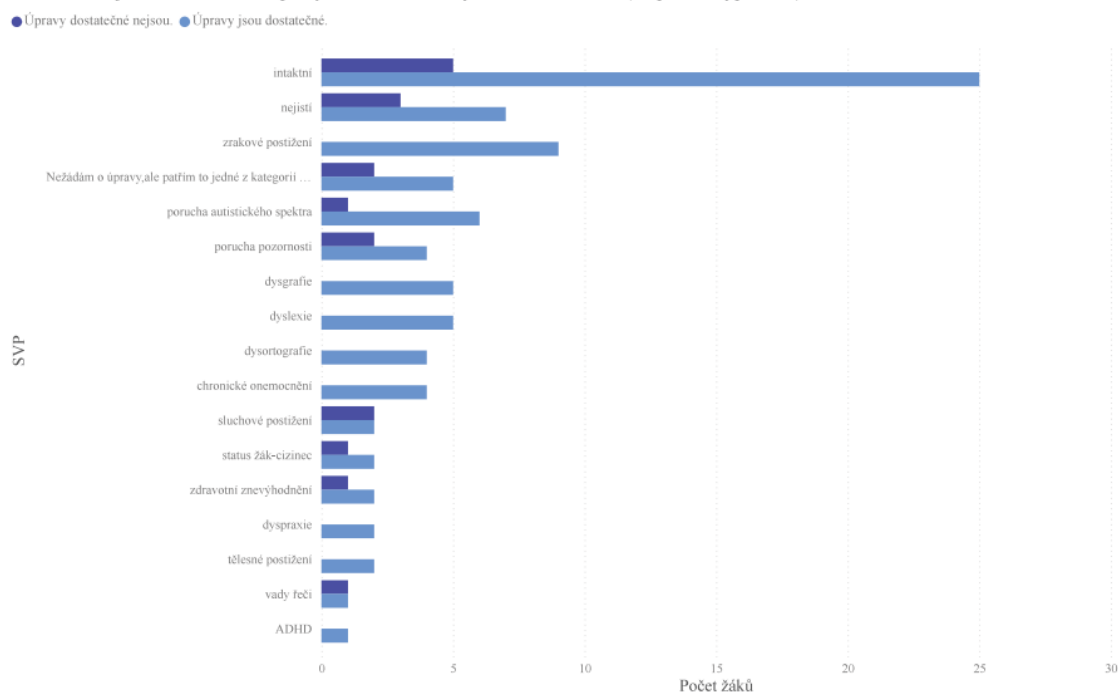
● domácí příprava ● příprava ve výuce

Graf 8.1: Zdají se vám možnosti úpravy maturitní zkoušky z ČJL dostatečné?

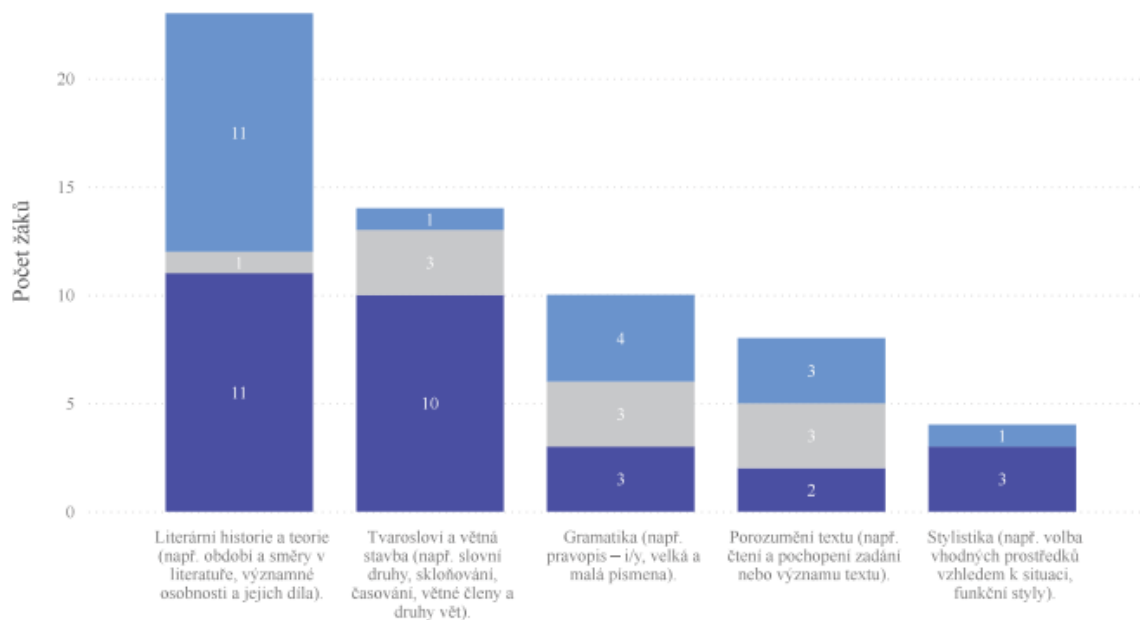

Graf 8.2: Zdají se vám možnosti úpravy maturitní zkoušky z ČJL dostatečné? (rozpad dle typu SVP)

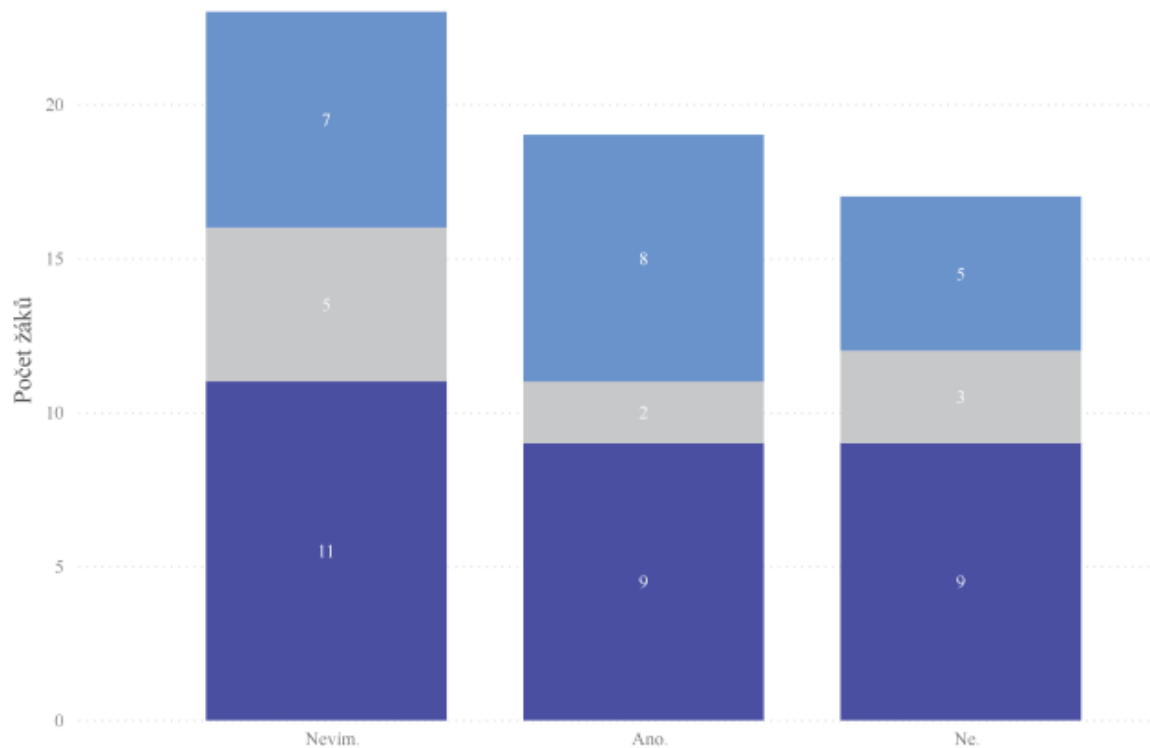
Graf 9: Nejobtížnější oblast učiva ČJL k MZ z hlediska žáků

Kategorie žáků ● intaktní ● nejistí ● SVP

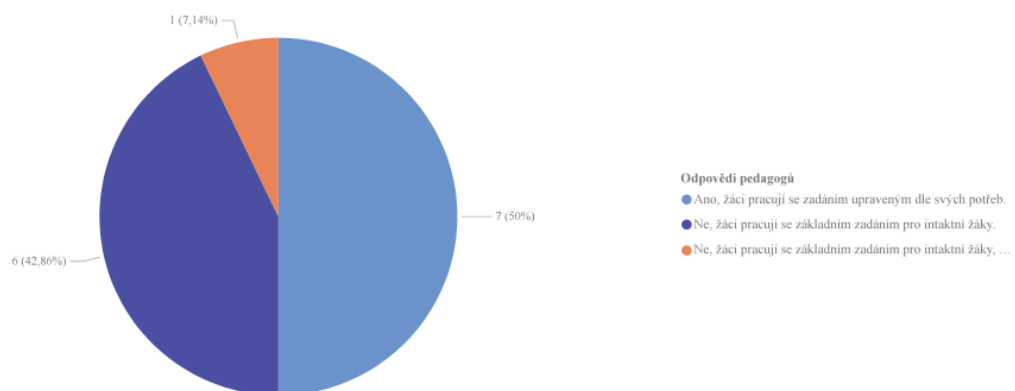

Graf 10: Zájem o nahrazení maturitní písemné práce z ČJL absolventským projektem

Kategorie žáků ● intaktní ● nejisti ● SVP

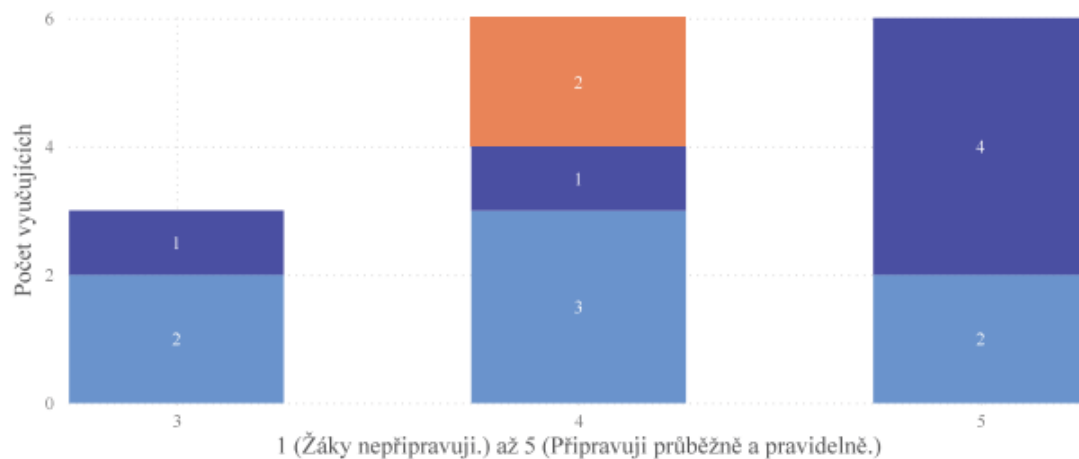
Graf 11: Pokud necháváte žáky vypracovávat MDT z ČJL nanečisto, pracují žáci se SVP s upraveným zadáním?

*ale mají delší čas na práci.

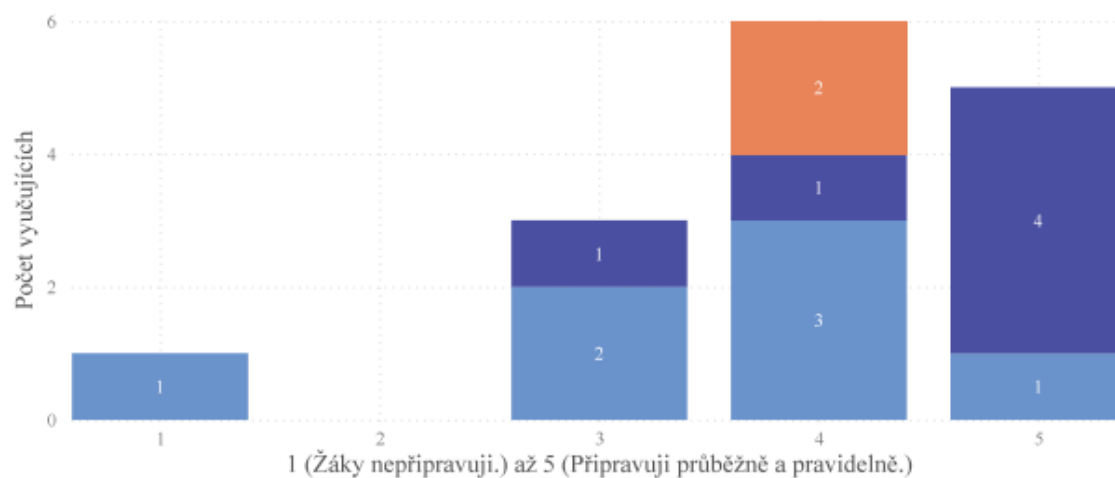
Graf 12: Připravujete své žáky cíleně na maturitní písemnou práci z ČJL?

Na jakém typu střední školy učí... ● 8leté gymnázium ● SŠ/ gymnázium pro žáky se speciálními vzdě... ● střední odborná škola

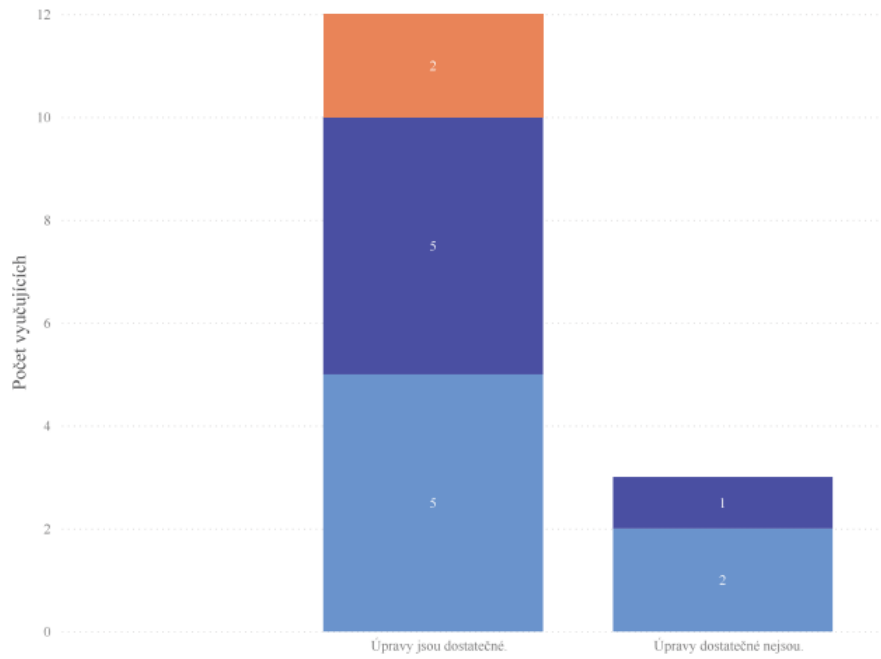
Graf 13: Připravujete své žáky cíleně na maturitní ústní zkoušku z ČJL?

Na jakém typu střední školy učí... ● 8leté gymnázium ● SŠ/ gymnázium pro žáky se speciálními vzdě... ● střední odborná škola

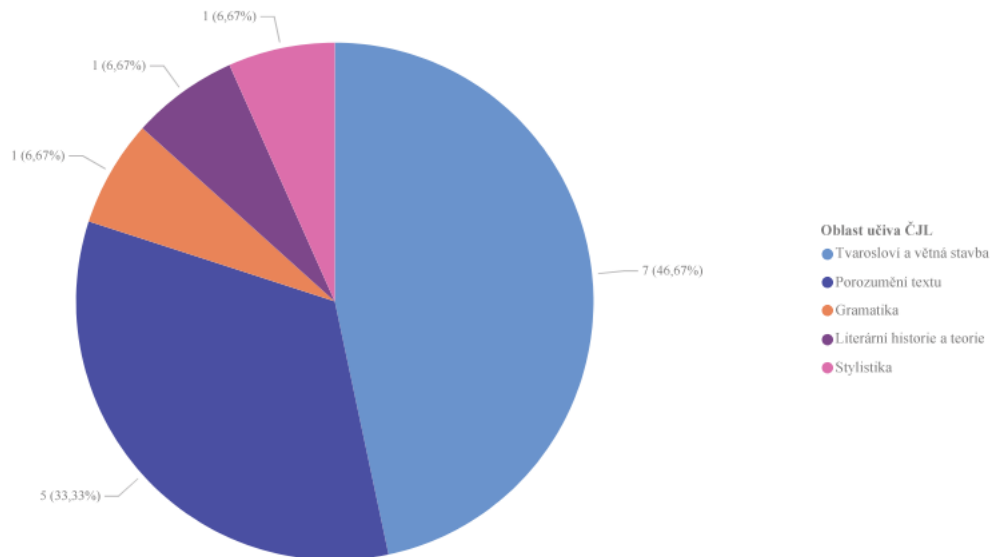

Graf 14: Dostatečnost PUP MZ z ČJL z pohledu pedagogů

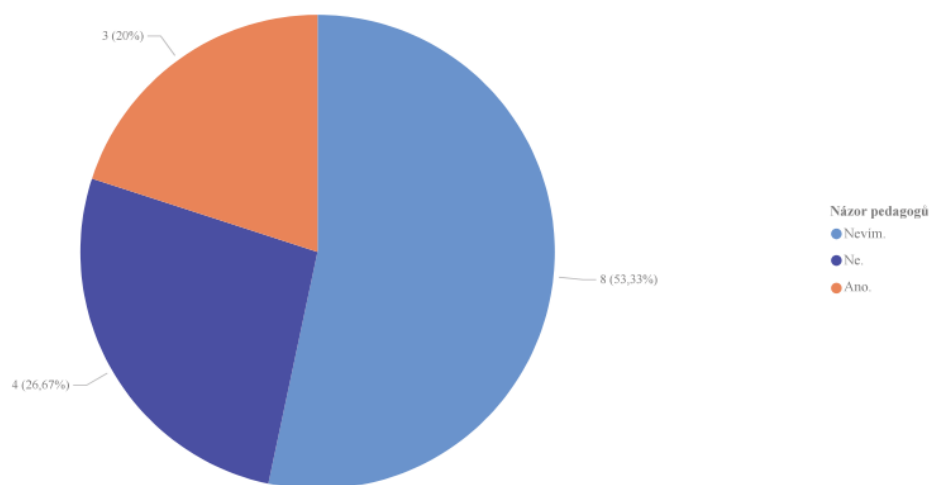
Typ SŠ ● 8leté gymnázium ● SŠ/ gymnázium pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami ● střední odborná škola

Graf 15: Která část učiva ČJL je podle vás pro žáky vzhledem k MZ nejproblematičtější?

Graf 16: Souhlasili byste s nahrazením maturitní písemné práce z ČJL komplexním absolventským projektem?

Příloha 5 – Data řešitelské úspěšnosti maturantů konajících MDT z ČJL dle druhu PUP MZ
(zdroj: analytické oddělení společnosti CERMAT)

